
ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XII ■ Nr. 7 (128) ■ Iulie 2021

Monumentul eroilor din Lădeşti-Vâlcea

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Complexele prezentului

Gheorghe PĂUN

Am mai vorbit despre „sechestrarea în prezent”, despre sacrificarea viitorului în numele prezentului, despre războiul împotriva memoriei, deci, a trecutului. Îmi dau însă seama că toate acestea, pe lângă motivele aflate mai la vedere, legate de un profit identificabil, de interese de multe feluri care cumpără „formatori de opinie” pentru a îndemna la trăirea de-acum-până-acum (vezi, simptomatică, publicitatea pentru „credite cu buletinul”), la „demitizarea”, dacă nu chiar rescrierea brutală a istoriei, pe lângă motivele obiective în felul lor, legate de tehnologia (digitalizată) care impune grabă şi superficialitate, dependenţă de endorfine sau de alţi hormoni produşi rapid şi consumaţi la fel de repede, există şi raţiuni mai adânci, psiho-sociologice, nu îndrăznesc să spun „filosofice”, pentru care prezentul se comportă agresiv cu „parantezele” sale, trecutul şi viitorul.

Prezentul se simte apăsat, stresat, vinovat, deopotrivă în raport cu trecutul şi cu viitorul şi, pentru că el *este,* îşi permite să se „răzbune” pe cei doi parteneri, ştiut fiind că, „pe de o parte, trecutul deja nu mai este, iar viitorul, pe de altă parte, nu este încă” (Sfântul Augustin, în *Confesiuni,* Cartea a XI-a, Cap. XIV, „Ce este timpul? Dificultatea de a înţelege acest concept”). Dar lucrurile nu stau deloc bine nici pentru prezent, pentru că, „dacă ar fi totdeauna prezent şi nu s-ar scurge în trecut, atunci el nu ar mai fi timp, ci eternitate” (*Idem,* pag. 380, în ediţia de la Nemira, 2009, traducere de Eugen Munteanu). Să nu exagerăm însă cu personificarea şi să ne gândim la oamenii din prezent, care au probleme mult mai precise cu trecutul. Ca oameni şi ca societate, deopotrivă.

Trecutul dă exemple. Bune unele, rele altele – ostentative parcă toate.

Exemplele bune obligă, ridică ştacheta, nu produc deloc confort. Cei dinaintea noastră, de la părinţii imediaţi până la *părinţii din părinţi,* până la daci, ca să fiu patetic, ne-au lăsat o ţară, o casă şi o grădină, ne-au născut şi crescut, au trudit mai mereu, au mai şi murit uneori pentru toate acestea. Constrângătoare gânduri… „Paradoxul Iisus-Barabas” e la un pas: mulţimile (lasă că, în scena celebră, erau şi influenţate/manipulate: „Iar arhiereii şi bătrânii au înduplecat mulţimile să-l ceară pe Baraba, iar pe Iisus să-L piardă” – *Evanghelia după Matei*) s-au simţit mai apropiate de unul „de-al lor” decât de solicitantul Iisus, chiar dacă îl aclamaseră cu câteva zile mai devreme ca pe Fiul Domnului ce era. Oamenilor nu le place să aibă datorii, să fie „supravegheaţi”, nici măcar de sentimentul de recunoştinţă. Iar trecutul mai are şi obiceiul supărător de a sintetiza exemplele bune în simboluri (monumente, nume de pieţe, de străzi şi dealuri), în cărţi, în obiceiuri şi sfaturi – durabile toate, devenind *tradiţie.*

În principiu, mult mai firavă este, sau ar trebui să fie, memoria exemplelor rele venind dinspre trecut, cu menţiunea că în ultima vreme s-a impus o veritabilă *cultură a penitenţei,* mai ales în partea de lume care a crescut de mai multe secole pe seama coloniilor. Cea mai bântuită – şi mai vulnerabilă – este Europa de Vest, dar şi America de Nord are problemele ei. (Interesantă şi stranie, dar normală la urma-urmei, este situaţia altor imperii, pe care nu le adie mai deloc gândul vinovăţiei, deşi nu au fost nici mai puţin violente/nedrepte cu ţările cotropite, şi nici mai puţin profitoare de pe urma lor. Neşansa României de a fi înconjurată de trei asemenea imperii…)

Sentimentul supărător al datoriei, indus de trecut, este dublat de sentimentul la fel de supărător al vinovăţiei vizavi de viitorul din care prezentul se împrumută pentru a consuma acum (mai mult decât produce). Persoanele se împrumută, guvernele se împrumută – vor plăti generaţiile viitoare. Niciun datornic nu-şi iubeşte creditorul…

Cu viitorul, lucrurile sunt simple: îl ignorăm. Oricum nu prea ştim cum va fi, nu avem niciun semn dinspre el. Oricum i-am lăsat o mulţime de probleme şi în afară de credite – poluarea este cel mai la îndemână exemplu, dar nu e deloc singurul: conflicte latente, inegalităţi de multe feluri, arme (inclusiv biologice) cu potenţial sinucigaş la nivel planetar…

Ceva mai complicat este cu trecutul. Semnele materiale i le putem şterge cât de cât, le dărâmăm, revopsim, le schimbăm numele. Mai greu este cu memoria, cea din cărţi, dar mai ales cu cea vie, perpetuată de bătrâni, de cei mai bătrâni decât noi… Insistenţi şi sâcâitori, chiar dacă nu au niciodată dreptate – nici măcar atunci când sugerează că şi noi, tinerii frumoşi şi deştepţi de azi, vom îmbătrâni cândva. E adevărat, are o anumită logică raţionamentul că dacă noi, frumoşii şi deştepţii, vom impune o civilizaţie a tinerilor, „cândva” vom fi noi înşine victime ale ei… Cândva… ca niciodată.

Mai bine nu ne gândim la asta, viitorul nu există, noi avem, acum şi aici, lucruri mai bune de făcut – cu mari promisiuni de endorfine!

Mai bine strigăm laolaltă cu Marshall McLuhan (era în 1967, la un mileniu şi jumătate după Sfântul Augustin), „Timpul s-a sfârşit, spaţiul a dispărut, bine aţi venit în Satul Global!”

Bine aţi venit în prezentul perpetuu, autonom, autosuficient, orb, surd, derutat, decup[l]at de istorie!…

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Nu se poate ridica movilă fără ca alături să nu se facă groapă; nu putem spune un adevăr fără ca *Românul* să nu producă o platitudine.

Expusesem în unul din numerele trecute un adevăr din cele mai elementare: că cheltuielile de transport, transmisiune şi repartiţie ale productelor scad valoarea acestora, că această scădere se traduce-n pagubă pentru cei doi membri de căpetenie ai tranzacţiei economice, producătorul şi consumatorul, că în fine, cu cât aceste cheltuieli mijlocitoare se suprimă, cu atât folosul amânduror părţilor e mai mare.

Nimeni în lume nu se plânge că are prea mult grâu, lână sau bumbac. Fiecine se bucură să aibă cât de mult. Dacă transportul ar produce, ar trebui ca omul să se bucure cu atât mai mult cu cât productele sale or fi transportate mai departe şi mai mult. Dar tocmai contrariul e adevărat. Cu cât piaţa e mai aproape şi transportul mai puţin costisitor, cu atât ne bucurăm; cu cât necesitatea de-a face transporturi e mai mare, cu atât valoarea productului se absoarbe de către cheltuielile de schimbare de loc, cu atât păgubim.

A-nmulţi grâu, bani, lână ne bucură, căci e o înmulţire a averii, a înmulţi transport se consideră ca o pagubă, şi ceea ce transportul consumă e pierdut.

Dacă transportul e o producţie, atunci cată să constituie o îmbunătăţire a obiectului; cu cât mai mare şi mai multă îmbunătăţire cu atât mai mare valoarea. Dar aici e învederat contrariul: cu cât mai mare şi mai mult transport, cu atât mai depreciat obiectul. În orice caz, ciudat soi de producţiune cată să fie acesta. La toate celelalte producţiuni, cu cât sunt mai copioase, cu atât mai bine: la transport, cu cât e mai puţin necesar, mai mic, mai suprimat prin schimb direct, cu atât mai bine. Cu cât mai multe chile produci e şi folosul mai mare, cu cât mai numeroşi sunt kilometrii de-a lungul cărora cată să le transporţi cu atât paguba e mai însemnată. (...)

Dar, pe lângă aceste cheltuieli, combinarea înlesnirilor de transport cu regimul liberului-schimb produce pierderi de-o însemnătate şi mai mare.

Dacă înlesnirile de transport favorizează până la un punct oarecare exportul, ele favorizează şi mai mult importul: dovadă balanţa noastră comercială.

E drept că pentru ţări industriale balanţa comercială nu are însemnătate. A introduce lână brută de-o sută de franci şi a exporta lână fabricată numai de 50 însemnează că cea mai mare parte a materiei introduse a fost fabricată pentru necesităţile dinlăuntru, că, prin fabricare, ea a primit o valoare încincită sau înzecită, că cu atât s-au sporit înlăuntru avuţia publică şi că numai un prisos netrebuitor se exportă.

În ţara agricolă se introduc însă fabricate şi se exportă din ea materii brute. Aci lucrul stă cu totul altfel. Locuitorul Indiei orientale vinde bumbacul brut cu 35 bani funtul, din care guvernul ia jumătate sub formă de bir, cămătarul altă jumătate şi când, după ani de zile, acelaşi bumbac se întoarce în formă de materie ţesută, el plăteşte 120, 150, 200 de bani funtul, adică de 10, de 20 de ori atâta cât primise el însuşi pentru acelaşi bumbac. Ce se face toată diferenţa aceasta şi cine-o înghite? Ea se absoarbe pe drumul de la locul pe care bumbacul se produce până la coliba, în acelaşi câmp, în care locuiesc cei ce au să-l poarte. Dar ce ocol a făcut? Din fundul Indiei la Bombay şi Calcutta, de-acolo la Manchester şi-ndărăt. Ocolul lumii, pentru a ajunge de la câmpul muncitorului până la coliba lui.

Tot acest lucru se-ntâmplă cu lâna pe care-o plătim înzecit când se-ntoarce-ndărăt sub formă de postav.

O mică parte din această plată o ia producătorul lânii, una mică ţesătorul de postav - diferenţa o înghite transportul şi transmisiunile.

Dacă deci am calcula diferenţa între preţul articolului brut ce-l exportăm şi preţul lui când ni se-ntoarce sub formă de fabricat, ar rezulta sume de milioane, din care cel puţin 90 la sută s-ar dovedi c-au fost consumate de transport.

Unde mai punem că înlesnirea de a introduce articole străine de lux naşte într-o societate primitivă cum e a noastră pofte şi trebuinţe cu totul disproporţionate cu puterea ei de producere şi că, atunci când această din urmă nu ajunge pentru a acoperi trebuinţele noi, se atacă capitalul strămoşesc, trec moşiile în mâna străinilor sau se încarcă cu sarcini ipotecare, scăzându-se astfel însuşi capitalul fix al poporului.

Dacă însă produsele importate sunt în stare a altera atât de mult gusturile şi trebuinţele oamenilor încât toţi acei industriaşi care le satisfăceau în trecut să nu mai fie în stare a concura cu marfa străină, să nu aibă timpul necesar a se deprinde cu satisfacerea noilor trebuinţe şi să fie reduşi a nu mai avea de lucru - atunci serii întregi de industriaşi cu meserii anticuate ajung la sărăcie şi sarcina socială de-a suporta clase devenite fără vina lor improductive se numără asemenea între pagube. Nu mai vorbim de inepţia intelectuală şi economică în care lipsa de muncă şi de varietate de ocupaţii aruncă pe-un popor şi care e desigur o pagubă atât de mare încât nu se află echivalent bănesc care s-o reprezinte.

Deci toate întâmpinările ni se par zadarnice. Pentru o ţară agricolă cheltuielile de transport rămân darea cea mai oneroasă şi au efectul de-a secătui din ce-n ce productivitatea brazdei, a reduce pe om la rolul de salahor, a înmulţi castele improductive, a spori trebuinţele în disproporţie cu puterea de producere, a răspândi inepţia economică şi intelectuală, a mări sărăcia şi corupţiunea.

Înfiinţarea treptată a industriei suprimă de sine cheltuielile de transport sau le reduce la puţin. Industria dă totodată ocazia fiecărui individ de-a se aplica în ramura ce convine aptitudinilor lui, de-a se specializa, de-a deveni un caracter şi un talent. Braţul care munceşte nu dă timp capului să gândească la nimicuri. Munca moralizează; şi dacă există atâta imoralitate, atâta cinism, atâta malonestitate în societatea noastră, cauza e în mare parte lipsa de ocupaţie, lipsa de muncă veritabilă.

E pură naivitate din partea *Românului* de-a-şi închipui că nouă ne sunt necunoscute definiţiunile ce le copiază dumnealor din Dunoyer sau J.B. Say.

Dacă restrângem înţelesul acelor definiţiuni e pentru că nu ne prezintă cuvinte suficiente spre a explica o sumă de fenomene economice.

Fără îndoială, şi atunci când *nu existau drumuri de fier* definiţiunea că negoţul ridică valoarea unui produs prin transportul dintr-un loc într-altul era aceeaşi.

Existau şi atunci negustori şi transportori şi cu toate acestea grâul era tot 5 lei vechi chila.

Nu transportul ca atare, nici mijlocirea ca atare au produs urcarea, ci o putere mecanică supusă intenţiilor omului care înlesneşte comunicaţia. Scânteia electrică nu face negoţ, dar prin reacţiuni operate de un acid asupra unui metal, deci prin o schimbare de formă, înlesneşte comunicaţia. Prin apropierea consumatorului de producător, prin contactul lor direct în aceeaşi piaţă se-nţelege că comunicaţia între ei e mai înlesnită şi se suprimă aproape toţi termenii de mijlocire. Lucrul ni se pare îndestul de clar pentru a justifica critica ce-o facem definiţiei vulgare a productivităţii actelor de mijlocire.

(*Timpul,* 27 iulie 1882)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Lucian Costache** – scriitor, Piteşti, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Eufrosina Otlăcan** – profesor universitar, Bucureşti, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Maria Mona Vâlceanu** – scriitor, Piteşti

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Diavolul locuieşte în Silicon Valley (I)

Cronica unei morţi anunţate

Horia BĂDESCU

Către sfârşitul celui de al nouăsprezecelea veac, din orizontul în care pâlpâia amurgul zeilor şi se aţâţau cărbunii care aveau să incendieze în două rânduri Europa, Friedrich Nietzsche ne anunţa victoria umanismului antropocentrist: „Dumnezeu a murit!" Eliberat de teroarea Creatorului, omul îşi sărbătorea mult râvnita secularizare, adjudecându-şi statutul de „măsură a tuturor lucrurilor". Un secol şi jumătate de atrocităţi avea să demonstreze ce şi cât valorează această lepădare de sacru. Nimic altceva decât lepădare de sine a omului, pe care o pritociseră secolele bântuite de stafia *iluminaţilor* de la care aveau să preia ştafeta crucea încârligată şi steaua roşie, terfelind în domurile inumanităţii simbolurile Pătimirii şi Naşterii Cristice. Cum de s-a putut întâmpla aşa ceva? Am citat într-un alt context două explicaţii revelatoare pe care simt nevoia să le reiau. Într-o carte fundamentală pentru căile de cunoaştere ale contemporaneităţii, *Transdisciplinaritatea – Manifest,* fizicianul şi filosoful Basarab Nicolescu afirma tranşant: „Abolirea sacrului a condus la abominaţia de la Auschwitz şi la cele douăzeci şi cinci de milioane de victime ale sistemului stalinist. Respectul absolut al alterităţii a fost înlocuit prin pseudo-sacralizarea unei rase sau a unui om nou încarnat de dictaturile erijate în divinităţi." Fantasma omului nou sau a supraomului bântuia o specie care, în îndelungata-i istorie, nu reuşise să ajungă nici măcar la propria umanitate, să-şi asume conştiinţa a ceea ce este omul cu adevărat. Dincolo de toate subtilităţile, vicleniile şi focurile de artificii ale unei raţiuni care nu reuşea să rezolve în sine şi pentru sine simbolurile pe care ea însăşi le zămislise, pentru a nu fi obligată să-şi recunoască limitele. În orizontul cunoaşterii, infinitul/lemniscata a fost mereu şi rămâne statuia comandorului, menită să-i aducă aminte omului neputinţele lui funciare.

Într-o altă încercare de lămurire a derapajelor pe care le-a adus secolul trecut umanităţii, admirabilul jurnalist englez Douglas Murray, autorul inconturnabilei *Strania sinucidere a Europei,* găsea că întrebarea „cum a fost posibil ca o asemenea cultură (precum cea germană, n.n.), cea mai sofisticată din punct de vedere artistic din întreaga lume, să devină cea mai barbară..., este cu dus şi întors. Asta pentru că imediat apare posibilitatea ca tocmai cultura şi gradul de sofisticare să fi permis barbaria: nu cultura şi filosofia germane fuseseră contaminate de nazism, ci fuseseră tocmai cele care-l alimentaseră. Izvorul fusese dintotdeauna contaminat." Explicaţie gravă şi cu bătaie pe termen lung!

Scăpat de cenzura transcendentală, stăpân pe viaţă şi pe moarte, „măsură a tuturor lucrurilor" fără a fi înţeles prea bine – în ciuda subtilităţilor de gândire şi a sofismelor salvatoare sau poate tocmai de aceea, vorba lui Murray – care este măsura lucrurilor şi nici faptul că mersul şi structura lumii îl obligă să fie, de fapt, el pe măsura acestora, „trestia gânditoare" a încetat să gândească. Deranjantul *dubito ergo cogito, cogito ergo sum, sum ergo Deus est* a fost trimis, dimpreună cu sacrul, în subteranele inconştientului. În locul lui, o profuziune de oglinzi reflectă chipul noii divinităţi, *Homo deus.* Magnifică în ridicolul magnificenţei sale de Narcis de bâlci. Închinându-se sie însăşi, slăvindu-se pe sine însăşi, în cea mai jalnică auto dictatură cunoscută vreodată. Demnă de genialul film *Dictatorul* lui Charlie Chaplin, marele artist pe care America tuturor libertăţilor şi posibilităţilor l-a expulzat, trimiţându-l să moară în exil pentru delictul libertăţii de exprimare. *Homo deus* s-a înstăpânit pe viaţa, conştiinţa şi devenirea umanităţii, proiectându-şi umbra asupra întregului univers. Univers insensibil la aroganţa impostorului, pregătit să bulverseze bucăţica de lume pe care Creatorul i-o pusese la îndemână, fără să ia seama la apartenenţa lui profundă la aceasta, atât de intimă încât orice agresiune asupra ei se întorcea automat asupra lui însuşi. La urma urmei cum să înţeleagă, beat de propria magnificenţă că: *...în lumea asta mare, noi, copii ai lumii mici,/ Facem pe pământul nostru muşunoaie de furnici;/ Microscopice popoare, regi, oşteni şi învăţaţi/ Ne succedem generaţii şi ne credem minunaţi;/ Muşti de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul,/ În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul/ Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată,/ Că-ndărătu-i şi-nainte-i întuneric se arată.*

Viziunea geniului eminescian nu are nimic a face cu trufia lui *Homo deus*, gata să-şi aşeze coroana deasupra unei sinucideri anunţate şi la fel de stranie, chiar dacă perfect analizabilă în resorturile, condiţionările şi motivaţiile ei, precum aceea a bătrânei Europe. Ca odinioară sumbrul Nietzsche, la începutul acestui mileniu istoricul Yuval Noah Harari, cam din aceeaşi generaţie cu britanicul Murray, vorbind despre această sinucidere, ar fi putut anunţa liniştit asemeni filosofului german: Omul a murit sau e pe cale să moară!

În deceniul care abia s-a încheiat, Yuval Noah Harari lansa o trilogie: *Sapiens – o scurtă istorie a umanităţii, Homo deus – scurtă istorie a viitorului* şi *21 de lecţii pentru secolul XXI,* trilogie care povesteşte odiseea umanităţii, rătăcitoare pe tumultoasele arcane ale timpului, cu războiul troian cu tot, vreau a zice cu descrierea suferinţelor perpetui ale acesteia, şi deopotrivă „profeţiile Casandrei", cheia unei istorii care se pregăteşte să-şi găsească sfârşitul. Pentru lectorul actual, atât de insensibil la opurile de sute de pagini, trebuie spus că trilogia în cauză, ca orice lucrare care pleacă de la premisa că universul funcţionează, indiferent de numărul dimensiunilor lui, pe principiul terţului, e construită inteligent după modelul tripticurilor prerenascentiste, cu portretele donatorilor de o parte şi de alta a panoului tematic central. Spun asta pentru că *Homo deus* – profeţie casandrică a căderii şi dispariţiei omului – reia sintetic, deopotrivă, temele principale ale istoriei lui *homo sapiens* din volumul precedent, ca şi pe acelea ale volumului următor, *21 de lecţii pentru secolul XXI*, putând fi citit, pentru cei grăbiţi, ca un compendiu al întregii trilogii.

Enormal să fie aşa, fiindcă întreg ansamblul nu face decât să explice de ce şi cum e pe cale să se nască *Homo deus,* în ce fel se exercită cultul acesta straniu şi, deopotrivă, cum şi prin ce îşi pregăteşte el moartea anunţată. *Cel ce gândeşte singur şi scormone lumina,* după poetica definire argheziană, pare să se fi săturat de arzătoarea, insuportabila povară a gândului şi de orbitoarea, revelatoarea strălucire a luminii, pe care e gata să le transfere materiei inerte, inteligenţei artificiale.

Mai înainte de a porni mai departe, însă, trebuie să stabilim două lucruri:

1. *Homo deus* nu prea are de-a face cu omul în umanitatea pe care de-a lungul mileniilor acesta şi-a adjudecat-o ca adevărată a sa esenţă.

2. Predicţiile istoricului israelian nu sunt literă de lege, dar pot deveni. Totul depinde de cât de mulţi vor fi cei care vor rezista fascinaţiei distopiei care se întrevede, frumuseţii diavolului. A diavolului care se lăfăie în laboratoare de la Silicon Valley trudindu-se să ne facă să credem că nu există. Ori, a-l da pe faţă, precum se zice şi cum o face Yuval Noah Harari, e un lucru plin de pericole. Şi nu puţine!

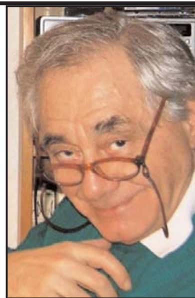
Tocmai de aceea, autorul simte nevoia să-şi ia măsurile de siguranţă, scriind în introducerea la *21 de lecţii pentru secolul XXI:* „Din nefericire, în climatul politic actual, orice apreciere critică privind liberalismul şi democraţia ar putea fi deturnată de autocraţi şi de diverse mişcări iliberale, interesaţi doar să discrediteze democraţia liberală în loc să se angajeze într-o discuţie deschisă legată de viitorul omenirii... După o lungă chibzuinţă am ales discuţia deschisă în detrimentul autocenzurii. Dacă nu criticăm modelul liberal, nu putem să-i îndreptăm neajunsurile sau *să-l depăşim* (s.n.). Dar vă rog să ţineţi seama de un lucru: această carte a putut fi scrisă doar pentru că *oamenii sunt încă relativ liberi să gândească cum vor şi să se exprime după bunul lor plac* (s.n.). Dacă preţuiţi această carte, ar trebui să preţuiţi şi libertatea de expresie." Teribil avertisment!

Numai că liberalul Harari nu ne vorbeşte şi despre liberala sau neoliberala (mărturisesc că eu unul devin circumspect în faţa acestui prefix *neo* care în general nu prevesteşte cele mai bune lucruri!) corectitudine politică, mamă draconică a tuturor interdicţiilor contemporane şi nici despre identitatea cenzorilor, cine şi cum stabileşte criteriile după care trebuie să-ţi orânduieşti existenţa şi gândirea, fără a ajunge un paria supus oprobiului public şi excluziunii sociale, conspiraţiei tăcerii şi altor asemenea procedee democratice. Te şi întrebi cum a apărut aceasta nouă şi deseori draconică cenzură în chiar societatea care în timpul celebrului, istoricului an 1968 impunea celebrul slogan „Este interzis să interzici", perfect ridicol în construcţia lui ilogică. Poate că tocmai acest ilogism a facilitat apariţia corectitudinii politice. Uneori ridicolă, alteori terifiantă în imbecilitatea asumată, dar mereu exclusivistă în interdicţii şi extrem de eficace în modelarea psihologiei individuale, dar mai ales sociale, corectitudinea politică a devenit instrumentul principal al promovării tuturor fantasmelor minoritare şi al frustrărilor istorice ale unora şi altora, portdrapelul întoarcerii la „matriarhatul izbăvitor", al pudibonderiilor şi făţărniciilor de pretutindeni, epurând limbajul de multimilenarele cuvinte *mamă, tată, bunic* sau *bunică, fiu* sau *fiică*, care aşezau lumea în rosturile ei, bestecăind definiţia genurilor întru ameţeala minţilor tinere, şi nu numai, ori acoperind de ridicol o aşa-zisă luptă împotriva discriminării prin limbaj. Cu ani în urmă, minunatul poet şi prieten Nemesio Sancez se amuza întrebându-mă dacă ştiu noile definiţii ale unor meserii, altminteri respectabile în nomenclatorul cotidian al societăţii. Aşa am aflat că *menajera* a devenit *technicienne de surface*, iar *vidanjorul ingénieur de merde!!* Cum nici nu mai poţi folosi cuvintele orb, surd, şchiop, chior, care definesc de la începutul lumii cu exactitate starea nenorocită a unui om, ci eufemisticele expresii *persoană cu dificultăţi de auz, văz, mers* etc. care ar anula frustrarea handicapului. Mai nou, pe alte meleaguri hipercivilizate, teocraţia neomarxistă legiferează transformarea cuvintelor sacre *mamă* şi *tată* cu indigestele *părinte unu* şi *părinte doi* pentru a nu deranja cuplurile în care nu se ştie cine ce este. Ridicolul atinge dimensiuni rablesiene. După cum scrie *The Sovereign Man,* citat de revista *Lumea: Trebuie să foloseşti doar cuvinte impuse. Spre exemplu, substantivul „femeie" este înlocuit de „persoană care are menstruaţie".* (Gazeta în cauză nu scrie cu ce se înlocuieşte cuvântul *bărbat.* Ar fi amuzant de ştiut!) *...Epurarea limbajului, precum în „1984", a devenit atât de ridicolă, încât cuvântul „pedofil" a ajuns să fie înlocuit de „persoană atrasă de minori", pentru a nu-i stigmatiza „pe nedrept" pe... pedofili. Această nouă religie* (teocraţia neomarxistă, n.n.) *a început să aibă o influenţă majoră asupra politicii. Aleşii* (americani) *se grăbesc să le arate alegătorilor cât de pioşi şi de virtuoşi sunt, fie îngenunchind în semn de solidaritate pentru o şedinţă foto, fie schimbându-şi regulile şi interzicând cuvinte ce indică genul în Regulamentul Camerei Reprezentanţilor."* Expresia „noaptea minţii" mi se pare un eufemism! Şi cum rămâne cu „povestea liberală" despre care istoricul afirmă că „preţuieşte libertatea omului, considerând-o valoarea supremă"? Şi cum să mai vorbeşti despre alegerile democratice, care o ilustrează, în condiţiile manipulării universale pe care o practică societatea contemporană?

→

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Sala Radio. Recitalul pianistului Aldo Ciccolini. În stalul invitaţilor îl remarc pe Sviatoslav Richter. Privirea lui îl fixează pe tânărul italian, frumos ca în pânzele Renaşterii, cu o concentrare, cu o fervoare mai mult decât muzicală.

(1958, septembrie, prima ediţie a Festivalului George Enescu)

Mă întorc, încet, tot mai adânc, spre cele mai vechi amintiri.

...Iată o stradă, o străduţă de fapt, care coboară în pantă accentuată spre malul mării. Nu-mi aduc aminte cum se numea, dar numele ei nici nu e important atâta vreme cât mi-e de ajuns să ştiu că pe această „uliţă a copilăriei", pe care am păşit, în sus, în jos, de sute sau mii de ori, se afla Teatrul „Elpis", vechiul teatru al comunităţii elene din oraş. De la poarta teatrului mai fac câţiva paşi până la o casă veche, cu etaj, şi intru într-o încăpere minusculă, înghesuită sub scara casei: un pat îngust, un scaun, o masă atât de mică şi atât de ciudată încât poate fi luată drept o noptieră. Cel ce m-a invitat aici e un bărbat în floarea vârstei, mai înalt ca mine şi cu un profil văzut parcă într-o carte de istorie, în primii ani de liceu, un profil de pe columna lui Traian. L-am cunoscut doar cu două ore mai devreme, în sala teatrului, după repetiţia unor scene dintr-o piesă de mare actualitate, piesă inspirată de „lupta cu duşmanul de clasă". Sunt un june aproape imberb, abia am împlinit nouăsprezece ani, şi mă ocup de „cultură" – nici mai mult, nici mai puţin! – la foaia locală. De aceea am fost cooptat, un cuvânt ce devenea la modă, într-un grup, aşa-zis *consultativ,* menit să „apere" de influenţe străine repertoriul şi echipa de actori din acest nou teatru, aflat în faţa primei sale stagiuni, toamna anului 1952.

Am fost poftit pe singurul scaun din acea odăiţă, în vreme ce amfitrionul meu s-a întins pe pat şi, sprijinit în cot, mi-a citit un manuscris. Nu-mi amintesc dacă era un fragment de proză ori un act dintr-o piesă de teatru. Dar tânărul actor şi posibil scriitor, voia să aibă o părere din partea unui şi mai tânăr proaspăt absolvent al şcolii de literatură! O părere, din partea cui? Din partea unui june care abia terminase acea promoţie blestemată, sfârşită cu o lungă şedinţă, şedinţă sau, mai curând, proces, care durase două zile şi două nopţi. Doar cu o săptămână mai devreme avusese loc demascarea „devierii de dreapta" şi un puseu de vigilenţă exacerbată determinase conducerea uniunii scriitorilor să organizeze acel scandalos, ruşinos proces. Da, proces, fiindcă trebuia să se încheie cu sancţiuni cât mai grave. Tânărul care eram păstra pe retină, încă intactă, imaginea căderii poetului Al. Căprariu, hărţuit de întrebări şi acuzaţii, până la pierderea cunoştinţei. Era vinovat de aducerea în şcoală a versurilor lui Arghezi şi Esenin! Prezidiul, în care trona Mişa Novicov, secretar al uniunii, n-a fost impresionat de leşinul lui Căprariu, ba chiar a considerat acest incident ca o dovadă că acuzaţiile aveau o bază reală...

Nu mai ştiu dacă mi-am spus părerea despre textul citit de actorul pe care îl cunoscusem doar cu două ceasuri mai devreme. Ce părere aş fi putut avea aşa de crispat cum eram, îndoctrinat, înspăimântat de acel proces după care nu mai vedeam în jurul meu decât „duşmani de clasă"? Mi-era frică! Frică şi de propria mea umbră. Acesta a fost motivul pentru care nu l-am mai văzut pe actorul noului teatru din oraş decât pe scenă. Este şi acesta unul din regretele care mă urmăresc şi acum, după aproape şaptezeci de ani: tânărul actor, venit să întărească echipa locală în prima stagiune a teatrului, se numea Toma Caragiu!

„**Împreună cu Jaqueline** mă îndrept spre sala sculpturilor. Vorbim de Picasso. În coridor o întreb: – A lucrat târziu în cursul nopţii, nu-i aşa? – Da. Când a venit doctorul dimineaţa, am vrut să mă scol. Pablo mi-a reţinut mâna. Şi a întrebat: *Sunteţi celibatar, doctore?* Doctorul a răspuns: Da. Pablito i-a spus: *Greşiţi. E bună, o femeie.* Mi-am pus un halat şi am ieşit. După cinci minute, eram în coridor, am simţit pe cineva în spate. M-am întors, am înţeles. Nici nu l-am auzit pe doctor spunând: A murit." (André Malraux, *La tête d'obsidienne,* Gallimard, 1974, p. 277)

Banii - eterna pandemie

Paula ROMANESCU

***Îţi vei câştiga pâinea** prin sudoarea frunţii,* i-a poruncit Cel Etern omului, fără să-i precizeze şi cam ce cantitate de transpiraţie s-ar dovedi suficientă pentru asigurarea pâinii celei de toate zilele.

Astfel, neştiutorul a început prin a face rezerve de grăunţe pe care mai apoi le-a convertit în aur. A fost unul, pre numele său Midas, care s-a păcălit groaznic. Dar asta-i o prea veche poveste.

Mai aproape de vremea noastră, când cu materialismul acela foarte dialectic, o altă poruncă s-a abătut duios peste omenire: *De la fiecare după posibilităţi, fiecăruia după nevoi!* Poveşti! Alte poveşti de adormit conştiinţe care, trufaşe, rebele, nu numai că n-au vrut să adoarmă, dar nici n-au aţipit măcar.

Generaţii umane, cu civilizaţiile lor cu tot, dar şi lipsite de acest „balast", au manifestat dintotdeauna o atitudine echivocă faţă de avuţie iar banul – măsura acesteia, a generat fie un suveran dispreţ, fie un nemărginit respect de nu chiar o religie planetară. Cei cu nemărginirea au instituit inegalitatea între oameni.

Balansul între setea/foamea de bani întru nesaţiu s-a accentuat cu asupra de măsură în epoca în care burghezia, trezindu-se cu sacul plin, revoluţionară foarte, a înlocuit nobilimea încremenită în blazoane calpe cu patină de… ruină şi, a clamat din toţi rărunchii: *Enrichissez-vous! / Îmbogăţiţi-vă!*

Şi astfel, îmbogăţiţii s-au trezit robi la tronul zeului ban cel stăpân peste zei, iar ceilalţi – zei ai nepăsării, au devenit suverani sub cerul care le este acoperiş… Seifurile băncilor s-ar dovedi neîncăpătoare spre a cuprinde astăzi toate maximele, aforismele, reflecţiile, generate de puterea banilor.

În veacul al XIX-lea, Balzac şi nu numai, ilustrează puterea nestăvilită a acelui val îmbătător care, rostogolindu-i pe cei mulţi şi mărunţi, îi poartă pe creste ameţitoare pe cei ce ştiu să-şi arunce bine năvodul peste bancul cu arginţi din apele tulburi. Cei nepricepuţi într-ale pescuitului se mulţumesc prin a-şi repeta că… *banii n-aduc fericirea*, zicală la care, dacă mai adaugă şi zicerea Sfântului Petru din *Epistola către Corinteni* (ştiţi care, că doar cu ea îşi încheie şi Marin Preda romanul *Cel mai iubit dintre pământeni!*), chiar cred că l-au apucat pe Dumnezeu de anteriul Lui de azur…

În veacul al XX-lea s-au spus cu mult mai multe despre bani şi a lor putere: Boris Vian a pus în acelaşi creuzet îndemnul *Îmbogăţiţi-vă* şi *Banii n-aduc fericirea,* obţinând „aliajul" *Banii n-aduc fericire celor ce nu-i au*; iar Oscar Wilde cel cu mintea largă cât apele mării, din Irlanda lui insulară nota şi el spre ştiinţa noastră, doar-doar om pricepe ceva de cum este cu goana asta nepotolită după pricopseală: *Când eram tânăr, credeam că banul este lucrul cel mai important într-o viaţă de om. Acum, c-am îmbătrânit, o ştiu!*

Iote beleaua naibii! Deci de-asta nu ne mai săturăm niciodată de „importantul" lucru nefăcut să ne îndestuleze!

Traversând Atlanticul, teribil de greu ne-ar fi să nu ne înduioşăm până la lacrimi de imensa tristeţe a celor mai bogaţi oameni din lume loviţi de cumplita năpastă pe care un Paul Getty, unul dintre ei, o sintetizează în mărturia: *Din păcate, nu pot cumpăra decât ce se poate vinde; altfel demult mi-aş fi plătit un dram de fericire.* Delicatul Jules Renard, cum plecase el de sub cer mai înainte de lamentaţia lui Paulică, i-a lăsat acestuia răspunsul gata pregătit: *Dacă banii nu te fac fericit, dă-i înapoi de unde i-ai luat!*

Mai practic, Benjamin Franklin, ca un lucid politician ce era, sugera şi el: *Dacă vreţi să ştiţi valoarea banilor, daţi-i cu împrumut! Cei ce au făcut experienţa cunosc amărăciunea rezultatului.*

Cu mult mai înainte, îmbătat de mireasma rozelor umane din deşertul imperiului său, împăratul Vespasian declara cu superbie că *banii n-au miros.* O fi avut el dreptate Vespasianul cu numele înscris în suave efluvii de miresme stradale, dar astăzi, când vedem cum prind unii… gustul banilor, ne apucă un nemăsurat dezgust. Şi măcar de nu ar înfuleca râvnitul bun cu polonicul!

Din imperiul său de întunecime, temutul Mefisto tună şi fulgeră cum că *Zeul Ban e stăpân peste zei,* în vreme ce bătrânul Faust, căruia înţelepciunea adunată cu grele renunţări nu-i serveşte la nimic, visează şi el la spartul târgului la un strop de tandreţe şi o adiere de iubire curată pe care, află el în sfârşit, doar prin vânzarea propriului suflet şi le-ar putea adjudeca. Dar cine să mai aibă interes pentru sufletul lui în afară de Acela! Aşa că Întunecimea Sa i-l ia pe o poleială de promisiune calpă…

De fapt, nu vânzarea de suflet este preţul iubirii, ci dăruirea!

Sartre, cel cu ochiul caleidoscopic, a refuzat Premiul Nobel tradus în bani mulţi, de teamă să nu-l pălească sărăcia de idei. Chiar aşa zis-a el, motivându-şi refuzul de a accepta premiul cu parfum de dinamită: *Banii n-au idei.* Iar un zaraf inteligent cică ar fi mormăit ironic: *Tocmai de aceea le cumpără…*

Şi totuşi, în viaţă trebuie să te hotărăşti între a câştiga bani şi a-i cheltui. Timpul ce ne-a fost dat nu-i niciodată de ajuns pentru a reuşi să împlinim bine aceste două aspecte, fiindcă un idiot sărac nu-i decât un idiot şi atât, iar un idiot bogat e doar bogat! (N-am spus-o eu, dar parcă aş crede-o!)

Dar, la urma urmelor, nu ne gândim prea mult la bani? Cel ce-i are, nu se gândeşte decât la cum să-i înmulţească; cel ce nu-i are se gândeşte la banii celor dintâi. Şi, pe nesimţite, viaţa trece şi tot trece…

Da, domule La Fontaine, ai dreptate: *Ni l'or, ni la grandeur, ne nous rendent heureux / Nici aurul, nici grandoarea, nu ne aduc fericirea.*

Ce ne rămâne atunci de făcut? Să ţinem cu dinţii de singurul dar rămas în cutia Pandorei şi să sperăm că în împărăţia cerurilor, în sfârşit – *Fericiţi cei săraci cu duhul!*

Doamne al cerurilor toate, dar dacă nici acolo?!

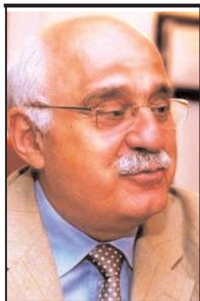
În ceea ce mă priveşte,

De-atâtea ori fără de patimă
Îmi spun că fericiri pe lume nu-s
Şi uit de mine într-o lacrimă
Spre a mă regăsi într-un surâs.

Harari nu e un naiv, ba e chiar o minte chibzuită, cu o remarcabilă putere de judecată şi interpretare, un istoric aplicat, care, dincolo de opiniile proprii sau tocmai pentru a le face şi mai vizibile pe acestea, îşi asumă cu talent rolul de avocat al Diavolului. Aşa încât, afirmând că „Într-o lume inundată de informaţii irelevante, claritatea înseamnă putere", se grăbeşte să adauge: „Teoretic, oricine se poate implica în dezbaterea legată de viitorul omenirii, dar cu greu poate păstra o viziune clară." Omenirea nu are timp pentru asta; trebuie să trăiască, cu tot ce implică această realitate. Iar truda de fiece zi e cataracta perfectă care-i întunecă viziunea şi o împiedică să privească în culisele scenei. (Va urma.)

Homo sapiens

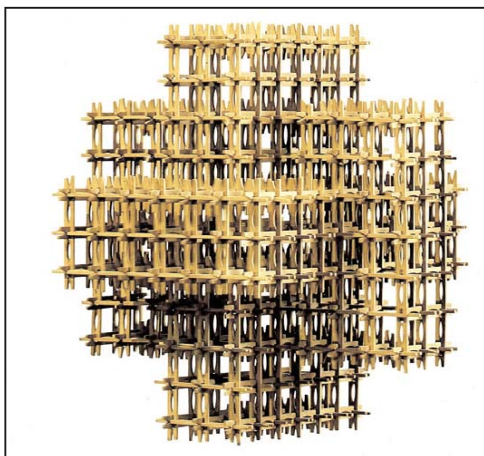

Afirmarea prin cultură. O şansă şi pentru România

Mircea DUŢU

Anul acesta, mai precis, la 27 iulie, s-au împlinit 65 de ani de la aderarea României la Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Educaţie, Ştiinţă şi Cultură (UNESCO) şi, ca atare, de prezenţă românească postbelică în câmpul larg al cooperării şi afirmării cultural-ştiinţifice internaţionale. Este vorba, în acelaşi timp, de continuarea unei tradiţii centenare care urcă în timp până la 1921, atunci când, în cadrul preocupărilor de organizare a păcii prin drept manifestate după Primul Război Mondial şi concretizate, iniţial, prin crearea Societăţii Naţiunilor (1919), acesteia i s-a alăturat în mod necesar, acum un secol, Organizaţia de Cooperare Intelectuală (OCI), transformată, după experienţa următorului conflict mondial şi în condiţiile istorice de atunci, în Organizaţia Naţiunilor Unite (ONU) [1945] şi cele 14 instituţii specializate ale sale. Asocierea celor două aniversări se impune nu numai din raţiuni de filiaţie instituţională, din perspectiva evoluţiilor relaţiilor internaţionale, ci şi din una românească, întrucât la iniţierea „cooperaţiei intelectuale" se află şi un aport românesc, în promovarea sa implicându-se semnificativ instituţiile naţionale pertinente, în frunte cu Academia Română, iar personalităţi precum Demetru Negulescu, Elena Văcărescu, George Oprescu sau Nicolae Titulescu au contribuit la propagarea „spiritului intelectual" şi solidar al Genevei. Dincolo de perspectiva istorică, un asemenea cadru favorizează şi o dezbatere asupra unei mari provocări actuale: cea a durabilităţii şi afirmării prin cultură, valorile sale perene şi valenţele lor actuale de exprimare. Într-o epocă a tot mai multor forme de manifestare a *soft power,* are România şanse de a-şi transforma patrimoniul natural şi cultural de care dispune şi de dinamizare a potenţialului său de creaţie într-un „capital" de prestanţă şi influenţă proprie în cadrul globalizării?

1. Putere „mou", „doux" în expresie franceză, de influenţă ori simplă „iradiere", *soft power* în engleza americană de origine a devenit o noţiune omniprezentă în dezbaterea publică actuală, chiar dacă semnificaţiile sale rămân încă imprecise, fluide, difuze. Conceptul a fost forjat în 1990 de Joseph Nye, profesor la Kennedy School of Government a Universităţii Harvard (Massachusetts) în lucrarea sa *Bound to Lead. The Changing Nature of American Power,* ca reacţie contra celor care anunţau declinul influenţei S.U.A. în materie de geopolitică, după sfârşitul Războiului Rece. Pentru fostul subsecretar de stat la securitate naţională al administraţiei Jimmy Carter, soft power desemnează faptul de „a coopta în loc de a constrânge", exprimă „capacitatea unei ţări de a structura o situaţie în aşa fel încât alte ţări dezvoltă preferinţe ori îşi definesc interesele lor în armonie cu ale sale". Potrivit acestei perspective, puterea şi-a schimbat astfel natura: forţa militară ori politica nu mai sunt suficiente pentru ca un stat să obţină ceea ce vrea de la altul, aşa că poate recurge la puterea de atracţie a ideologiei, culturii, a imaginarului, reuşind în acest mod să obţină o adeziune fără constrângere şi uneori fără ca terţii să fie conştienţi de acest lucru. Desigur, *soft power* a existat şi s-a manifestat *de facto* cu mult înainte de structurarea şi dezbaterea conceptului teoretic ca atare. Din Antichitatea greco-romană şi până la S.U.A. secolului al XX-lea, trecând prin Monarhia Franceză a secolului al XVIII-lea ori Imperiul Britanic aferent veacului al XIX-lea, hegemonia, dincolo de realitatea crudă a raporturilor de forţe, s-a conjugat întotdeauna cu seducţia măreţiei şi atotputerniciei. Profesorul şi omul de stat american J. Nye a formulat şi difuzat conceptul într-o perioadă particulară, cea a prăbuşirii U.R.S.S. şi a sistemului său, la finele „războiului rece", o lume în care economia de piaţă şi valorile democratice păreau a se impune ca un referenţial universal. Într-o situaţie bulversantă, precum cea de azi, accentele se pun în mod diferit şi nuanţările devin absolut necesare în raport cu marile evoluţii globale. Nu de puţine ori, gesturile publice şi formele culturale ale unei superputeri suscită atât fascinaţie, cât şi respingere nedisimulată. Spre deosebire de *hard power,* identificată fără mare greutate şi utilizată prin forţa politicului, *soft power* rămâne mai puţin palpabilă: ea depinde de multipli factori culturali, psihologici, de comportament şi imaginari. În viziunea franceză, noţiunea acoperă lucruri foarte diferite; într-un caz, e vorba de sofisticarea unei puteri militare, economice, politice, ea adăugând astfel instrumentelor tradiţionale; în altul apare ca un substitut: unele state ori anumite instituţii clasice ale puterii care caută să câştige influenţe prin alte mijloace (Hubert Védrine, fost ministru de Externe). Conştient de limitele conceptului său şi în dorinţa ajustării semnificaţiilor lui la dinamica exigenţelor timpului, Joseph Nye a inventat, la mijlocul anilor

2000, *smart power* (puterea inteligentă), care, fără a avea aceeaşi rezonanţă conceptuală, e mult mai operantă, designând pentru un stat faptul de a şti să combine cu bună ştiinţă *hard* şi *soft power.*

2. Într-o perspectivă mai personalizată, diplomaţia franceză încearcă să cultive o atare viziune a Hexagonului, utilizând atractivitatea culturii şi a modului său de viaţă, sprijinindu-se pe o reţea diplomatică puternică, a doua sau a treia din lume, şi locul său de membru permanent în Consiliul de Securitate al ONU, dotat cu arma nucleară. Cultura e considerată un excelent antidot la declinul Franţei, graţie rolului său de imbold pentru spirite, ferment pentru o naţiune şi vector de putere şi o industrie producătoare de locuri de muncă şi influenţă mondială. Într-o recentă lucrare (David Lisnard, Christophe Tardieu, *La culture nous sauvera,* Editions de l'Observatoire, Paris, 2021), aşa cum sugerează în mod direct şi titlul, o politică în primul rând culturală ambiţioasă, care să nu fie lăsată pe mâinile funcţionarilor ori politicienilor trecători şi superficiali, ci una „patrimonială, descentralizată, digitală şi mai ales apropiată de cetăţeni", este considerată o cale majoră de „salvare a Franţei" şi de menţinere a sa în rândul ţărilor care contează în arena internaţională, acum şi prin armele de *soft power.* Pornind de la ideea că „moştenirea noastră nu a fost precedată de niciun testament" (René Char), cu o educaţie artistică şi culturală, fiecare francez, oricare ar fi el, poate şi trebuie să devină „moştenitor-transmiţător" şi eventual „contribuitor" la o mare cultură comună. Dacă admitem că un patrimoniu cultural colectiv şi capacitatea individuală de creaţie sunt sursele unei societăţi caracterizate prin coerenţa între indivizii ce o compun, atunci definiţia unui denominator artistic comun devine o prioritate politică absolută pentru a re-suda, transcendând diferenţele individuale, contribuind la a le conferi o conştiinţă pozitivă a comunităţii naţionale orientate spre frumuseţile spiritului, adunate în jurul valorilor care condiţionează creaţia şi transmiterea operelor. Aceasta ar suscita la francezi sensul sacrificiului pentru a apăra respectivele valori faţă de nivelarea în jos, „cancel culture" ori obscurantismul exterminator.

Pentru aceasta, şi mesajul major, astfel transmis spre reflecţie, constă în realitatea conform căreia „cultura nu e o marfă: ea este mai ales un factor de influenţă în lume. Există o viziune franceză a lumii pe care o purtăm cu toţii în genele noastre ca moştenitori ai Luminilor… Faţă de atari succese şi ameninţări e dezolant ca Franţa să nu conştientizeze şi valorifice pe deplin atuul său istorico-cultural…" Un adevăr şi mai ales o faţetă extrapolată şi spre alte orizonturi, cum ar fi atitudinea de pionierat şi de *leadership* în multe privinţe, precum şi în planul ecologiei.

3. Dar rolul de lider *soft power* în materie ecologică este disputat mai ales cu Marea Britanie şi tot mai mult în favoarea acesteia, cu precădere în materie de schimbare climatică. Într-adevăr, conştientizarea precoce a problematicii de mediu printre englezi a generat avansuri importante şi practici exemplare care permit rezonanţe de seducţie şi oferă un model de urmat. Asemenea progrese, manifestate în mai multe domenii „verzi", au devenit un atu decisiv la ora Brexit-ului; ele permit afirmarea de *soft power* şi *leadership* britanice la nivel internaţional, redinamizând, totodată, speciala relaţie cu S.U.A. a administraţiei Joe Biden. De altfel, este cunoscut faptul că, sub influenţa premierului Margaret Thatcher şi a consilierului său diplomatic C. Tickell, în acord cu preşedintele american Ronald Reagan, s-a înfiinţat în 1988 Grupul Interguvernamental pentru Evoluţia Climei, atât de mediatizatul IPCC de azi; tot sub impuls britanic s-a născut şi Convenţia-cadru privind schimbările climatice, încheiată în 1992 sub auspiciile ONU, iar prima lege privind clima din lume este *Climate Change Act* din 2008, care a prevăzut reducerea masivă a emisiilor de gaze cu efect de seră (GES), cu obiective de etape riguros respectate până în prezent. Tot Regatul Unit a comandat şi publicat, în 2006, primul raport guvernamental privind repercusiunile economice ale schimbării climatice; N. Stern, pe atunci vicepreşedinte al Băncii Angliei, a remis premierului laburist Tony Blair un document de 700 de pagini cu calcule şi evaluări care demonstrau că, în orice caz, costul măsurilor de prevenire şi combatere a încălzirii climei este mult mai scăzut decât amploarea pagubelor cauzate de absenţa lor! Dincolo de cercurile politice, activismul civico-asociativ este deosebit de puternic dincolo de Canalul Mânecii, unde s-a născut încă din 1961 Fondul Mondial pentru Natură (WWF), iar cauza ecologică e asumată deschis de membrii Casei Regale britanice, fostul Prinţ Filip fiind primul preşedinte al WWF-UK, iar fiul său, Prinţul Charles, moştenitorul tronului, un militant mondial recunoscut în arena verde. Preluând această perspectivă ca formă de marcare şi exprimare a statutului UK de *soft power* de prim rang, ultimele guverne engleze promovează masiv problematica ecoclimatică, considerată o continuitate a turnantei istorice reprezentată de Brexit. Apărarea mediului permite degajarea unei identităţi britanice independente de Uniunea Europeană, iar luările de poziţie rapide şi ferme în materie climatică contribuie la consolidarea sa. Într-o veritabilă cursă de ambiţii climatice cu UE, Marea Britanie a anunţat reducerea cu 68% a emisiilor de GES în 2030 faţă de numai 55% de către UE, cu mesajul clar că retragerea din Europa permite britanicilor să meargă mai departe în lupta împotriva încălzirii globale, fără a pune în discuţie alte proiecte internaţionale în domeniu. Iar organizarea COP-26 la Glasgow, în noiembrie 2021, se doreşte şi poate deveni un punct culminant în acest context.

→

Homo sapiens

4. **Amintind şi, simultan, invocând** faptul că în Italia salvgardarea patrimoniului şi a peisajului reprezintă o obligaţie constituţională, Dario Franceschini, ministrul Culturii în guvernul de la Roma, alătura ţara sa grupului ţărilor europene care sunt decise să facă din „industriile creaţiei" şi performanţele lor un instrument al statutului internaţional de *soft power.* În considerarea „marilor şantiere culturale" drept „investiţii durabile" şi recunoscând rolul culturii şi al turismului cultural ca factor de creştere, Italia acţionează spre cristalizarea „la nivel mondial a conştiinţei că preocuparea pentru cultură este o îndatorire morală, un lucru care face bine spiritului, dar e şi un bun pentru economie" (Dario Franceschini, *ministre italien: „La culture est un devoir moral et un bien pour l'économie", Le Monde,* 22 mai 2021; *propos recueillis par* Jérôme Gautheret). Nu întâmplător în cadrul preşedinţiei italiene a G20, Roma a găzduit, între 29-30 iulie 2020, o reuniune a miniştrilor Culturii care a dezbătut tocmai posibilitatea şi perspectivele promovării turismului cultural şi valorificării valenţelor patrimoniului natural şi cultural în ampla relansare preconizată după criza majoră de Covid-19.

5. **Aşadar, mai mult ca niciodată,** astăzi cultura nu este atât o marfă, ci se manifestă mai ales ca un formidabil instrument de consolidare a dezvoltării fiecărui stat, afirmării profilului identitar şi influenţării şi manifestării sale în viaţa internaţională. Ea reflectă o viziune proprie, comună, exprimată în tradiţii, valori materiale şi spirituale create de-a lungul timpului, convingeri şi atitudini general cultivate şi consecvent promovate. Spre deosebire de alte activităţi ca, de pildă, cele economice, industriile/producţiile culturale au rolul şi rostul lor care se cuvin tratate ca atare. În actualele condiţii, în care, şi după experienţele prezentei crize sanitare pandemice, se pune problema regândirii perspectivelor de devenire, noi, românii, putem miza, mai mult ca oricând poate, pe cultură, pe valorile naturale şi pe potenţialul nostru creator intrinsec.

În consonanţă cu o asemenea opţiune de creştere internă, România poate transforma forţa unui învăţământ de performanţă şi a unei educaţii adecvate, a ştiinţei generalizate şi culturii creatoare, într-un principal factor de dezvoltare durabilă, integrare euroatlantică şi interconectare globală. Din acest punct de vedere este absolut necesar să observăm cu atenţie şi să ne raliem rapid şi deplin la noua orientare europeană aflată în plin proces de elaborare şi pregătire a punerii în aplicare. În discursul său privind starea Uniunii, din 16 septembrie 2020, marcat de experienţa crizei sanitare generalizate, preşedintele Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, făcea apel la un nou *Bauhaus European* care să conducă la a da o formă specifică de manifestare dimensiunii cultural-civilizaţionale a *Pactului Verde* anunţat la 11 decembrie 2019 ca nouă strategie de creştere consolidată a „Europei celor 27" pentru următoarele trei decenii. Un concept filosofic, artistic şi ştiinţific vizând să redefinească societatea post-pandemie, inspirat de mişcarea germană de acum un secol, care a pus creaţia şi tehnologia în serviciul cetăţeanului. Dincolo de obiectivele enunţate oficial în ianuarie anul acesta, respectiva iniţiativă constituie o interogaţie, propune o reflecţie şi deschide o perspectivă asupra capacităţii noastre de a transforma cunoştinţele de care dispunem în mod de viaţă adaptabil de către toţi, dar fără ignorarea totală a specificului fiecăruia, ci, dimpotrivă, prin contribuţia sa creatoare. E o oportunitate majoră pe care nu trebuie să o ignorăm şi mai ales să o ratăm, altfel riscând să ne plasăm în afara mersului şi ritmului trenului istoriei.

6. **Modelul românesc** de dezvoltare prin echilibru, unitate şi cultură, inaugurat şi prefigurat în istorie, graţie operei politico-diplomatice şi spirituale a lui Constantin Brâncoveanu, şi-a decantat treptat componentele şi verificat de-a lungul veacurilor virtuţile. Surprinzând aceasta în conferinţa sa *Valoarea politică a lui Constantin Brâncoveanu* (15 august 1914), Nicolae Iorga sublinia rezonanţa programului acestuia în plan internaţional în termeni a ceea ce denumim astăzi *soft power.*

Timp de mai bine de un sfert de veac, cât a durat rodnica domnie a voievodului martir, care a oferit un veritabil proiect de ţară, consideră savantul istoric, Brâncoveanu a rămas „domn autonom în ţara lui" şi a ştiut „fără a părăsi niciun drept al ţării sale", „să servească pe turci, de nevoie, să înlăture stăpânirea necondiţionată a creştinilor, austrieci, poloni, ruşi asupra pământului românesc", dar şi, poate înainte de toate, „să lege pe muntenii lui prin legături culturale cu Moldova..., chiar după ce legăturile politice cu Ardealul au fost rupte, să păstreze încă pe acelea ale culturii cu acest pământ" şi, nu în ultimul rând, în acelaşi sens al unei prefigurări de centru creştin de influenţă şi prestanţă subregională, „prin acea largă operă de cultură răsăriteană... exprimată în toate limbile Răsăritului şi operele de ctitorie în toate locurile sfinte... a înlocuit pe împăraţii bizantini de odinioară ca urmaş legitim... înconjurat cu prestigiul superior al Cezarilor constantinopolitani, al lui Constantin cel Mare, în întreaga lume a Orientului". În această perspectivă a unei căi româneşti de existenţă în istorie şi devenire europeană prin „credinţă şi cultură", tot Brâncoveanu, în viziunea lui Iorga, a trasat regula de acţiune în atingerea obiectivului propus, dându-şi seama de un alt mare adevăr, potrivit căruia, „pe când legăturile politice sunt astăzi şi se pot sfărâma mâine, pe când succesele dobândite printr-o altă hotărâre a întâmplării se pierd, lucrările agonisite prin cultură adânc coborâtă în suflete fac parte din moştenirea veşnică a unui popor".

O componentă importantă a modelului cultural brâncovenesc a reprezentat-o prefigurarea fundamentelor instituţiei academice naţionale, lucrare temeinic reliefată în conferinţa lui Nicolae Iorga, din 12 septembrie 1914, ţinută în aula supremului for academic, cu tema *Activitatea culturală a lui Constantin Vodă Brâncoveanu şi scopurile Academiei Române.*

Parte integrantă a unităţii organice a neamului românesc, aşa cum rezultă din preocupările Voievodului de „fixare în forme trainice a limbii literare, de păstrare pentru urmaşi a faptelor împlinite şi răspândirea cunoştinţelor folositoare", aceasta avea să reprezinte dincolo de orice „o prefigurare ideală a României Mari" (Barbu Ştefănescu Delavrancea).

7. **Ca un corolar** al unor atari perspective şi posibile opţiuni, ne întrebăm dacă am putea ajunge la (re) construirea prestanţei (culturale şi nu numai a) ţării, precum în urmă cu un secol şi mai mult decât atât. După cum e cunoscut, România a atins în perioada interbelică apogeul dezvoltării sale ştiinţifico-culturale şi de participare la dialogul şi schimbul universal de valori spirituale. Istoria a avut apoi meandrele ei, dar aspiraţiile şi contribuţiile creatoare nu au lipsit şi încetat niciodată şi aşteaptă noi deschideri şi implicări mondiale. Condiţiile actuale ale relansării modelului general de dezvoltare reprezintă cadrul şi ocazia şi pentru ţara noastră de a-şi revedea capacităţile şi redefini perspectivele devenirii sale pe termen mediu şi lung. Şi vom recurge pentru aceasta la a formula o sugestie pornind tot de la exemple occidentale, chiar dacă fără a le numi, subsumate conceptului şi practicii de *soft power* evocate şi explicitate anterior.

Pentru o reflecţie corespunzătoare şi generalizantă asupra unor atari perspective istorice şi posibile opţiuni creative, avem nevoie de un cadru de genul unui *Pact pentru viitorul României* conceput ca un spaţiu de dialog, formulări şi schimb de idei, implicare directă şi influenţă. Pe baza concluziilor degajate cu concursul specialiştilor pe domenii, putem să ne construim noua strategie de dezvoltare, de apărare şi valorificare a patrimoniului cultural şi natural, în conexiune cu modelul european şi în consonanţă cu contextul global. Într-o accepţiune generală, pactul e prezentat ca o specie de convenţie ce implică o anumită solemnitate, angajând în mod explicit viitorul. În practica Uniunii Europene, el apare ca un instrument preponderent moral-politic, dar nu lipsit de semnificaţii juridice, de exprimare a angajamentului tuturor părţilor interesate în frunte cu marele public şi de participare a acestuia din urmă la dezbaterea, luarea deciziei şi punerea în aplicare a iniţiativelor de interes comun, precum cele ecologice, de educaţie, ştiinţă şi cultură. Şi aceasta cu atât mai mult cu cât politicile inovante nu funcţionează dacă cetăţenii nu sunt asociaţi plenar elaborării şi stabilirii obiectivelor acestora; de aceea, se acordă o atenţie deosebită consultărilor şi se face din acceptabilitatea socială o condiţie a succesului în aplicarea programelor şi proiectelor în materie. Este formula, se pare, cea mai potrivită şi în problemele ce ne interesează faţă de situaţia patrimoniului cultural şi natural al României, capabilă să ofere o reflecţie profundă şi adecvată, cerută de specificitatea domeniului, o participare corespunzătoare şi responsabilă la dezbaterile privind cunoaşterea situaţiei şi identificarea soluţiilor posibile şi fezabile de adoptat şi o implicare efectivă a tuturor, într-o situaţie de acceptabilitate generală şi asumare a sarcinilor particulare şi concrete.

Lacrima Anei

Cătălina Haşotti s-a născut la 23 aprilie 1960, în Techirghiol, Constanţa. Este absolventă a Facultăţii de Filologie din cadrul Universităţii din Craiova. A publicat poezii şi proză în reviste literare online (*Literomania, Arena literară* etc.), în antologii, este unul dintre administratorii paginii FB „NichitaStanescuromanianpoet". În reviste literare tipărite, îi sunt publicate poezii, proze, eseuri în *Lumină Lină/Gracious Light,* New York; *New York Magazin; Arena literară*, Bucureşti; *Leviathan* etc. Volume apărute: *Armele lui Max* (2020), *Flamuri albe peste Atlantic* (2021). A primit mai multe premii literare. Poemul alăturat este inedit.

Cinetică

**Îmi smulg inima când văd ochiul Anei
prin zidul de piatră
cum clipeşte des şi plângător
îmi smulg ficatul când văd din nasul ei
cum curge sângele-n şiroaie
şi din sânul ei cum curge laptele-n cascadă
Ană, de ce te-ai lăsat zidită
vezi că nimeni nu îţi dă să bei când gura ţi-e uscată
nimeni nu îţi dă să mănânci când eşti înfometată
păsările ţi le prinzi singură din zbor iarna
le ţii închise în firidele zidului tău
şi le dai drumul primăvara
ca să zboare în toate părţile
cu aripile albe ale laptelui tău
înroşite de la sângele tău
înrourate de la lacrimile tale
ele intră în venele mele
şi mă răvăşesc până când ies din mine
în stol sidefiu transparent la vreme de noapte
luminând câmpia întreagă în zborul lor
şi prelungindu-se în izvorul
ce susură în spatele zidului tău.**

Homo sapiens

Banchetul iubirii la români

Marian NENCESCU

Sunt ani de când, în preajma sărbătorii de **Dragobete** (24 februarie), o mână de cărturari, majoritatea filosofi, dar şi filologi, geografi, teologi, adesea şi politicieni, dar de cele mai multe ori simpli *iubitori de înţelepciune*, obişnuiam să ne strângem, la un pahar de *cocârţ* popesc, în jurul profesorilor Alexandru Surdu (născut chiar de Dragobete, 1938-2020) şi Alexandru Boboc (şi dânsul născut în februarie), spre a depăna împreună *povestea iubirii la români,* ori pentru a asculta pilde cu tâlc despre rosturile lumii şi metafizica rostirii, rememorate cu har de sărbătoriţii zilei. Treptat, acele întâlniri situate sub semnul *Pentadei filosofice* (adevărul, frumosul, binele, dreptatea şi libertatea) s-au transformat într-o adevărată *şcoală de înţelepciune,* croită după modelul imaginat cândva de Constantin Noica, instituţie fără echivalent în învăţământul românesc, căruia, din păcate, îi lipseşte, la ora actuală, nu doar aripile, dar şi temelia.

Reconstituind cu eleganţă, cu har, dar şi cu infinită generozitate conceptul de *filosofie ca sărbătoare* (după titlul unui cunoscut volum omagial şi, deocamdată, unicat în felul său prin concepţia grafică inovatoare, publicat în regie proprie de profesorul Alexandru Surdu, la împlinirea vârstei de 80 de ani), întâlnirile periodice de Dragobete, întrerupte brusc în 2019 (anul ce a urmat fiind, se ştie, marcat de două evenimente tragice, plecarea dintre noi, chiar în noaptea de Înviere, la 18 aprilie 2020, a profesorului Alexandru Boboc, urmată, apoi, de trecerea la cele veşnice a profesorului Alexandru Surdu, la 11 decembrie, acelaşi an), au oferit, ani la rând, norocoşilor participanţi ocazia unică de a fi părtaşi la un veritabil *Banchet* platonician, un elogiu simbolico-sentimental adus conceptului de dragoste, temă fundamentală a operei omonime, a lui Platon. Corolar al cunoaşterii, sub toate formele ei, dragostea, de la iubirea maternă la cea de părinţi, şi de la pasiunea fizică, *ordo amoris,* la adorarea lui Dumnezeu şi a Maicii Domnului, a reprezentat pentru profesorul Alexandru Surdu o formă superioară de identificare a frumuseţii spirituale a fiinţei umane. Totodată, iubirea, sub toate formele ei de manifestare, i-a oferit marelui nostru filosof o temă de reflecţie, o cale de introspecţie interioară, o formă de revelare a experienţei proprii de viaţă şi de cunoaştere, înnobilată prin transcendenţă.

Transformaţi la rândul lor în *arhei,* după modelul personajelor din *Banchetul* platonician, participanţii la aceste veritabile festinuri spirituale (şi, vai, din păcate, câţi Alcibiade moderni s-au ivit mai apoi de sub faldurile fariseismului nostru funciar) au fost martorii (involuntari, adesea) unui adevărat experiment cultural, practicat de profesorii Alexandru Surdu şi Alexandru Boboc, ce au încercat să aplice, pedagogic, cu asupra de măsură, un model superior de testare şi de stimulare a capacităţilor cognitive şi emoţionale ale participanţilor, investigând însăşi ideea de gândire creativă. Aceste corelaţii între viaţa cotidiană şi filosofie, aceste trimiteri adânci spre o realitate spirituală şi folclorică imediată au constituit, intuitiv pentru unii, deliberat pentru cei sărbătoriţi, însuşi sensul acestor *agape filosofice.* Cu deosebire, profesorul Alexandru Surdu a insistat asupra conceptului de autodepăşire individuală prin valoare şi împlinirea destinului individual prin transcendenţă.

Fără intenţia de a epuiza în acest context problema moral-filosofică a cunoaşterii spirituale, aşa cum a fost ea formulată de profesorul Alexandru Surdu, voi semnala, totuşi, că opera sa filosofică, aflată azi în plin proces de reevaluare critică, constituie dovada unei încercări de surmontare a unei veritabile crize a gândirii mondiale, căreia îi lipseşte, surprinzător, chiar perspectiva *umanismului cultural,* pentru care a pledat profesorului Alexandru Surdu toată viaţa.

Aşa cum ne apare azi, filosofia lui Alexandru Surdu nu poate fi despărţită de lucrarea sa socială, iar exemplul agapelor de Dragobete nu vine decât să ne întărească ideea că, de la Titu Maiorescu încoace, gândirea românească a încercat să iasă din siajul substanţialităţii locale, şi să se plaseze sub semnul *Banchetului* platonician. În acest sens, sărbătorile patronate de cei doi iluştri dispăruţi ne apar azi ca o adevărată Agoră românească, o *Poiană a lui Iocan* transfigurată spiritual, o încercare de a plasa o simplă creaţie ideatică (în cazul nostru, sărbătoarea de Dragobete), aparent fără valoare practică, într-o veritabilă zonă a gândirii speculative, situată în proximitatea *eternului românesc.* Preluând, aşadar, modelul platonician, Alexandru Surdu a extins tema, expunându-şi în studiul *Drago-betele, povestea iubirii la români* (Braşov, Ed. Kron Art, 2015) propria concepţie despre iubire, concentrată în motivul mitico-folcloric al Dragobetelui, descoperind virtuţi şi sensuri noi, ce au scăpat adesea folcloriştilor specializaţi mai degrabă în asocieri folclorice, nu în generalizări ideatice, cum obişnuiau gânditorii Eladei, cu deosebire Platon şi „şcoala" sa de gândire.

Iniţiind, aşadar, „noul Banchet filosofic", asezonat însă cu toate ingredientele mondenităţii, Alexandru Surdu, îndeosebi, secondat de Alexandru Boboc au identificat caracterul *deschis* al filosofiei moderne, ce face apel mai degrabă la mituri, la „poveşti", la Logos, într-o concepţie academică, stimulând gândirea liberă, imaginaţia şi contribuţia individuală a ascultătorilor, procedeu similar modului cum, în 1936, Constantin Noica făcea apel la *conceptele deschise* ale filosofiei, într-o lucrare cu titlul omonim. Preluând creativ „lecţiile" noiciene, pe care le va evoca adesea în evocările sale filosofico-memorialistice, profesorul Alexandru Surdu a reinventat unele teme tradiţionale ale filosofiei româneşti, inclusiv apelul la motive mito-folclorice, în încercarea de a găsi un răspuns concret, practico-aplicativ, la îndemnurile lui Constantin Noica: „Citiţi-mi cărţile, fraţilor întru filosofie, dacă vreţi să aflaţi ceva nou, căci problemele pe care le-au tratat Descartes, Leibniz ori Immanuel Kant n-au dispărut odată cu ei, ci vor rămâne în continuare sub forma conceptelor deschise" (*Pietre de poticnire,* Tg. Mureş, Ed. Ardealul, 2014, p. 121)

Generalizând şi aplicând creativ modelul nicasian, profesorul Alexandru Surdu a construit în ultimul deceniu al vieţii sale un veritabil *proiect de renaştere spirituală,* pe temei românesc, având la bază tradiţia şi mitologia locale, convins că filosofia românească „mai are ceva de spus" lumii câtă vreme se sprijină pe „tradiţii, credinţe şi învăţături lăsate în urmă", ce nu aşteaptă decât *gânditorul* capabil să le „descopere" şi să le dea „rostirea potrivită". În acest sens, seria *Vocaţiilor filosofice româneşti,* rămasă, prin plecarea *grăbită* dintre noi a autorului, doar la volumul al 3-lea (sperăm că se va găsi şi „cineva" care să împlinească pentada) conturează cel mai amplu şi mai original *program cultural românesc* modern, compus, aparent, „spre lămurirea proprie", în realitate, oferit urmaşilor ca un îndemn de a persevera pe calea conturării unei *filocalii a desăvârşirii filosofice româneşti,* constituită după modelul platonician. În acest sens, şi în acest context, invocarea „legendei Dragobetelui", cu toate asocierile şi deschiderile filosofice aferente, este un model de creaţie filosofică vie, contribuind substanţial la elucidarea conceptului de specific naţional: „Dacă filosofia reflectă nivelul de generaţie al unei naţiuni, n-o face direct şi nu este simultană cu evenimentele politice. Specificul naţional în filosofie nu înlătură diversitatea, nu-i trasează limite rigide. De aceea, nu e cazul să ne întrebăm, tendenţios, dacă avem o filosofie românească. Ea a existat întotdeauna, cu specificul ei, cu diversitatea de orientări şi stiluri, şi va exista, în continuare, în ciuda oricăror adversităţi." (*Vocaţii filosofice româneşti,* Bucureşti, Ed. Academiei Române, 1995, p. 202)

Reîntorcându-ne la motivul folcloric al Dragobetelui, constatăm, cu surprindere, că sărbătoarea este atestată relativ recent, cea mai „veche" referinţă scrisă datând din 1774, conform *Micului Dicţionar Academic* (Bucureşti, Ed. Univers Enciclopedic, 2010), ceea ce l-a determinat pe cunoscutul etnolog Nicolae Constantinescu să afirme că „pe scara istoriei nu e mult" şi că „în domeniul etnologiei eşti mereu pe nisipuri mişcătoare". Dacă cercetătorii de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti" al Academiei Române sunt atât de categorici în privinţa datării, în schimb Ion Ghinoiu, în *Obiceiuri populare de peste an. Dicţionar* (Ed. Fundaţiei Culturale Române, 1997), ne trimite direct spre zona mitologiei populare, afirmând că „Dragobetele este un zeu tânăr al Panteonului autohton, cu dată variabilă de celebrare, ce diferă de la zonă la zonă, dar plasat într-un interval fix, un zeu al dragostei şi al bunei dispoziţii pe plaiurile româneşti", asociat cu Cupidon şi cu Eros, „fiu al Babei Dochia şi cumnat (?) cu „vegetaţionalul" Lăzărică. Mai aplicat, Romulus Vulcănescu, îl descrie ca fiind „tânăr, frumos, voinic şi bun" (*Mitologie română,* 1985), în vreme ce Simion Florea Marian, în *Sărbătorile la români* (ed. I, 1898-1901, reeditare 1994), semnalează că în unele zone din Muntenia şi Oltenia, Dragobetele se asociază cu sărbătoarea creştină a Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezătorul (23 februarie), dată când, după tradiţie, „animalele şi păsările încep să se împerecheze". De aici şi ideea, susţinută de Ovidiu Focşa, de la Muzeul de Etnografie al Moldovei, anume că Dragobetele ar fi un fel de protector al păsărilor, sărbătoarea sa fiind legată de „fertilitate, fecunditate, renaşterea naturii", teză îmbrăţişată şi de Marcel Lutic, un alt cercetător ieşean, care afirmă că, „în trecut Dragobetele era o zi frumoasă pentru băieţi şi fetele mari, ba chiar pentru bărbaţi şi femeile tinere" (?), semnificaţia generală a acestei sărbători fiind trezirea la viaţă, o „nuntă a naturii", la care luau parte, simbolic, şi oamenii. De aici şi denumirile de Cap de primăvară, Sântion de primăvară, Logodnicul păsărilor etc.

Mai aplicat şi mai documentat, părintele Nicolae Cojocaru reţine, în masiva sa enciclopedie *Istoria tradiţiilor şi obiceiurilor la români* (vol. II, Bucureşti, Ed. Etnologica, 2012), ideea că dacă, în această zi, toate animalele şi păsările „se împerechează", e bine ca şi tinerii *să sărbătorească,* existând obiceiul de a se deplasa, în cete, „după ghiocei", în pădure. „Fetele, în special, au folosit acel prilej pentru a-şi mărturisi dragostea. Se credea că dacă în acea zi, fata va întâlni un băiat, va fi iubită tot anul. Cu acest prilej se făceau şi *farmece de dragoste* (s.n.), iar feciorii şi fetele se *înfrăţeau* şi se *însurăţeau*, cu scopul de a lega prietenii trainice (*op. cit.*, p. 548).

Din păcate, observă şi părintele Cojocaru, pe urmele lui Simion Florea Marian, pe alocuri, obiceiul „a dispărut cu totul", de unde şi impresia comună că Dragobetele este un „obicei nou", anume revigorat spre a fi opus mult promovatului Sfânt Valentin (Valentine's Day). Realitatea este că *sărbători ale iubirii* au existat şi continuă să dăinuie în toate calendarele lumii, semn că iubirea, de când e lumea, a călăuzit dezvoltarea conştientă a omenescului. Pentru a proba vechimea sărbătorii de Dragobete, este suficient a-i analiza etimologia. Cercetări recente, la fel ca şi afirmaţiile privind „noutatea" sărbătorii, se opresc asupra etimologiilor slave. *Drag, dragă,* însoţit de sufixul augmentativ *ete* ar sugera, intuitiv, o expresie a *drag*-ului, a dragostei. Rădăcina e similară şi în alte limbi indoeuropene: „dargts" în letonă, „darge, dargel" în prusacă, „dir" şi „dear" în irlandeză şi engleză, înseamnă aproximativ acelaşi lucru. Ion Ghinoiu merge mai departe, legându-l pe „drago" de *trago* – ţap, drac, în tradiţia dacică (?) – cu trimitere ideatică spre ideea de tragedie sau, mai popular, de ceremonial erotic.

→

Lumile romanice ale lui Vintilă Horia

Mihaela ALBU

Introducere. În toate secolele şi în orice împrejurare, exilul – în special cel politic – a constituit o „paranteză” a existenţei, o realitate care a schimbat dramatic destinul unor oameni. Cu toate acestea, personalităţi din domeniul culturii sau ştiinţei, din cultura universală ori cea românească – de la Dante până la Thomas Mann ori Mircea Eliade, Vintilă Horia şi mulţi alţii – au încercat să găsească în această experienţă dureroasă o cale de depăşire şi să trăiască în noile spaţii sub semnul verbului „a face” mai mult decât sub cel al lui „a fi”.

România a cunoscut fenomenul exilului politic cu deosebire după instalarea puterii sovietice. „Expatrierea scriitorilor este un act voit. Au ieşit, ca să poată continua să fie scriitori. Ţara lor a fost cotropită, străinul o stăpâneşte”, scria profesorul N.I. Herescu (apud Mircea Popescu, *Revista scriitorilor români*, 1/ 1962, München).

Cei care se aflau în Occident în anii ’40 sau cei care au reuşit să evadeze după aceea au căutat, desigur, căi de supravieţuire, dar s-au străduit mai ales să-şi reia activitatea din ţară şi să o ducă mai departe. În acest fel, intelectualii români care au trăit în ţările libere de comunism au fost şi cei care au realizat o continuitate în plan cultural autentic, reînnodând în alt teritoriu firele înfloritoarei perioade interbelice de acasă.

În ţările de adopţie, exilaţii îşi transplantează limba, identitatea, întregul bagaj cultural şi creează *o altă „Românie”,* alcătuită generic din ziare, reviste, cărţi româneşti, din organizaţii politice şi asociaţii culturale, din edituri şi biblioteci ori din cenacluri.

Cu siguranţă, continuitatea/perseverenţa scrisului în limba română a însemnat o identificare a autorilor cu ceea ce ei percepeau a fi identitate românească.

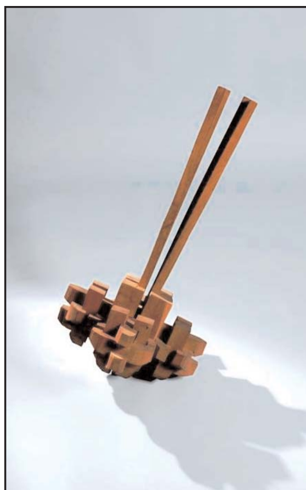
În plus, exilul cultural românesc a fost, în parte, şi o necesară verigă cu alte culturi, unii scriitori intrând – prin lucrările în alte limbi – şi în istoria literar-culturală a unor ţări din vest.

Unul dintre aceştia, a cărui operă literară scrisă în exil (în franceză, spaniolă, italiană, dar şi română) a fost cunoscută (şi recunoscută!) mai întâi în străinătate, a fost Vintilă Horia. Romane, eseuri, studii, o istorie a literaturii universale, o carte de interviuri cu cele mai reprezentative personalităţi ale veacului XX, memorii, jurnale, volume de poezie etc., etc. dau, fiecare în parte şi toate la un loc, măsura unui scriitor de talie europeană.

Limba română

Poezie. Format la „şcoala” revistei *Gândirea,* desprins apoi şi înfiinţând, alături de alţi colegi de generaţie, ei înşişi poeţi, revista *Meşterul Manole,* Vintilă Horia va publica periodic poezie, neabandonând nici mai târziu, în exil, exprimarea ideii în vers. Iar aici trebuie subliniat faptul că scriitorul multilingv a scris poezie aproape exclusiv în limba română – „cu gândul de a nu mă pierde”, cum mărturisea pe pagina care deschidea poemele adunate în volumul *Viitor petrecut,* un volum-sinteză a preocupărilor diverse, materializate în concepţiile sale despre ştiinţă, istorie, artă şi spiritualitate.

Volumele publicate în ţară (*Procesiuni,* 1937, *Cetatea cu duhuri,* 1939, şi *Cartea omului singur,* 1941) vor fi continuate în exil, într-un alt timbru, în alt registru poetic, într-o altă profunzime ideatică, cu *A murit un sfânt,* 1952, *Jurnal de copilărie*, 1958, şi *Viitor petrecut,* 1976. La acestea trebuie adăugate cele două antologii – una în 1950 – *Antologia poeţilor români în exil*, publicată la Buenos Aires (prefaţată de editor), iar cealaltă în 1956 – *Poesia românească nouă,* publicată la Salamanca.

Debutul editorial s-a petrecut aşadar în 1937, *Procesiuni* fiind un volum primit apreciativ de către cronicarii literari ai vremii, aceştia subliniindu-i (premonitoriu) mai cu deosebire totuşi talentul de prozator.

Recenzii, cronici literare, eseuri, conferinţe. Multe dintre contribuţiile lui Vintilă Horia îndeosebi la revistele *Gândirea* ori *Meşterul Manole* se constituie în articole de prezentare şi analiză a unor cărţi recent apărute, tânărul cronicar fiind implicat intens în viaţa literară a timpului, demonstrând judecăţi drepte, determinate de o lectură bogată, deopotrivă românească şi universală. Cărţile prezentate publicului erau, printre altele, *Viaţa lui I.L. Caragiale* (de Ş. Cioculescu), romanul *Gorila* (de L. Rebreanu), *Umbra timpului* (Ion Pillat), *Comedia fantasmelor* (Dan Botta), *Arca lui Noe* (de Ionel Teodoreanu) – acestea fiind numai câteva exemple, dar ele pot da o imagine privind larga cuprindere a interesului cronicarului literar – de la poezie la nuvelă, de la teatru la studii critice.

Nu de puţine ori judecăţile sunt directe, fără concesii, şi în sens pozitiv, dar şi negativ, lăudând sau demolând, cu o deplină siguranţă de gust.

Judecăţi de valoare, profesiuni de credinţă, analize ale unor diferite categorii de scrieri contemporane criticului răzbat din aceste articole în care întâlnim din loc în loc şi pasaje cu caracter teoretic. Unul dintre acestea este punerea faţă în faţă a literaturii realiste, simplă copiere fără valoare artistică, cu literatura fantastică, creaţie simbolică, preferinţa autorului mergând către aceasta din urmă. Exemplul edificator şi prilej de răfuială cu adepţii realismului este romanul lui Eliade, *Domnişoara Christina.*

Judecăţile tânărului critic sunt în general confirmate de timp, altele sunt însă conjunctural subiective şi tributare doctrinei gândiriste.

Având şi o tradiţie personală prin eseurile, cronicile şi recenziile literare din *Gândirea* şi *Meşterul Manole* îndeosebi, Vintilă Horia se va alătura întregului exil intelectual. *Eseul,* ca orientare estetică şi, în egală măsură, ca formă (a unui stil elegant, erudit, filosofic), va constitui unul dintre elementele care vor atesta şi susţine ideea filiaţiei sale cu fenomenul literar al interbelicului.

Îndepărtarea îi va produce scriitorului o imensă durere, exilul fiind perceput ca un „proces anahoretic, un act de separare”, o proiectare, aşa cum mărturisea în memoriile sale, „dincolo de familia mea, de ţara mea, de bunurile mele materiale şi spirituale, de timpul şi de spaţiul meu dintotdeauna”. (*Jurnalul literar,* nr. 19-24/2010) Consecinţa este însă una de esenţă valorică, deoarece, aşa cum singur conştientiza, „ieşeam din a exista pentru a intra în a fi”. Exilul va deveni astfel – pentru Vintilă Horia, ca şi pentru alţi confraţi întru condei – un *exil creator,* transformând trecutul într-un perpetuu prezent interior cu propensiuni spre viitor.

Prima ţară în care îşi va găsi – în exil – adăpost a fost Italia. Acolo, va continua să publice eseuri şi critică literară. Emigrând apoi în Argentina, la Universitatea din Buenos Aires va ţine cursuri de literatură şi civilizaţie românească. Stabilit o perioadă în Franţa şi apoi definitiv în Spania, el va continua să publice în limba română în revistele exilului.

Opera de expresie franceză. Se cunoaşte astăzi că, pentru scriitorul Vintilă Horia, adevărata consacrare pe plan internaţional a venit prin filieră lingvistică franceză, odată cu romanul *Dieu est né en exil,* roman care i-a adus Premiul Goncourt şi care l-a făcut cunoscut în toată lumea. Ca şi Ovidiu, aşa cum constata Virgil Ierunca despre poetul latin în viziunea lui V. Horia, exilatul român nu numai că „nu moare de această primă moarte mai stricăcioasă decât cea de pe urmă, dar învaţă să trăiască altfel, golindu-se pe sine de tot ce este uşoară vremelnicie şi pregătindu-se necontenit pentru zare şi înnoire.” (*Subiect şi predicat*, Humanitas, 1993, p. 250)

Înnoirea se va materializa în *creaţie* la Vintilă Horia şi va însemna, de fapt, creaţie desăvârşită sub imperiul înţelegerii mai profunde a Omului, a condiţiei umane. Aplecarea spre destinul exilatului de la Tomis va însemna întoarcerea către o mai clară înţelegere a încercărilor la care el însuşi a fost supus. „Îmi dădeam seama că dacă nu scriu un roman, o carte importantă, mă ratez”, îi va mărturisi el Marilenei Rotaru. (*Întoarcerea lui Vintilă Horia*, Ed. Ideea, 2002, p. 59)

Din pericolul ratării scriitorul a ieşit căutând înţelesul propriului destin în roata mare a destinului lumii, a *Istoriei* care schimba aceste destine.

→

Pe de altă parte, sufixul *ete* poate să însemne şi bete (respectiv cingători de lână, frumos ţesute, purtate la sărbători de tineri). Pentru a lămuri şi a închide definitiv acest interludiu etimologic, vom semnala teza profesorului Alexandru Surdu, anume că betele din numele sărbătorii nu sunt decât nişte simple *beţe* (sau ramuri tinere de copac), ce constituiau *buchetul* (beţe de dragoste) oferit simbolic de băiat fetei iubite şi pe care aceasta îl „ascundea” în podul casei, păstrându-l ca pe un talisman, toată viaţa. Astfel de buchete, *dragobeţe,* legate cu panglici tricolore, am admirat în cadrul ceremoniilor de Dragobete, organizate de profesorul Surdu, tot un buchet de drago-beţe, cu panglică tricoloră, însoţindu-l în moarte. „Mănunchiul de dragobeţe legate cu bete colorate se constituia de sărbătoarea Dragobetelui. Într-un fel, dragobeţele aveau o încărcătură simbolică, fiind atinse cel puţin odată de băiat şi de fată, iar din încărcătura lor emoţională rezulta încrucişarea a două corpuri astrale opuse.” „*Dragobeţele* (buchetul propriu-zis – n.n.) era păstrat în amintirea logodnei astrale, aura fetei fiind profund transformată în trăirea extatică a catharsisului.” (Al. Surdu, *op. cit.*, p. 68)

Asociată Dragobetelui este şi legenda *Năvalnicului*, după tradiţie, un flăcău frumos, căzut din cer (având, aşadar, aceeaşi origine divină ca şi Dragobetele). Năvalnicul obişnuia să „încurce” cărările fetelor şi ale femeilor, aşa încât se practicau vrăji de izbăvire. Se spune că Maica Domnului, rătăcind prin pădure, ar fi auzit rugile femeilor înşelate şi l-ar fi pedepsit aspru pe Năvalnic: *Aşa să rămâi, buruiană de dragoste, între buruieni!* Plantă de leac şi bună de vrăjit, Năvalnicul este ascuns printre ierburi, cvasi necunoscut oamenilor, cu excepţia unor babe vrăjitoare. El are calitatea de a atrage dragostea, de aceea e bine ca, la pădure, să meargă doar oameni cu „inima curată” şi cu gânduri bune, spre a nu atrage mânia Năvalnicului. În literatura cultă, Năvalnicul este Zburătorul, erou romantic prin excelenţă.

Depăşind această zonă folclorică locală, profesorul Alexandru Surdu conferă Dragobetelui şi calitatea de ocrotitor al dragostei materne, sens cvasi-necunoscut în cercetarea etnologică anterioară. Analizând comportamentul lehuzei, de pildă, Alexandru Surdu observă că legătura adevărată între mamă şi făt nu este doar de natură fizică, ci şi eterică, ea fiind pecetluită de *cordonul ombilical*. Odată tăiat, prin practici magice, de moaşă, cordonul desparte cele două corpuri fizice, dar rămâne neştirbit *câmpul astral*, respectiv *iubirea eternă*, legătura ce nu poate fi tăiată şi care nu piere niciodată: „Explicaţia e simplă. Legătura nemuritoare este dragostea. Ea a fost de când lumea, ea este o zeitate căreia cei mai vechi îi ziceau Dragobete şi în care au crezut moşii şi strămoşii noştri. Iar credinţa lor este o candelă ce nu piere.” (*Op. cit.*, p. 16)

Ca o concluzie, povestea iubirii la români nu poate fi cuprinsă într-o simplă relatare etno-folclorică. Ea este mult mai complexă şi mult mai profundă, iar profesorul Alexandru Surdu i-a conferit, pe bună dreptate, coordonate filosofice. Iar această „îndrăzneală”, în fapt, o formă de normalitate culturală, am spune noi azi, o încercare de a introduce în „templul” filosofiei teme din mitologia românească, este susţinută prin însăşi ideea că naţionalul şi universalul sunt componente ale aceleiaşi construcţii ideatice. „Intuind” tradiţia filosofică a creaţiei populare, trecând peste „calcule” şi prejudecăţi meschine, profesorul Alexandru Surdu ne-a lăsat nouă, martorii sărbătorii de Dragobete, „templul” întreg, „spiritul românesc în cumpătul vremii”, cum bine a spus Noica.

Homo sapiens

Învăţământ, Educaţie, altădată şi acum...

Eufrosina OTLĂCAN

Din când în când mai răvăşesc volumele de pe rafturile bibliotecii şi scot câte o carte veche, demult uitată… Şi aproape totdeauna, citind, găsesc pasaje surprinzător de potrivite zilelor noastre, chiar unor probleme stringente politico-sociale. Cum poţi să nu reflectezi la problemele învăţământului de la noi, astăzi, când găseşti într-o nuvelă de Anton Cehov, scrisă prin anii 1880, sfaturile pe care un bătrân preot de ţară le dă unui băieţel de 10 ani, care urmează a deveni elev al unui liceu dintr-un orăşel din vechea Rusie?! Redau pasajul: „Şi vezi de ia aminte: să înveţi bine, cu sârguinţă, ca să-ţi fie de folos. Ceea ce trebuie să ştii pe de rost, învaţă pe de rost, iar ceea ce trebuie să spui cu vorbele tale, adică să scoţi înţelesul, spune cu vorbele tale. Caută de-ţi însuşeşte toate ştiinţele. Pentru că, vezi, unul cunoaşte foarte bine matematica şi habar n-are cine a fost Piotr Moghila [Petru Movilă (1596-1647), fiul domnitorului moldovean Simion Movilă, a fost mitropolit al Kievului şi a luptat împotriva expansiunii catolice în Ucraina (din nota traducătorului).] Altul ştie cine a fost Piotr Moghila, dar nu-i în stare să spună nimic despre lună. Tu să înveţi aşa fel, ca să ştii de toate. Învaţă latina, franceza, germana… apoi, bineînţeles, geografia, istoria, teologia, filosofia, matematica… Şi când ai să le deprinzi pe toate, are să-ţi vină uşor şi în viaţă, orice cale ai să apuci. Atâta ai de făcut: să înveţi şi să-ţi umpli sufletul de lumină, că pe urmă are grijă Dumnezeu să-ţi arate ce să te faci: doctor, judecător, inginer…“ (A. Cehov, *Schiţe şi nuvele,* Editura Univers, Bucureşti, 1971, p. 177)

Doar că acest preot de ţară, părintele Hristofor, cu sfaturi de luat în seamă de orice şcolar din orice ţară şi oricare epocă, nu era unul tipic pentru preoţimea rusă a acelor vremi. Căci, ne spune el acum, când trecuse de şaptezeci de ani, că nici nu-i mijise mustaţa când citea latineşte, greceşte şi franţuzeşte, cunoştea filosofia, matematica, istoria şi toate celelalte învăţături. Îşi pusese în minte să meargă la Kiev, să înveţe mai departe, însă părinţii nu i-au dat binecuvântarea. Din filosofie şi retorică îşi mai aduce aminte câte ceva, dar limbile şi matematica le-a uitat de tot.

Cuvintele acestui înţelept reprezentant al intelectualităţii unui sat ucrainean, care fusese elev prin anii 1810-1820, mă duc cu gândul la şcolile publice din ţările noastre în primele decenii ale secolului al XIX-lea; şi nu avem prea multe de spus. Spun şcoli publice, căci e puţin probabil ca preotul Hristofor să fi învăţat disciplinele şcolare pomenite, care ar corespunde unei programe gimnaziale, poate chiar liceale, în vreo mănăstire. Aşa ceva se mai întâmpla, în acei ani, doar în ţările româneşti, unde nici măcar nu se preda în limba ţării.

Istoriograful George Şt. Andonie scrie (*Matematica în România*, vol. 1, pag. 125): Prima şcoală primară cu 4 clase la sate a fost deschisă în 1827; şcoli primare la sate în Muntenia şi Moldova apar abia după promulgarea Regulamentului Organic (1832). În Transilvania, Gheorghe Şincai (1754-1816), numit director general al şcolilor româneşti unite (greco-catolice) din toată Transilvania, a elaborat manualele fundamentale în limba română: Abecedarul, Gramatica, Aritmetica şi Catehismul, adaptând sau creând terminologia necesară înţelegerii acestora de elevi.

În Moldova, Gheorghe Asachi deschide în 1813 prima şcoală de inginerie în limba română. În Muntenia, şcoala lui Gheorghe Lazăr, deschisă în 1818, are scopul de a pregăti ingineri hotarnici; erau cuprinse aici şi învăţământ primar, secundar şi universitar. Ion Heliade Rădulescu (1802-1872), devenit director, după ce fusese şi elev al acestei şcoli, scria despre scopurile *Societăţii literare* înfiinţate de Dinicu Golescu în 1827, notând, între altele, şi ceea ce se cerea pentru învăţământ: crearea şcolilor normale în capitalele fiecărui judeţ, crearea şcolilor primare în fiecare sat, şcoala de ingineri hotarnici de la Sf. Sava să fie încadrată ca gimnaziu şi liceu. Heliade este cel al cărui îndemn emblematic „Scrieţi băieţi, numai scrieţi!” a contribuit decisiv la dezvoltarea modernă a literaturii române.

Pentru tot ce scriu mai departe privind învăţământul şi educaţia de altădată folosesc cartea *Amintiri despre anii de şcoală,* publicată de Editura Politică, Bucureşti, 1966.

→

Exilul a permis această desăvârşire. El va apărea pentru autorul romanului, cum bine înţelesese mesajul primelor fraze Ierunca, „ca un fel de tărâm prielnic unde se naşte o altă privire asupra lumii”.

În romanul care i-a adus notorietatea, autorul îşi luase drept pretext pentru descrierea tragicei realităţi a *desţărării* din anii de după războiul mondial un faimos exilat din Roma antică, poetul Ovidiu. Romanul va fi inclus apoi într-o trilogie, alături de *Le Chevalier de la Résignation* (1961) şi *Persécutez Boèce* (1987), scrise în perioade diferite, având însă drept fir comun destinul exilatului, abolirea timpului istoric şi situarea evenimentelor într-o perioadă cu conotaţii de eternitate.

Enumerând şi celelalte romane – *Les Impossibles* (1962), *La septième lettre. Le roman de Platon* (1964), *Une femme pour l’Apocalypse* (1968), *Les clefs du crépuscule* (1988), am putea afirma că, exceptând *Mai sus de miazănoapte,* scris în română, activitatea de romancier a lui V. Horia a fost în mare parte de expresie franceză.

Scrierile în expresie lingvistică spaniolă. Alături de romane (*El hombre de las nieblas,*1970, *El viaje a San Marcos,*1972, *Marta o la segunda guerra,* 1982), de nuvele (*El despertar de la sombra,* 1967, *El fin del exilio. Cuentos de juventud,* 2002), precum şi de numeroase eseuri (*Presencia del mito,* 1956, *Poesía y libertad,* 1959), *La rebeldia de los escritores soviéticos*, 1960, *Giovanni Papini,* 1963, *Juan Dacio, Diccionario de los Papas,* 1963, *Platon, personaje de novela,* 1964, *España y otros mundos,* 1970, *Introducción a la literatura del siglo XX. Ensayo de epistemologia literaria,* 1976, *Consideraciones sobre un mundo peor,* 1978, *Literatura y disidencia,* 1980, *Los derechos humanos y la novela del siglo XX,* 1981) ş.a., un loc aparte îl ocupă volumul de interviuri *Viaje a los centros de la tierra/Călătorie la Centrele pământului* (1971).

„Scrierea acestor pagini – va mărturisi el – a presupus o serie de călătorii lungi, de la Neapole la Stockholm şi din Pădurea Neagră la Montreal şi New York, trecând prin locuri retrase, dar atât de importante pentru înţelegerea secolului nostru precum Dublin, Toronto sau Salamanca. Aceste călătorii mi-au ocupat un an şi jumătate din viaţă, din ianuarie 1969 până în mai 1970.” Astfel informa şi justifica Vintilă Horia, în *Notă preliminară la Călătorie…* (carte tradusă şi în română) demersul său singular de „...alcătuire a unui vocabular general, al unui pact între înţelepciuni, care să facă din nou posibilă o înţelegere totală a omului,/.../ pentru a explica ce se întâmplă cu omul în general şi cu contemporanii noştri în particular.”

Volumul este structurat în două secţiuni: *Umanişti* şi *Oameni de Ştiinţă,* oferind astfel cititorului, prin acest *eseu-interviu,* un rezumat destul de complet a ceea ce se întâmplă în minţile cele mai evoluate ale timpurilor noastre. Fiecare dintre discuţiile cu cei intervievaţi debutează cu câte un veritabil şi uneori deosebit de amplu eseu prin care Vintilă Horia procedează la o delimitare a unor arii problematice. Întrebările şi răspunsurile dialogului, indiferent că are loc cu filosofi, biologi, cineaşti, scriitori, istorici, fizicieni etc., demonstrează vastitatea cunoştinţelor celui pe care, dacă l-am numi simplu „reporter”, ar însemna să-i eludăm însăşi esenţa personalităţii sale – de gânditor transdisciplinar.

De aceea, *Viaje a los centros de la tierra* este mai mult decât o carte de interviuri. În mare parte ea poate fi privită şi ca un amplu eseu în care triumfă ideea de *transdisciplinaritate.* Erudiţia, cantitatea de informaţii cu care autorul purcede în fiecare dintre investigaţiile lui sunt copleşitoare.

Limba italiană – alt mijloc de exprimare scriitoricească pentru V. Horia. După cum se cunoaşte din biografia sa, la sfârşitul războiului, scriitorul se va stabili pentru un timp în Italia, unde îl va cunoaşte pe cel care îi fusese idol în ţară, Giovanni Papini. Cu ajutorul acestuia va publica în reviste italiene, iar în 1962 eseul *Quaderno italiano.*

În *Memoriile unui fost săgetător* se va referi şi la acea perioadă: „La Florenţa am început să scriu în italiană”. Fiind prima „oprire” (la propriu, dar şi în plan lingvistic), el o va vedea ca pe „a doua naştere” deoarece, cunoscând limba, nici ţara nu-i va părea străină: „Italia nu era pentru mine un pământ al exilului, ci unul al meu, căci îi vorbeam limba nu ca pe un instrument exterior, ci ca pe un mijloc de redescoperire personală.” (Ed. Vremea, 2016, p. 157)

Concluzii. Am arătat în cele de mai sus, extrem de sumar, „lumile” romanice care au însemnat pentru Vintilă Horia nu atât ţările în care a trăit, cât cele patru „haine” lingvistice în care a scris şi s-a remarcat internaţional. Pentru el, ca şi pentru alţi câţiva (M. Eliade, Emil Cioran, E. Ionescu, Al. Ciorănescu, Al. Busuioceanu ş.a.), exilul a însemnat depăşirea provincialismului şi conectarea cu spaţii mai largi ale lumii, făcându-se cunoscut prin cărţile sale, prin sutele de articole şi conferinţe ţinute în multe ţări europene şi nu numai.

Aşadar, putem spune că Vintilă Horia a reuşit să transforme tragedia ruperii de patrie într-un „exil creator”, iar faptul că a fost conectat la diferite culturi l-a ajutat să înţeleagă şi mai bine epoca sfârşitului de secol în care a trăit. Mărturisind trecerea la o exprimare literară în limba italiană, el va vorbi despre o „re-creare”, aşa cum mai târziu s-a „re-creat” în spaniolă şi în franceză, fără a înceta vreodată, cum mărturiseşte, „să explorez în română”. Deşi e conştient că „exerciţiul acesta poate să apară dispersant şi deci epuizant”, autorul explică multilingvismul ca pe marea şansă de a cunoaşte şi a se cunoaşte: „Fiecare dintre cele patru limbi care-mi pun în mişcare pana îmi uşurează intrarea în domenii de fiecare dată mai vaste, patriile mele devenind astfel posibilităţi de dezvoltare a sinelui. Roma, Madrid, Paris, cu tot ce aceste geografii implică, înlocuiesc acel Bucureşti care am fost şi nu am cum să încetez a fi.” (*Jurnalul unui ţăran de la Dunăre*, 2016, p. 157)

Toate aceste „lumi”, toate aceste „patrii”, împreună, îl definesc!

În fiecare Vintilă Horia a excelat, aşa încât aproape că nu s-ar putea spune care a fost cea mai importantă. În fiecare din cele patru limbi el a dat creaţii cu impact pentru literatură, deopotrivă română şi universală.

Cu luciditate, scriitorul însuşi îşi cunoştea valoarea, consemnând un adevăr incontestabil în *Jurnalul unui ţăran de la Dunăre*: „Ca nişte săbii tăcute, cărţile mele se strecoară printre zgomotele veacului”.

Homo sapiens

Despre şcoala veche, din secolul al XIX-lea, redau din ceea ce povestea academicianul Constantin Nicolăescu-Plopşor (n. 1900): „Şcoală veche, cu tradiţie sănătoasă de învăţătură, pornită ca un învăţământ secundar din porunca lui Grigore Ghica Vodă… la 20 mai 1826, cu un singur dascăl la toate obiectele. (…) Fiind îmbrăţişată de mulţi tineri doritori de învăţătură mai înaltă, a fost transformată mai apoi în Şcoala centrală din Craiova. Care a şi luat o neaşteptată dezvoltare, mai ales când Ion Maiorescu [tatăl lui Titu Maiorescu] fusese numit directorul ei, în 1837."

În Ardeal, cum spune acad. Andrei Oţetea (n. 1884), „modeştii intelectuali, preoţi şi învăţători, au format cadrele rezistenţei noastre naţionale şi pârghia ridicării ţărănimii ardelene".

În volumul numit mai sus, vom găsi multe rânduri despre ceea ce a fost şcoala pe la începutul veacului al XX-lea la noi. În aceste şcoli creştea elanul pentru ştiinţa de carte şi dorinţa de cunoaştere tot mai largă şi profundă. Rezultatele sunt uimitoare. Minţile luminate vor avea din ce în ce mai multe de spus în societatea românească. Şi forul cel mai înalt al culturii, Academia Română, ia naştere în 1866, primul ei preşedinte fiind ales Ion Heliade Rădulescu.

Dacă în cartea *Răni deschise* (Editura Spandugino, Bucureşti, 2011), aflăm cuvinte ale academicianului Solomon Marcus adresate nu demult elevilor şi profesorilor de liceu, în cartea *Amintiri despre anii de şcoală* vom găsi gânduri, amintiri, sfaturi ale unor personalităţi de vârf ale culturii şi ştiinţei româneşti, cei mai mulţi, membri ai Academiei Române, exprimate, prin anii 1960, pentru tinerii aflaţi pe băncile şcolilor. Voi culege din această carte rânduri care, cred, ar fi nimerit să fie amintite elevilor, profesorilor, părinţilor şi celor care iau hotărâri privind şcoala în România.

E o mare plăcere să citeşti gândurile lăsate de aceşti mari învăţaţi şi dascăli ai secolului trecut, pe care mereu se cade să-i omagiem. A fost acea generaţie de copii/şcolari trecuţi prin privaţiunile vieţii dinaintea şi pe timpul Primului Război Mondial, care au avut hotărârea şi determinarea de a-şi urma calea. Pentru că toate personalităţile din ale căror consideraţii citez în rândurile care urmează au fost membri titulari ai Academiei Române, nu voi mai scrie acest titlu în faţa numelor, voi nota doar anul naşterii, esenţial pentru a ne da seama în ce perioadă istorică au fost elevi.

Încep cu ceea ce scria Alexandru Graur, născut la Botoşani în anul 1900: „În câteva rânduri a trebuit să mă scol de la ora unu noaptea pentru a merge la brutărie să fac coadă, fiind schimbat după câteva ore de sora mea; de-abia dimineaţa, când se ridicau obloanele, izbuteam să apucăm o pâine". Desigur, pentru marele lingvist situaţia amintită era pe vremea refugiului în Moldova din timpul ocupaţiei germane a restului României. Dar cei care am copilărit în anii de după Al Doilea Război Mondial, ne amintim o situaţie asemănătoare din anii 1946-1947. Gheorghe Vrănceanu, născut în 1900, ne spune că a fost „primul copil de ţăran din satul Valea Hogei care a pătruns în Liceul din Vaslui".

Tot despre viaţa de elev, copil de ţărani, ne vorbeşte Gheorghe Ionescu-Şişeşti (oltean, născut în 1885): „Părinţii mei au crescut 8 copii, şi noi toţi, încă din clasele primare şi până am terminat studiile universitare, în vacanţe îi ajutam pe părinţii noştri". Emil Petrovici, născut în 1899, provenit şi el dintr-o familie modestă: „Îţi trebuia multă voinţă, dârzenie şi putere morală pentru a nu renunţa la şcoală, pentru a învinge greutăţile, pentru a lua de la şcoală mai mult decât îţi dădea ea". Eugen Macovschi, biochimist, născut la Chişinău în 1906, scrie: „Hărnicia deprinsă acum [de către elev], respectul pentru muncă, nu-l va mai părăsi niciodată"; primul care l-a deprins cu pasiunea ştiinţei a fost profesorul de fizico-chimice.

De altfel, fiecare dintre cei care au scris în *Amintiri despre anii de şcoală* îşi exprimă recunoştinţa faţă de dascălii pe care i-a avut.

Buna cunoaştere a limbii române era pe primul loc în atenţia şcolii. Horia Hulubei, născut în 1896, fost elev al Liceului Internat din Iaşi: „Regimul de liceu ne obliga la o activitate care începea la orele 6 dimineaţa – cu pauzele respective de odihnă, masă, sport – şi se sfârşea la orele 9 seara… Dacă am căpătat o oarecare deprindere de a nu mă exprima banal, o datoresc unuia dintre profesorii de română, Calistrat Hogaş, ale cărui lecţii le ascultam vrăjiţi." Miron Nicolescu (născut în 1903): „Aşa cum la început gramatica m-a învăţat să vorbesc şi să scriu corect, tot astfel matematica, mai târziu, m-a învăţat să gândesc corect". Nicolae Teodorescu, născut în 1908: „Îmi amintesc cu recunoştinţă de profesorii mei de limba română". Ştefan Milcu (născut în 1903) povesteşte că, în clasa întâi de liceu, profesorul de română le-a citit un pasaj din *Înşir-te mărgărite* a lui Victor Eftimiu şi asta i-a „făcut cunoscut că există o lume întreagă în afara manualelor".

Victor Eftimiu însuşi (născut în Albania în 1889), spune: „Elevul, la încheierea studiilor medii, trebuie să cunoască tot ceea ce este esenţial din creaţia marilor noştri clasici". Iorgu Iordan (născut în 1888) se visa să ajungă profesor de istorie şi geografie. A intrat bursier la Liceul Internat din Iaşi pe unul dintre cele 17 locuri, la examen fiind înscrişi 300 de candidaţi. Îşi aminteşte că era „de o slăbiciune dezolantă la matematică, dar îl atrăgeau limbile străine (franceza, germana, latina)". Profesorul său la limba română a fost Garabet Ibrăileanu.

Vasile Mârza (născut în 1902) vorbeşte şi despre faptul că profesorii săi de la Liceul Naţional din Iaşi „desfăşurau o bogată activitate ştiinţifică, făceau cercetări, publicau lucrări ştiinţifice". Fac aici o paranteză din actualitate: am toată admiraţia pentru grupul de profesori de la mai multe şcoli din Comăneşti, judeţul Bacău, care expun lucrări de cercetare ştiinţifică şi le publică îi revista *Columna* a Asociaţiei cultural-ştiinţifice „Dimitrie Ghika-Comăneşti", Supliment cultural-ştiinţific al revistei *Studii şi Comunicări*/DIS a Diviziei de Istoria Ştiinţei a CRIFST (Comitetul Român pentru Istoria şi Filosofia Ştiinţei şi Tehnicii) al Academiei Române.

Cum se învăţa în clase la început de secol XX ne spune Gheorghe Mihoc (născut în 1906): „Totuşi, numai cu creta şi tabla, profesorii noştri ne-au învăţat atâtea lucruri frumoase şi folositoare".

Meditaţiile particulare plătite de părinţi pentru copiii lor, o modă astăzi în familiile cu dare de mână, au existat, desigur, de veacuri… Vedem şi care erau părerile unor mari învăţaţi cuprinse în *Amintiri.* Tot Gh. Ionescu-Şişeşti spune că „cel mai bun ajutor la învăţătură nu-ţi poate fi dat decât de propriul tău efort". Iar Gheorghe Mihoc: „Rezolvarea problemelor cu ajutorul altora este un timp pierdut". Grigore C. Moisil, născut în 1906, scria aici: „Dar a gândi e o muncă grea. E cu atât mai grea cu cât cunoaşterea ştiinţifică a lumii nu-ţi permite să gândeşti aproximativ. Imperativ: gândiţi matematic."

Vremuri de restrişte, dar niciun părinte nu mergea la minister să se plângă că programa şcolară este prea încărcată! Părinţi şi copii, ştiau ce vor!

Precum profesorii mei de la Facultatea de Matematică a Universităţii din Bucureşti, citaţi printre rândurile de mai sus, Miron Nicolescu, Gheorghe Mihoc, Nicolae Teodorescu, Gheorghe Vrănceanu, Grigore C. Moisil, cărora le port mereu o vie recunoştinţă, toţi aceşti savanţi români care îşi deapănă amintiri în carte au desăvârşit educaţia multor generaţii de specialişti care, la rândul lor, şi-au adus aportul la ridicarea României cu care ne mândrim.

La rândurile culese din *Amintiri...*, adaug un fapt îndeobşte cunoscut. La sate, după absolvirea celor 4 sau 5 clase primare, copiii cei mai buni la învăţătură erau aleşi de învăţător, care îi lămurea pe părinţi să-i trimită la oraş pentru a urma liceul. Şi nu era uşor pentru o familie să se înhame la mari cheltuieli şi, în plus, să se lipsească de braţele care deveniseră bune de muncă.

Am scris în titlu că articolul se va referi şi la învăţământul de acum, mai mult pentru a exprima faptul că aici avem o problemă permanentă. Sistemul îmi sugerează imaginea unor fire de lână care, în urma deşirării unui lucru de mână, au fost lăsate pe jos, iar pisoiul le-a luat să le descurce; cu greu s-ar mai putea găsi un capăt de fir… Ce se întâmplă an de an cu structura şi programele vedem, dar scopul deselor schimbări ne rămâne enigmatic.

Mă voi referi aici doar la ultima expresie mult vehiculată, aceea că învăţământul românesc produce *analfabetism funcţional.* Preiau din Google definiţia şi alte câteva precizări. *Analfabetism funcţional* este o noţiune care se referă la persoanele care ştiu să citească, dar nu înţeleg ceea ce au citit. Mai precis, o persoană poate să reproducă verbal sau în scris un text, dar nu îl înţelege suficient pentru a-l folosi ca resursă în reuşita unei acţiuni sau în performanţă. Semnele grafice sunt recunoscute, dar conţinutul de idei nu este înţeles decât, eventual, la un nivel foarte superficial. Persoanele cu probleme de analfabetism funcţional sunt persoane care au urmat şcoala şi care fie au obţinut o diplomă corespunzătoare unui nivel de educaţie, fie au părăsit şcoala înainte de a obţine o diplomă (*abandon şcolar*), dar care, în ambele situaţii, nu deţin suficiente competenţe de bază.

Precizările sunt urmate de date despre situaţia din ţara noastră: Opinia specialiştilor este că România are această situaţie dezastruoasă deoarece principala metodă de învăţare a elevilor români este memorarea cerută de un sistem educaţional axat predominant pe memorare în defavoarea înţelegerii conceptelor prezentate de programele didactice. Ca urmare, elevii nu au capacitatea de a face corelaţii între secvenţele de informaţie cuprinse într-un text. Studiile publicate de Comisia Europeană plasau România pe ultimul loc între ţările europene la ştiinţa de carte. Nu mai redau aici datele publicate, dar situaţia dezastroasă a promovării examenelor de bacalaureat ne sunt, în general, cunoscute. Presa ne informează şi despre slabe rezultate la examenele de titularizare a cadrelor didactice. Nimic care să ne dea speranţe privind viitorul şcolii în ţara noastră.

Marea problemă a învăţământului românesc constă în faptul că elevul nu înţelege utilitatea materiei pe care trebuie să o înveţe. Astfel că „analfabeţii funcţional" sunt rezultatul unui sistem de învăţământ în care teoria nu a fost niciodată legată cu practica, este observaţia acad. Nicolae Zamfir.

Savantul rus de origine basarabeană, Serghei Petrovici Kapiţa (1928-2012), explica analfabetismul funcţional chiar prin creşterea nelimitată a informaţiei, când omul ajunge la limita posibilităţilor sale de receptare a informaţiei. Înclin să cred această ipoteză, dar nu pentru că omul tânăr ar fi acum mai puţin dotat pentru a înţelege, ci pentru dezordinea, lipsa unui sens în care i se prezintă informaţia.

Cu totul întâmplător, găsesc într-un cotidian din ziua de 16 aprilie 2021, opinia unei profesoare de limba română, Cristina Ene Bărbosu, de la gimnaziul din comuna Sihlea, judeţul Vrancea, care spune de ce mulţi copii abandonează şcoala după clasa a patra primară. Principala cauză este faptul că mulţi părinţi nu înţeleg importanţa educaţiei şi îşi folosesc copiii în gospodărie şi la muncile agricole. „Trecerea la ciclul gimnazial este o prăpastie unde mulţi se pierd, pentru că rămân să muncească alături de părinţi. Este o adevărată provocare, să aduci la şcoală copii care sunt prinşi între două lumi." Aşa, România s-a întors cu un secol înapoi…

Dar, mai sunt şi alte multe cauze ale analfabetismului informaţional. Acum mă gândesc la mulţimea de cursuri opţionale cuprinse în planurile cadru întocmite de Ministerul Educaţiei Naţionale şi Cercetării Ştiinţifice, atât pentru cursul gimnazial, cât şi pentru cel liceal. Iau de pe internet Planul Cadru Gimnaziu şi văd 13 discipline promovate în prezent la nivel naţional (numesc aici una, la întâmplare: Educaţie prin şah, în doi ani de studii). Aleg copiii, aleg părinţii, alege şcoala? Poate, dar timpul este al copiilor, în defavoarea disciplinelor la care sunt testaţi la examenele naţionale, ale căror rezultate sunt contorizate de foruri internaţionale.

Orice lamentare este astăzi inutilă. Mă întorc la vorbele frumoase scrise acum vreo 60 de ani (*op. cit*, pag. 64): „Este bine ca el [tânărul] să aibă mereu în minte că neamul şi glia cărora el le aparţine au persistat de-a lungul secolelor, cu toate greutăţile, datorită dragostei de neam a poporului şi a minţilor luminate care au înflorit pe pământ românesc" (Horia Hulubei).

Istoria de lângă noi

Când descendenţa ne poate amăgi

Florin HORVATH

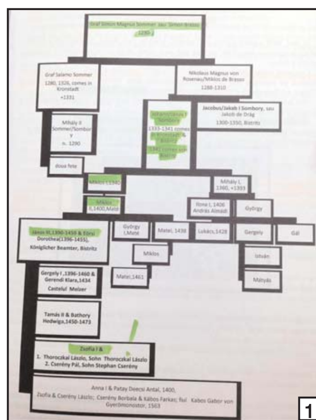
Regii şi reginele, prinţii sau prinţesele au momentele lor de bucurie ori de tristeţe; au momentele lor de inspiraţie sau regretabile clipe de orbire... Poate deosebirea dintre un cap încoronat şi un om simplu ar fi că monarhul este cu mult mai expus, cel puţin în bilanţurile politice, pentru că păstrează pe umeri mai multă responsabilitate.

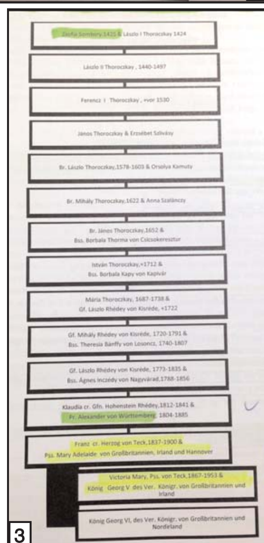
Dacă anul 2012 a fost declarat a fi Jubileul de Diamant al reginei Regatului Unit al Marii Britanii, anul 2021 este anul morţii prinţului consort Philip. Anul 2012 aducea în atenţia opiniei publice cei 60 de ani de domnie ai reginei Elisabeta a II-a, pe când anul curent pune pe gânduri destule minţi, dând curs unui posibil răspuns la întrebarea: ce va să vină?

Cu siguranţă, numai bunul Dumnezeu poate şti până unde se va întinde domnia Elisabetei a II-a. Cu cei 69 de ani de domnie acoperiţi până în prezent, ea se află pe locul al treilea, după domnia de 72 de ani a lui Ludovic al XIV-lea în Franţa şi cea de 70 de ani a lui Johann al II-lea în Liechtenstein.

La venerabila vârstă de 95 de ani, Elisabeta a II-a se impune ca o veritabilă Majestate Regală, lucru care n-ar trebui să mire pe nimeni, de vreme ce la doar 13 ani a intrat în Women's Auxiliary Territorial Service (WATS, corpul feminin din armata britanică), iar în 1945 devenea *second subaltern*, adică „sublocotenent Elizabeth Windsor, cu numărul 230873". Calificându-se ca şofer şi mecanic, ea conduce un camion militar şi obţine gradul de *junior commander,* adică de căpitan. Şapte ani mai târziu, când a urcat pe tron, Elisabeta a devenit şi *comandant nominal al forţelor armate,* poziţie pe care încă o ocupă. Chiar dacă, în conformitate cu acea „convenţie constituţională" încă în vigoare, cu autoritatea executivă propriu-zisă sunt învestiţi prim-ministrul şi Cabinetul, Regina rămâne „autoritatea supremă" a armatei şi deţine puterea de a împiedica orice utilizare neconstituţională a acesteia.

Vedem, dar, că în Marea Britanie legăturile dintre armată şi monarhie sunt puternice, aşa încât soldaţii luptă "pentru Regină (sau Rege) şi Ţară", nu „pentru prim-ministru" sau „Guvern şi Ţară". Ei jură, efectiv, devotament Reginei, nu Constituţiei, care în cazul Marii Britanii este un set de legi şi nu un singur document. Portretul Reginei este cel ce însoţeşte soldaţii la masă, atârnând pe pereţii popotei. Ţara are o marină regală (Royal Navy) şi forţe aeriene regale (Royal Air Force), dar, foarte ciudat, nu are şi o armată „regală"... Doar unele regimente sunt desemnate, prin ordin, drept „regale". Regina se trage din casa Windsor, cea care s-a născut în Castelul Windsor, situat la vest de Londra şi este socotit cel mai mare castel locuit din lume, el fiind, rând pe rând, locuinţă regală şi fortăreaţă timp de peste 900 de ani. Azi este utilizat de regină la sfârşit de săptămână şi este reşedinţa sa oficială timp de o lună în vremea sărbătorilor de Paşti şi încă o săptămână în iunie, când participă efectiv la slujba şi procesiunea Ordinului Jartierei din Castelul Windsor, ca şi la Royal Ascot.

Totuşi, cea mai cunoscută reşedinţă regală din lume este palatul Buckingham, o structură masivă de 102 m lăţime, cu 1.775 de încăperi şi o suprafaţă de 77.000 m^2. A rămas reşedinţă regală din 1837, de la urcarea pe tron a reginei Victoria.

Întorcându-ne la momentele actuale, acum, după ce prinţul Philip a trecut la cele veşnice şi Elisabeta îşi duce zilele, câte le-o mai avea, lumea întoarce cât mai insistent privirea către prinţul Charles, primul copil al prinţesei Elisabeta, născut la Camera Bahl din palatul Buckingham la 14 noiembrie 1948, puţin după ora 11 p.m. Se ştie că cel decedat, prinţul Philip, dorea ca fiul său să iasă din carapacea sa şi, prin urmare, la vârsta de 8 ani, după 3 ani de lecţii particulare cu Peebles, a fost trimis la şcoală, făcând din Charles primul moştenitor al tronului britanic care va fi educat împreună cu alţi copii.

Mai întâi, Charles a fost trimis la o şcoală pregătitoare particulară, unde taxele ajungeau la 12.000 de lire sterline pe an, din Knightsbridge, la mică distanţă de Palatul Buckingham.

Înainte de a împlini 9 ani, în septembrie 1957, Charles e trimis la cea mai veche şcoală particulară din Regat, fondată în 1645, pentru fiii nobililor – Cheam School. Şcoala avea paturi de metal în dormitoare austere, duşuri reci, latină şi sport, o capelă „obligatorie" şi destulă pedeapsă corporală. Mişcările îi erau supravegheate de un detectiv particular care dormea tot acolo, în şcoală. Charles recunoaşte că nici Hill House, nici Cheam School nu au fost atât de stranii ca Gordonstoun, unde a fost trimis în 1962. Acolo, prinţul dormea cu încă 14 băieţi într-o cabană din prefabricate, confruntându-se cu dificultăţi mult mai mari. Ceilalţi băieţi îl hărţuiau fără milă, în scene care aminteau de cartea lui William Golding, *Împăratul Muştelor.* Charles

recunoaşte că şcoala era „un iad" şi „o închisoare" şi a descris, ca parte integrantă a unei ceremonii de iniţiere, cum a fost băgat gol-puşcă într-un coş de nuiele pentru peşte şi lăsat sub duşul rece până când a fost salvat de un profesor.

Am pomenit de toate acestea pentru a întregi cu elemente mai puţin ştiute personalitatea celui ce se detaşează ca posibil succesor la tronul bătrânei Englitera. Mai cu seamă după 1989, prinţul Charles s-a arătat destul de interesat de meleagurile româneşti, în special de zona Transilvaniei. Cu toate că în martie 2010 prinţul Charles al Angliei, împreună cu actuala lui soaţă, Camilla, au vizitat Ungaria, unde, la recepţia dată în onoarea lor, prinţul a declarat că e încântat de faptul că are legături „deosebite cu Ungaria", el considerând a avea o descendenţă maghiară din perimetrul „panonico-budapestan", ne vom îngădui, doar pentru „îndreptarea lucrurilor", să-i aducem aminte că stră-stră-stră-bunica lui, ducesa Rhedey, îi conferă descendenţă ceva mai de la răsărit, adică una transilvană, care porneşte din acea viţă veche a Hetomagerului Tuhutum, trece prin stră-stră-stră-moşul Johannes Sommer/Sobory şi urcă prin Zsofia Sombory către minunata Graffin Klaudia Rhedey Hohenstein, crescută „cum se cuvine" în casa tatălui său din Bistriţa. Această copilă va deveni, aşa cum vom vedea, străbunică a regelui George al VI-lea Windsor şi bunică a reginei Angliei, Queen Mary.

Înainte de a purcede la enumerarea treptelor de descendenţă promise, datori suntem a preciza două lucruri: primul, că nu avem nicio intenţie de strămutare a părerilor bunului prinţ Charles, ci doar de a-l ajuta să-şi înţeleagă în mod corect o descendenţă ce porneşte din zona Zimbor, din judeţul Sălaj, şi nicidecum din Budapesta sau din partea panonică. Al doilea, că acest demers este cu putinţă numai datorită documentelor ce au fost predate Bibliotecii Naţionale din Budapesta, catalogate în 35 de sertare. Cele 9 documente din sec. XIV, 57 din sec. XV şi 29 din sec. XVI, împreună cu altele, totalizează un număr de 102 documente de dinaintea bătăliei de la Mohacs. Urmează cele de după sec. XVI, până în sec. XX, care cuprind şi 136 de genealogii şi alte articole fundamentale.

După moartea soţiei sale Irina, Lajos Sombory pierde castelul din localitatea Zimbor, care intră în proprietatea ministrului Săulescu. În 2008 a fost scos la licitaţie şi vândut.

În total, cele 6138 de documente, precum şi colecţia de arme, au fost ridicate şi predate în diferite custodii: biblioteci personale sau Arhive ale Statului din Cluj, Budapesta, Viena... Cea care are rolul determinant şi demn de toată lauda şi recunoştinţa pentru că a readus la lumină acele documente, alături de altele de familie, este dna Klaudia Sombory, descendentă, încă în viaţă, din această străveche ramură. Datorită, în bună parte, străduinţelor şi migalei cu care această distinsă doamnă a făcut decent şi profesionist legătura dintre uitatele evenimente, putem lega un fir destul de clar, din străvechimea vremilor până la cel ce va fi, sau nu, viitorul rege al Angliei, prinţul Charles. Fie el, fie feciorul cel mare din prima căsătorie, prinţul William, au aceeaşi nobilă descendenţă din perimetrul Transilvanei, după cum urmează a dovedi mai departe.

1. Neamul Szombori sau, cum zice Anonymus, neamul lui Moglout, trece descendent din nepotul Zsombor al lui Tuhutum, iar pe cei ce alcătuiesc acest neam îi găsim timp de secole aşezaţi în „nordul ţării Ultrasilvane", cu reşedinţa la Aşchileu, extinzându-se în timp spre estul şi sudul Ardealului.

Din capitolul XXIII al lucrării *Gesta Hungarorum*, elaborată de Anonymus Bela, *regis notaris* (nimeni altul decât prepositul Petrus din Buda, fost cancelar sub regele Ştefan al II-lea la 1124), aflăm şi despre urmaşii lui Tuhutum, anume despre fiul său Horka, cel care, la rândul lui, avea doi fii: pe Gyula şi Zsombor. Mai mult, Gyula a avut două fiice, Charold şi Sarold, iar lui Zsombor i s-a născut Gyula cel Mic (Minorum Geula).

Pentru cei ce vor întreba, bine, dar cine e acest Tuhutum, facem precizarea: la anul 819 apare ducele Ugek, cel ce a fost socotit căpetenia valului venit din Eurasia spre Câmpia Panonică. Acest duce Ugek este tatăl lui Almus sau Dux Almus, care a fost tatăl ducelui Arpad, din care se trag ducii şi regii Ungariei. Ei bine, constatându-se că teritoriile au devenit suprapopulate, şapte şefi de trib, numiţii *Heptumogeri,* auzind de Panonia şi zonele străbătute de Atilla ca fiind extrem de roditoare, au hotărât să se îndrepte către acele meleaguri. Din aceeaşi cronică citată, *Gesta Hungarorum,* deducem cine au fost cei 7 şefi, *heptumogeri,* din capitolul VI:

„Almus, tatăl lui Arpad, Eleud, tatăl lui Zobolsu (Szobolc), din care coboară neamul lui Isaac (Csak), Cundu, tatăl lui Kurzan, Ound, tatăl lui Ete, din care descinde neamul lui Kolan şi Kolosy, Tosu, tatăl lui Lelu, Huba, din care se trage neamul lui Zamera, al şaptelea, Tuhutum, sau Tohotom, tatăl lui Horka, ai cărui fii au fost Gyula sau Gyla şi Zombor, din care coboară neamul lui Maglaut."

→

Istoria de lângă noi

Aceşti 7 căpitani conduceau, fiecare, o armată de aproximativ 40.000 de luptători şi aveau funcţie de vezer/duce. Tot din cronică aflăm că cei 7 l-au ales conducător pe ducele Almus, care deja avea ca fiu pe Arpad. Almus şi nobilii de lângă el au cucerit cetatea Hung, de unde soldaţii au luat denumirea de Hungari. Apoi, Almus l-a desemnat pe fiul său Arpad duce al Hungariei. Arpad continuă expansiunea către bazinul Tisei, până la moartea sa din 907.

Dintre cei 7, Tuhutum, văzând frumuseţea şi bogăţiile ţării ultrasilvane (Terram Ultrasivanam), s-a concentrat să o dobândească pentru urmaşii săi. Teritoriul dinspre Carpaţii Apuseni până spre cei Meridionali se afla în stăpânirea Vlahorumisan, a Vlahului Gelou (Gelu). Prevăzător, Tuhutum trimite o iscoadă isteaţă, pe Ocmand (Aqmand), tatăl lui Opafocus (Apafarkas), spre a culege toate informaţiile, care se arată uluitoare: pământurile sunt rodnice, ţara e împădurită şi plină de vânat şi curg multe ape curate. Se găseşte sare şi aur din belşug şi oamenii sunt paşnici, înarmaţi doar cu arcuri şi săgeţi. Cele două armate s-au întâlnit frontal lângă râul Almaş, afluent al Someşului. Gelu este înfrânt de cruzimea şi vigoarea adversarului. Se retrage la cetatea de lângă Someş. Dar este prins lângă râul Copus/Copuş, un alt afluent al Someşului, şi ucis.

După lucrarea *De administranda imperia* a lui Constantin Porphyrogennetos, Arpad a avut următorii copii: Tarhos, (Tarkacsu), Ullo (Jeleg), Jutas (Jutocsa), Levente şi Zolta (Zulta).

Întorcându-ne la Anonymus, găsim că la 931 se naşte Tocsun/Taksony, fiul lui Zulta. Dux Zulta (tatăl), îl căsătoreşte pe Taksony cu o femeie cumană. Din relaţia lor se naşte un fiu, dux Geyza (sau Gelyza), care va deveni *mare principe* pe linia arpadiană.

La curtea acestui Arpad, feciorul Horka, descinzând din Tuhutum, o întâlneşte pe Uzonyka, fata lui Tarhos, fiu al lui Arpad. Tânăra familie se instalează în cetatea Horka din regiunea Tisa-Szalnok. Horca/Horka şi Uzonyka au cinci fete şi doi băieţi.

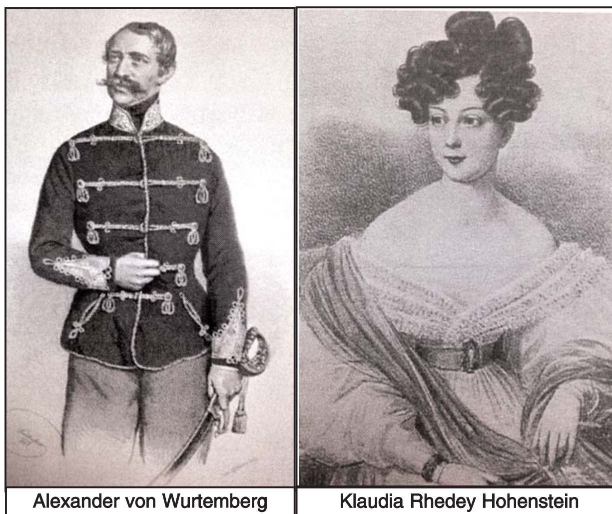
Primul lor fiu este Gyula şi se naşte la Cluj, drept pentru care îl vom reţine ca Gyula din Cluj (Kolozsi Gyula). Va avea rang de Mare Principe şi e botezat în legea bizantină ortodox-creştină! Acestui Gyula i se nasc mai târziu două fete, Sarold şi Charold, şi un băiat mai mic, numit Gyula din Ardeal (Erdely Gyula). Prima dintre fete, Sarold, măritată timpuriu în credinţa bizantină, rămâne văduvă! Ea este cea care se va mărita a doua oară cu dux Gelyza sau ducele Geyza, marele principe de pe linia arpadiană.

Fiul lor, Voicu (Vajk), botezat în rit bizantin, creştin ortodox, este cel care va deveni mai târziu cunoscutul rege Ştefan cel Sfânt al întregii Ungarii, trecut ulterior la catolicism şi încoronat cu o coroană trimisă de papa Silvestru.

Din relatările privind ceremonia de încoronare a regelui Ştefan cel Sfânt aflăm că mantia regală i-a fost pusă pe umeri de cei şase nobili: Doboka, Urhida, Zsombor, Buda, Boja şi Banyha. După procedura arhicunoscută, regele Ştefan i-a atins pe umeri cu sabia, declarându-i nobili cavaleri, iar ei au jurat credinţă veşnică noului rege. Apoi l-au aşezat pe scut şi l-au arătat mulţimilor, ceea ce e, de departe, o procedură de învestire a Basileilor Bizanţului. Destul de iute s-au înfiripat invidii şi mârâieli faţă de ascensiunea şi procedeele lui Ştefan sau Istvan, cum era ştiut. Cei ce s-au distins cert în acest demers au fost Erdely Gyula (din Ardeal), împreună cu Szombor şi Ajtany Gyula sau (cel Mic). Se întâlneau să conspire la biserica ortodoxă din Szekely, Szentdemeter.

Gyula şi Aitany s-au pornit spre Constantinopol, unde au fost primiţi de împăratul Basilios al II-lea. Evident, împăratul s-a arătat încântat de faptul că grupuri de unguri au trecut la ortodoxism, dar cu sprijin militar împotriva lui Istvan (Ştefan) nu i-a ajutat. Regele Ştefan a trimis împotriva lor o armată condusă de acel Doboka, ce trece la 1003 Dunărea la Esztergom cu 10.000 de oşteni. Se îndreaptă mai întâi împotriva lui Aitany, în Banat, apoi spre Alba Iulia, unde era Gyula, şi la final spre Dăbîca, unde-şi avea oastea Zsombor. Un lucru de reţinut, seminţiile Zsombor şi Gyula au făcut parte din primele triburi aşezate în Transilvania, stăpâni absoluţi pe bogăţiile naturale, pe minele de sare şi aur şi sunt cei care au trecut la creştinism, anume în credinţa bizantin-ortodoxă. Mai mult, toţi descendenţii lui Zsombor au fost principi şi duci ai Transilvaniei şi au fost creştinaţi după credinţa bizantină, deci, ortodoxă!

2. În zona Dăbîca, în secolul XIII, mai mult de o treime dintre teritorii erau în mâna Zsomborilor, anume: regiunea dintre Someşul Mic şi Almaş, cu centrul la Zimbor – judeţul Sălaj, fostă Magyarzsombor, precum şi o regiune din jurul localităţii Jibou, în urmă cu vreme aflată în judeţul Bistriţa-Năsăud sau Szazzsombor. După furtunoasa invazie a tătarilor din 1241, s-a înregistrat un exod spre Ţara Bârsei, în care s-au aflat şi localnici din Cluj, Gilău, Turda, Zalău. Acolo s-au consumat mai multe împletiri şi înrudiri între familii, precum cea invocată dintre familia Graf von Brassai şi familia Zsombori. Evident că familia Zsombori aducea cu sine descendenţa, continuitatea şi forţa materială. Partea germană putea oferi abilitate politică, eventual influenţă în administraţia locală. Primul menţionat ca exponent al acestui gen de unire între familii este Adalbert Sereke, Graf von Sommerschenburg, în burgul Helmstadt. Desigur, au urmat şi alţii. Este demn de menţionat, la 1121, Friedrich II, Pfalzgraf von Sommerschenburg, care a avut şi titulatura de „Kaiserlicher Stellvertreter", adică „înlocuitor al regelui".

Alexander von Wurtemberg | Klaudia Rhedey Hohenstein

Găsim, la 1240, în funcţie de „Comes de Burzenland/Ţara Bârsei", pe Graf Simon Magnus Sommer! Acesta are doi fii, pe Comes Salomo von Burzenland şi Graf Nikolaus Magnus von Rosenan. De aici şi până la acea vestită Zsofia I, ne conduce schema genealogică din Fig. 1.

De menţionat faptul că pentru serviciile aduse, regele Carol Robert le acordă lui Johannes şi Jacobus Sommer dreptul de a purta pe blazon florile de crin, simbol al casei de Anjou. Cei doi privilegiaţi au transformat cele trei roze din blazonul părintesc al lui Nicolaus/Nikland Magnus von Rosenan în trei flori de crin, aceasta conducând la a avea, în final, unul dintre cele mai interesante blazoane cu insignele şi caseta Casei d'Anjou, anume cele trei fire/flori de crin izvorând dintr-o coroană cu 5 vârfuri, ca semn ereditar al familiei, ca în Fig. 2.

Revenim, amintind faptul că localitatea Zimbor din judeţul Sălaj, aşezământ principal al familiei Zsombori, este atestată documentar la 1332 prin actul de re-confirmare al posesiunii în favoarea lui Johannes Sommer, act semnat de regele Carol Robert d'Anjou.

Anterioara schemă genealogică ne-a condus la al treilea copil al lui Janos al II-lea, care era o fată pe nume Zsofia. Era tare subţirică şi fusese educată cum se cuvine în casa tatălui ei, ducele Sombory de Bistritz. Fata a devenit foarte instruită, ştiind să scrie şi să citească, ba încă să se exprime elocvent în limbile maghiară, latină şi germană. Prefera să-şi ajute tatăl în rânduiala documentelor decât să brodeze sau să cânte cu vreun instrument.

3. În Ardeal a apărut în secolul XIII şi familia Thorockai, exponentul cel mai cunoscut fiind Ehellos Thorockai, bun prieten al lui Lorand din clanul Borsa, care era voievod al Transilvaniei. Ehellos era un fidel al regelui Andrei al III-lea, drept care, până la urmă, va fi numit vice-voievod al Transilvaniei, funcţie în care se menţine până la 1297. Un descendent al acestuia, Laszlo I Thorockai, al treilea fiu al lui Mihaly Thorockai, o cere în căsătorie pe Zsofia. Căsătoria s-a făcut din dragoste, Laszlo fiind fascinat de inteligenţa şi felul de a fi al Zsofiei. Ambii aveau sub 20 de ani. Prin 1426, Thorockai Laszlo I avea deja o avere considerabilă în vechea localitate Szent-Egyed. Familia leagă puternice relaţii cu clanurile Csaki, Losonci şi Szecseny, care deja livraseră câţiva voievozi ai Transilvaniei.

Dar importanţa cea mare constă în întreaga descendenţă de după cuplul Zsofia şi Laszlo I. O stră-stră-nepoată a lor va fi şi acea Klaudia Rhedey, bunica vestitei regine a Angliei, Queen Mary! Vom arăta în continuare că de aici se trage obârşia prinţului Charles şi nu din vreo ramură budapestană... De fapt, tot ce am expus până acum face dovada acestei descendenţe, încă de la acel Hetumoger/Tuhutum şi, prin acel Johannes Sombory şi, respectiv, Zsofia Sombory, până la Mary Victoria von Teck (1867-1953), de la care lucrurile sunt clare... Arborele genealogic, de la Zsofia Sombory, către urmaşii săi arată ca în Fig. 3.

Din acest lung şir de urmaşi ai Zsofiei vom vorbi mai mult despre Klaudia Rhedey de Kis-Rhede. Strămoşul ei, Ferencz Rhedey a fost, după Rakoczi al II-lea, principe al Transilvaniei, începând din 1658. Tânăra Klaudia s-a născut în castelul părinţilor ei din Sângeorgiul de Pădure, la 21.09.1812. Era fiică a contelui Laszlo Rhedey şi a baronesei Inczedy Agnes de Nagy Varad şi a fost botezată la confesiunea reformată sub numele de Zsuzsanna Klaudia.

Pe când avea 23 de ani, Klaudia a fost invitată la un bal vienez, în iarna lui 1835. Aici l-a întâlnit pe ducele Alexander von Wurtemberg, la rândul său fiu al ducelui Friedrich von Wurtemberg-Teck, fratele mai mic al regelui Friedrich I Wurtemberg.

Aceste 6 luni din sezonul de Fasching constituiau un bun prilej de a înlesni noi legături matrimoniale între odrasle ale înaltei societăţi.

Ducele Alexander avea 31 de ani şi era ofiţer în armata austriacă. Mai târziu, va deveni chiar general. Klaudia era o tânără de o frumuseţe rară, de care sentimentalul Alexander s-a îndrăgostit pe loc. Drept urmare, peste un pic de vreme s-a prezentat la curtea lui Laszlo Rhedey şi a cerut-o pe Klaudia în căsătorie. Tatăl, contele Rhedey, ridică anumite obiecţii: anume ca Alexander nu vorbea maghiara şi ar exista o nepotrivire de rang. Pe de altă parte, casa Wurtemberg decretează legătura drept morganatică!

Dar tinerii dovedesc faptul că se iubesc şi nu se lasă descurajaţi. Alexander învaţă ungureşte şi, pe deasupra, renunţă la dreptul de succesiune la tron! Ca urmare, la 2 mai 1835, în Viena, are loc căsătoria. La numai o lună de la acest eveniment, împăratul îi acordă Klaudiei titlul de contesă de Hohenstein. Apoi, după 1863, se adaugă pe rând titlurile de ducesă şi prinţesă de Teck. În felul acesta, cei doi sunt recunoscuţi ca făcând parte din casa regală de Wurtemberg! Au avut două fete şi un fiu. Unicul lor fiu, Franz Paul Karl Ludwig Alexander s-a căsătorit la vremea sa cu prinţesa Mary Adelaide von Hannover, iar fiica lor, Mary of Teck, devine, prin mariaj cu regele George al V-lea, regină a Angliei şi este bunica actualei regine a Regatului Unit, Elisabeta a II-a.

Prin urmare, cele trei puncte tari ale descendenţei în timp sunt: localitatea Zimbor din Sălaj, localităţile Bistriţa şi Sângeorgiul de Pădure, toate din Transilvania! Dacă, peste vreme, activitatea politicii externe a României va ajunge să se intersecteze în vreun fel cu decizii politice ale prinţului Charles, toate aceste amănunte ar putea trage în cântarul nevăzut al legământului de rădăcina mamă! Totuşi, într-o lume în care globalismul pare mai „la modă", e puţin probabil să se întâmple aşa...

Istoria de lângă noi

Originea românilor (II)

Diseminarea haplogrupurilor

Dan D. FARCAŞ

Spuneam luna trecută că istoria răspândirii lui *homo sapiens* pe glob poate fi urmărită, la ora actuală, cu ajutorul *haplogrupurilor.* Întrucât noţiunea nu are o utilizare largă, cer îngăduinţa să expun o imagine simplificată a ei.

În nucleul fiecărei celule a corpului omenesc se află 23 de perechi de cromozomi (cimpanzeii au 24), fiecare cromozom fiind de fapt o uriaşă moleculă ADN. Cromozomii conţin genele care determină înfăţişarea noastră, ca şi nenumărate alte caracteristici. Toţi cromozomii sunt aşezaţi în nucleu în câte două exemplare, teoretic identice. Acest fapt ajută, între multe altele, şi la siguranţa activităţii celulei, un mic defect într-un cromozom putând fi compensat de perechea lui. Există o singură excepţie. Dacă, în a 23-a pereche de cromozomi, femeile au de două ori cromozomul X (deci dubletul XX), la bărbaţi în locul acestei perechi avem doi cromozomi diferiţi, un X, dar şi un cromozom Y, acesta din urmă fiind şi cel mai mic dintre toţi.

Cromozomul Y se transmite doar de la tată la fii lui, de-a lungul a nenumărate generaţii. Altfel spus, fiecare bărbat actual a avut, acum 10.000, sau 100.000 de ani, un singur stră-stră-stră-bunic de la care a moştenit cromozomul său Y.

Se poate presupune, pentru simplitate, că *homo sapiens sapiens* purcede de la un singur Adam primordial, care ar fi trăit în centrul Africii, acum circa 250.000 de ani. Pe măsură ce urmaşii lui au transmis descendenţilor cromozomul Y, acesta se întâmpla să sufere mutaţii. Anumite mutaţii se regăsesc la majoritatea populaţiei pământului; acest fapt demonstrează că ele sunt cele mai vechi. Mutaţiile mai recente se manifestă doar la populaţiile dintr-o anumită zonă. Spuneam că un grup uman în care, la toţi indivizii, regăsim acelaşi grup de mutaţii, poartă numele de *haplogrup.* În timp, pe măsura apariţiei de noi mutaţii, haplogrupurile, s-au tot divizat, totalitatea lor având o structură arborescentă. În, particular, întrucât am urmărit mutaţiile cromozomului Y, vorbim aici de *haplogrupuri Y-DNA*.

Multă vreme, după acel Adam primordial, în Africa nu au existat decât trei haplogrupuri Y-DNA, numite A, B şi T. (Vor fi fost şi altele, dar n-au supravieţuit până azi, să le identificăm.) Apoi, acum vreo 75.000 de ani, din acesta din urmă se ramifică noile haplogrupuri C, D, E şi F. Haplogrupul E va ocupa nordul şi estul Africii, iar C, D şi F vor părăsi Africa, în zona peninsulei arabice. O ramură C va înconjura Asia pe la sud, ajungând în Australia. O alta, tot C, va înainta, prin Siberia, urmaşii lor aflându-se azi printre mongoli, iar alta pe lângă coasta Pacificului şi, profitând că strâmtoarea Behring era îngheţată, iar nivelul oceanelor cu multe zeci de metri mai jos decât azi, au trecut în America de Nord, ramura C3 ajungând, acum vreo 10.000 de ani, până în Ţara de Foc. Haplogrupurile D vor popula zona tibetano-birmaneză, până în Japonia, iar din ramura F va apărea, cam acum 55.000 de ani, haplogrupul GHIJK, reunit la început, care se va diviza, în Asia de sud-vest şi centrală. G se va stabili în Caucaz, H va da naştere populaţiilor dravidiene din peninsula indiană, iar K va ajunge, ca un al doilea val, în Australia, iar apoi până pe insulele din Micronezia.

Acum vreo 45.000 de ani, din haplogrupul K se va ramifica, undeva în Asia de sud-est, haplogrupul NO, care, curând, se va divide în N, care va popula Asia de Nord, până în actuala Karelie, şi O, care va da naştere populaţiilor actuale din China, Japonia, Coreea, Indochina, până spre Indonezia.

Grupul IJ s-a divizat, acum vreo 45.000 de ani, în Orientul Apropiat sau în Asia de Vest, în grupurile I şi J. Haplogrupurile J s-au extins apoi în Orientul Apropiat şi Arabia, iar I apare în estul Europei acum vreo 40.000 de ani. Un subgrup, numit I1, va ocupa mai târziu nordul Europei şi Peninsula Scandinavă. Celălalt subgrup, numit I2, plecând din zona actualei Ucraine, va popula apoi Balcanii, nordul Italiei şi insula Sardinia. Haplogrupul I2 este şi cea mai veche ramură de *homo sapiens sapiens* care s-a aşezat în zona ţării noastre. El nu doar că a supravieţuit până azi, dar constituie circa 40% din populaţia masculină a României actuale.

Întrerup istoria haplogrupurilor Y-DNA la acest moment, menţionând totuşi că ea va continua, dramatic, în următoarele milenii, în care nesfârşite migraţii vor aduce, pe teritoriul ţării noastre, dinspre toate punctele cardinale, dar mai frecvent din sud şi din nord-est, alte şi alte haplogrupuri, unele noi şi deosebit de importante, care vor completa şi acel „rest" de 60% de populaţie masculină a ţării noastre.

Migraţia feminină poate fi urmărită şi ea, cu ajutorul ADN-ului mitocondrial. Mitocondriile sunt componente ale fiecărei celule umane. Ele se află în afara nucleului, fiind „uzinele energetice ale celulei", şi au material genetic propriu – ADN-ul mitocondrial – care conţine informaţia genetică necesară pentru sinteza enzimelor respiraţiei. Acest ADN se transmite, de la mamă, în citoplasma ovulelor, copiilor ei, dar la generaţia următoare, evident, nu o pot transmite mai departe decât fiicele. În continuare, mecanismul mutaţiilor şi al haplogrupurilor este similar celui de la cromozomul Y. Succesiunea fiică-mamă-bunică ş.a.m.d. ne conduce la o singură ipotetică Evă primordială. Desigur, tot în Africa. Haplogrupurile stabilite pe baza ADN-ului mitocondrial, numite *haplogrupuri mt-DNA,* au primit ca nume, de asemenea, litere, ordinea fiind însă diferită. Nu ne miră, desigur, dacă istoria migraţiilor preistorice, descrisă de ele, seamănă cu cea a bărbaţilor.

Acum circa 170-130.000 de ani, în centrul Africii, existau 3 haplogrupuri mt-DNA, notate L1, L2 şi L3. Primele două rămân locului, în timp ce L3 trece, prin Peninsula Arabă, în Asia, şi se divide în M şi N. Ramura M migrează prin sudul Asiei, trece prin India, ca apoi, prin Indonezia, să ajungă, acum vreo 50.000 de ani, în Australia. Haplogrupul G, desprins din M se răspândeşte în nordul Chinei şi Coreea. Ramura N, după ce trece de peninsula arabică, se divide în haplogrupul F, care ajunge în sudul Chinei, în haplogrupurile H, I, J, K, aşezate, acum vreo 40.000 de ani, în Europa Centrală şi de Vest (ele sunt predominante şi azi în România), alături de grupurile T, U, V, W şi X, stabilite în Europa de nord-est. Haplogrupul mt-DNA numit X se pare că a ajuns din Scandinavia, peste Oceanul Îngheţat de Nord, direct în Labrador. Tot din N s-au desprins şi ramurile A, B, C şi D, care au migrat spre America de Nord, peste strâmtoarea Behring. B se afla, acum vreo 25.000 de ani, în Japonia, dar toate patru, cam în aceeaşi vreme, şi pe teritoriul actual al SUA, iar acum 12.000 de ani în toată America de Sud. Apoi, o ramură întârziată a haplogrupului A ajunge, acum vreo 9000 de ani, tot peste strâmtoarea Behring, în vestul Canadei.

Toate datele de mai sus, încă destul de estimative, au fost stabilite atât pe baza ADN-ului colectat din fosile, acolo unde acest lucru a fost posibil, cât şi prin alte mecanisme genetice.

Bineînţeles, dincolo de această imagine simplistă şi incompletă, se mai impun o seamă de observaţii. La ora actuală nici măcar nomenclatura haplogrupurilor nu este definitivă, iar o dată la câţiva ani denumirile se schimbă. Apoi, haplogrupurile menţionate aici sunt doar mari grupuri, pe care specialiştii le subîmpart în zeci de haplogrupuri mai mărunte, care descriu cu o mai mare fineţe istoria şi răspândirea diverselor populaţii umane.

Important mai este şi să nu pierdem din vedere că migraţiile de care vorbeam nu au fost nişte „exoduri" de tipul celui biblic. Probabil oamenii, organizaţi în triburi mărunte, înaintau câţiva kilometri într-un an, se întorceau, petreceau sute de ani într-un loc care oferea condiţii optime de trai ş.a.m.d. Pe alocuri, practicau şi un soi de transhumanţă, în funcţie de anotimpuri.

Un alt factor important a fost că strămoşii noştri n-au urmărit, în acele vremuri, păstrarea unei „purităţi a haplogrupului" sau chiar a speciei. Între altele, Africa, Europa şi Asia, erau deja populate anterior cu hominizi mai primitivi. În Europa, înainte de intrarea primilor oameni moderni, stăpâneau oamenii de Neanderthal, care au fost eliminaţi treptat. Deşi ei erau o specie diferită de noi, se pare că au existat încrucişări cu noii veniţi. Genele europenilor conţin, la ora actuală, circa 2% gene neanderthaliene.

În sfârşit, e bine să notăm că haplogrupurile nu definesc rase de oameni. Ele se bazează doar pe caracteristicile a două ADN-uri umane, or mai există o mulţime de altele în celelalte 23 de tipuri de cromozomi. (Va urma)

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Iubire electronică

Daniela Andonovska-Trajkovska (Macedonia)

**Iubirea-i de vânzare în vitrinele dorinţei
în Cartea Feţelor, în care fiecare pune un selfie
cu buze ţuguiate în grimase disperate,
pop-up din ternul trai cotidian,
o societate în care totul se poate cumpăra
la numai 2,99 Euro, rabat 50 la sută,
însă redus, în realitate, e sufletul.**

Despre moartea unui copil de o zi

Menke Katz (Lituania-SUA)

**Toţi acei copii, morţi din prima zi, îţi vor da bineţe.
Vântul îţi va cânta melodii de leagăn,
Pe apus de soare, unde creşte iarba cea mai tristă.**

**Tu eşti începutul, cu lumina înţeleaptă.
Domnul îţi va veghea ziua până la capăt,
În ţinutul Manei, în Edenul pâinii.**

**Ziua întreagă, şotii vei pune la cale, din raze şi umbre.
Toamna îţi va răscoli castaniul ochilor,
Veşnicul meu doliu va plânge cu rouă.**

Ce-a fost, a fost

Anna Keiko (China)

**Ce-a fost, a fost.
Neprevăzutul Coronavirus,
furtună care poate va dura,
distrugând mugurii şi florile.
Frica domneşte,
moartea pândeşte la tot pasul.
Visuri spulberate, în astă primăvară,
norii întunecaţi varsă lacrimi amare.
Clopotul bate în cer,
Jalnica omenire cade
în groapa neagră pe care şi-a săpat-o.**

Istoria de lângă noi

O reprezentare inedită a familiei Voievodului Neagoe Basarab

Ştefan STAREŢU

În imaginea alăturată găsim reprezentarea, necunoscută până de curând, a Sfântului Neagoe Basarab (voievod al Ţării Româneşti între 1512 şi 1521), cu familia, pe un obiect aflat la Mănăstirea „Sfânta Ecaterina" din Sinai. Fotografia a fost făcută de prof. George H. Forsyth, de la Universitatea Michigan, în perioada 1956-1965 (1), când a efectuat mai multe vizite de documentare în Sinai, şi ea a fost identificată în urma unei reanalizări a Arhivei Foto Sinai de la Univ. Michigan, între 2019-2020, şi apoi postată pe Internet (2).

Reprezentarea este deosebit de detaliată şi precisă şi poate fi datată înainte de 1515, toţi copiii fiind în viaţă. În chirilice sunt menţionate numele Voievodului Neagoe (fără particula Basarab, cel puţin interesant), Despinei Miliţa şi ale copiilor: Ion, Petru, Teodosie, Anghelina, Ruxandra, Stanca. Veşmintele sunt impresionante, de ceremonie, iar coroanele prezintă forme şi detalii foarte interesante, ceea ce s-ar observa mult mai bine în varianta originală, probabil color.

Aceasta este cea mai veche reprezentare a lui Neagoe Basarab cu întreaga familie, anterioară celei din tabloul votiv de la Curtea de Argeş sau din celelalte tablouri votive. Postura reprezentării, aceea de venerare a Maicii Domnului cu Pruncul, în varianta *Oranta* (3), care îi cheamă către Ea, complet diferită de cea din tabloul votiv de la Curtea de Argeş, în care Maica Domnului îndeamnă ca cei care au ctitorit să fie cinstiţi, ne arată profundul ataşament al familiei domnitoare la credinţa străbună, materializată magistral ulterior prin Biserica de la Curtea de Argeş şi Mitropolia din Târgovişte. La fel de interesant este şi faptul că în această reprezentare Iisus are în mână un papirus, simbol al cărţii. Astfel, putem vedea în acest obiect ideea inspiraţiei divine a *Învăţăturilor* lui Neagoe, ce vin de la Hristos. Practic sunt reprezentate *Învăţăturile*, ceea ce confirmă că obiectul de la Sinai aparţine unei cutii pentru un exemplar al *Învăţăturilor.* Se mai poate menţiona că acest obiect a putut ajunge la Mănăstirea Sinai, de la Mănăstirea Sinaia (ctitorie a prinţului Mihail Cantacuzino, în 1695), unde Neagoe Basarab este reprezentat în frescă, mănăstire care a fost metoc al Mănăstirii „Sfânta Ecaterina" din Sinai până la secularizare.

Parte a unei cutii speciale pentru obiecte de valoare, inclusiv exemplare ale *Învăţăturilor* lui Neagoe Basarab, pentru că familia ctitorilor de la Sinaia deţinea astfel de exemplare, repictată poate de Pârvu Mutu (1657–1735), ceea ce explică confuzia din catalogul Forsyth (UM Sinai Archive, 577816), care atribuie stilul influenţei ruse din sec. XVII, Pârvu Mutu fiind şcolit în Rusia şi pictorul de familie al ctitorilor de la Sinaia, reprezentarea ne oferă un indiciu profund despre vitalitatea memoriei istorice a elitelor munteneşti şi continuitatea aderenţei lor la valori perene.

Se mai poate menţiona că Voievodul Neagoe Basarab a fost un donator important la Mănăstirea „Sfânta Ecaterina" din Sinai, aşa cum arată Gavriil Protosul: *Şi sfântul munte Sinai cu toate vasele bisericii şi cu alte daruri multe le-au îmbogăţit, şi au făcut şi mertic mare* (4), între obiectele donate putând fi şi cel în cauză.

Note

1. https://quod.lib.umich.edu/cgi/f/findaid/idx/v/vrc/umich-vrc-sin?byte=44701; focusrgn=summaryinfo; subview =standard;view=reslist.
2. https://lsa.umich.edu/histartvrc/news-events/all-news/search-news/a-new-discovery-in-the-michigan-sinai-archive.html.
3. https://ziarullumina.ro/teologie-si-spiritualitate/liturgica/erminie-la-reprezentarile-iconografice-ale-maicii-domnului-136831.html.
4. file:///E:/descarcari/Kir_Gavriil_Protul_Viata_si_traiul_sfint.pdf: *Viaţa şi traiul Sfinţeniei Sale Părintelui nostru Nifon Patriarhul Ţarigradului carele întru multe patimi şi ispite a strălucit, în Ţarigrad şi în Ţara Muntenească, scrisă de chir Gavriil Protosul, adică mai marele Sfetagorei* (Sfântului Munte), p. 17.

Truda lui Caragiale

Olimpia IORGA-POPESCU

În revista *Atitudini* editată de Casa de Cultură „Ion Luca Caragiale", a municipiului Ploieşti, de la o vreme, editorialele sunt semnate de doi prestigioşi scriitori, Eugen Simion şi Alex Ştefănescu. Această onoare şi bucurie a cititorilor prahoveni se datoreşte probabil şi legăturii celor două personalităţi cu judeţul Prahova şi cu municipiul Ploieşti. Domnul Eugen Simion s-a născut în comuna Chiojdeanca şi a urmat cursurile Colegiului „Sfinţii Petru şi Pavel" din Ploieşti, iar soţia domnului Alex Ştefănescu, Domniţa, este ploieşteancă şi a urmat cursurile aceluiaşi colegiu.

Într-un număr recent al revistei *Atitudini,* citind un interesant articol al domnului Eugen Simion, cu titlul „Canonul lui Ion Luca Caragiale", mi-am reamintit că şi eu am citit despre acest canon (în continuare, cu înţelesul de caznă, trudă), o istorisire a lui Victor Ion Popa (din volumul *Maistoraşul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu,* Editura Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", 1939), privind participarea lui Ion Luca Caragiale la renumitele serbări ale ASTRA (Asociaţia Transilvană pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român, înfiinţată în 1861), de la Blaj, din 1911.

Se ştie că, în 1918, unirea spirituală a românilor din Transilvania cu cei din Ţările Române, cu Bucovina şi Basarabia, era deja demult înfăptuită. Încă din 1867, revista *Convorbiri Literare*, a Junimii de la Iaşi, se difuza în tot Ardealul, astfel că poeziile lui Eminescu, pastelurile lui Vasile Alecsandri, proza lui Ion Creangă, nuvelele lui Slavici, textele critice ale lui Titu Maiorescu ş.a. erau bine cunoscute. La aceasta să mai adăugăm şi contribuţia Societăţii „România Jună", înfiinţată de Eminescu şi Slavici, la Viena, şi încă multe alte acţiuni care contribuiseră la unirea aspiraţiilor tuturor ţinuturilor româneşti, la credinţa în unitatea destinului românesc.

În ziua de 14 august 1911, la Blaj, la una dintre cele mai grandioase serbări ale asociaţiunii ASTRA, sosiseră George Coşbuc, Octavian Goga, Nicolae Iorga, St.O. Iosif, Simion Mehedinţi, V. Branişte, Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voevod, V. Goldiş, Gh. Ranetti, actorii Petre Liciu, Aristiţa Romanescu, Zaharia Bârsan şi 15 ofiţeri îmbrăcaţi în uniformele lor româneşti de paradă. Se spune că Octavian Goga, privind la cei 15 ofiţeri, i-ar fi şoptit lui V. Branişte: „Vezi, frate, seara asta trebuie ţinută minte, pentru că a intrat armata română în Ardeal. Mâine e Sfânta Maria."

Ion Luca Caragiale a venit special de la Berlin pentru a participa la această mare sărbătoare, la care zeci de mii de români, îmbrăcaţi în haine de duminică, *podidiseră* uliţele Blajului, iar *toate trenurile vărsau, în gara oraşului, românime,* după cum scrie Victor Ion Popa. În cadrul manifestărilor era prevăzută şi o festivitate la Palatul Metropolitan din Blaj, dedicată lui George Coşbuc şi Ion Luca Caragiale. Cu această ocazie, Caragiale a povestit despre canonirile sale pentru a ne da, în final, operele care să ne placă. Ceea ce scrie Victor Ion Popa nu e ficţiune, căci prin 1933-35, el s-a dus la Binţinti, satul lui Aurel Vlaicu, şi a stat de vorbă cu Ion Vlaicu, fratele lui Aurel Vlaicu, cu vărul său şi cu oamenii care, în 1911, tineri fiind, participaseră la Blaj la serbarea la care zbura şi Aurel şi îl ascultaseră pe Caragiale,

Când participanţii cereau lui Vlaicu să mai zboare, deşi acesta era epuizat, dar ei tot insistau, atunci Caragiale le-a spus păţania sa cu un prieten din teatru (Drăgoi), care, aflând că Nenea Iancu a primit o moştenire, i-a cerut bani împrumut, iar Caragiale nu i-a dat, că dacă da la toţi prietenii lui, şi avea mulţi, rămânea calic. Drăgoi a umplut tot Bucureştiul că Nenea Iancu nu-i este prieten.

„Acum, faceţi tocmai ca Drăgoi. Îmi îngăduie Dumnezeu un strop de linişte şi voi vreţi să v-o dau şi pe asta. Da lăsaţi-mă nene să răsuflu, că destul m-am chinuit pentru Dumneavoastră. Matale stai colea frumuşel în jilţ, cu buşmaghi în picioare şi, după ce ai mâncat şi ai băut, iei revista sau cartea, citeşti, te bucuri şi zici: *Măi al dracului şi Nenea Iancu ăsta, bine le 'nvârteşte.* …Uşor, nu? Apoi uşurinţa asta-i numai la tine, nu şi la mine. Că la mine scrisu-i tortură, nene, întrebaţi-l şi pe Goga."

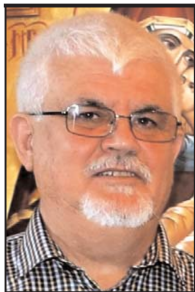
Le povesteşte apoi că, venind în tren de la Berlin, un subiect nu-i dădea pace, personajele îi umblau prin creier, nu putea nici să doarmă şi nici să scrie. Atunci, a coborât la Arad, s-a cazat la un hotel şi s-a aşternut pe scris. Suna, chelnerul îi aducea *tainul şi udătura*. După câteva zile, venind de la Budapesta, O. Goga se cazează şi el la acelaşi hotel, iar portarul îi spune: „Mai avem aici un român. Unul Caragiale." Cum Goga venea din parlamentul de la Budapesta şi era supărat că se adoptase legea Appony (îi obliga pe copiii români să înveţe limba maghiară) şi planul Andrassy, voia neapărat să vorbească cu Caragiale. După ce a ciocănit la uşa lui Caragiale, dinăuntru i-a răspuns o voce categorică: „Peste trei zile!" A mai stat puţin şi iar a ciocănit, dar aceeaşi voce, şi mai categorică, i-a răspuns: „Peste trei zile!" Atunci a stat trei zile şi iar a ciocănit la uşa lui Caragiale. Când i-a deschis, toată duşumeaua era plină de tăvi şi halbe goale. Caragiale, fără să se uite la Goga, zice: „Eh! În sfârşit, e gata. Acu' s-o mai copiez de şapte ori şi am isprăvit-o." La întrebarea lui Goga, „Aşa greu munceşti matale, Nene Iancule?", acesta îi răspunde: „Ieftin iei, ieftin porţi. Cât munceşti, atâta ţine. Ce înghiţi matale în cinci minute şi te gâdilă plăcut în creier, pe mine mă costă o săptămână din viaţă… ori două… ori trei."

Comentând genialitatea lui Vlaicu şi faptul că mulţimea îi cerea să zboare deşi el era istovit, Caragiale spune: „Geniul e o osândă, mă. Vine Dumnezeu, îţi trânteşte un benghi în frunte şi zice: *Tu, băiete să faci un aeroplan,* iar alţii când îl văd, zic *aşa aparat puteam să fac şi eu.*" Apoi, continuă. „Mă rog, tocmai cum cred că zici şi matale, când vezi *O scrisoare pierdută*. Ăştia-s oamenii pe care îi cunosc şi eu, frate. Chiar ieri stătui de vorbă cu Trahanache şi Caţavencu."

→

Istoria de lângă noi

Stingerea conflictului Goga-Vaida

Alexandru DĂRĂBAN

Dorinţa de a participa efectiv la viaţa politică, exprimată adeseori de Octavian Goga, s-a materializat la 5 aprilie în anul 1910, în urma conferinţei naíonale de la Sibiu, prin intrarea în comitetul Partidului Naţional Român, alături de vechii memorandişti Gheorghe Pop de Băseşti, Vasile Lucaciu, Teodor Mihali şi de reprezentanţii generaţiei mai tinere, Iuliu Maniu, Aurel Vlad, Alexandru Vaida-Voevod ş.a.

Atât căderea partidului în alegeri, cât şi chestiunea tratativelor iniţiate de guvern, au provocat o vie reacţie din partea opiniei publice şi, îndeosebi, a generaţiei tinere, în toate cercurile acesteia simţindu-se necesitatea unei noi orientări politice, mai dinamice şi mai patriotice.

Printre cei mai îndârjiţi protagonişti ai noului curent avea să fie Octavian Goga. Contactul şi conlucrarea sa cu comitetul Partidului Naţional Român, ca şi cel avut cu conducerea Asociaţiunii pentru Literatura şi Cultura Poporului Român – ASTRA, îl decepţionaseră profund, conducându-l în mod firesc la concluzia necesităţii unor înnoiri şi transformări radicale, înnoiri care să cuprindă atât comitetele de conducere ale acestora, cât şi programele şi obiectivele activităţii lor.

Din această stare de spirit, stimulată puternic de Ilarie Chendi, avea să se nască în toamna anului 1910 mişcarea politică a „oţeliţilor", nume dat de Chendi, care, printr-o serie de articole nesemnate, publicare în ziarul *Tribuna*, va porni o vehementă campanie de „primenire", atât împotriva conducerii Partidului Naţional Român, cât şi a conducerii bisericii ortodoxe şi a „Asociaţiunii" şi, în general, a „bătrânilor".

Vâlva provocată de articolele lui Chendi care, nefiind semnate, au fost atribuite la început lui Goga, deşi acesta se afla în străinătate, a fost imensă, *Tribuna* fiind violent atacată şi acuzată de trădare, atât de către ziarul oficial al partidului, *Lupta* de la Budapesta, cât şi de celelalte ziare afiliate acestuia, *Gazeta Transilvaniei* (Braşov), *Drapelul* (Lugoj).

Faţă de ofensiva *Tribunei,* partidul s-a văzut nevoit să abandoneze şi să sisteze *Lupta,* vechiul său organ oficial, care n-avea nici combativitatea şi nici colaboratorii talentaţi ai *Tribunei,* şi să înfiinţeze un nou ziar, intitulat *Românul,* care, pus sub direcţia lui Vasile Goldiş, a apărut la Arad la 1 ianuarie 1911.

Timp de un an şi două luni, între cele două ziare se va purta una dintre cele mai îndârjire polemici politice cunoscute în Transilvania până atunci, fiind susţinută şi de celelalte publicaţii transilvănene. Din redacţii polemica s-a extins şi în diferitele comitete locale ale partidului şi ale „Asociaţiunii". În condiţiile de atunci ale vieţii politice din Transilvania, o asemenea învrăjbire nu putea fi însă decât profund dăunătoare intereselor naţionale.

Punctul culminant al polemicilor a fost atins la 24 decembrie 1911, când Alexandru Vaida-Voevod, sub semnătura proprie, l-a acuzat în mod categoric de trădare pe Octavian Goga. Lupta ajunsese astfel la un punct în care nu mai era vorba de obişnuitele polemici de presă, oricât ar fi fost ele de violente, ci de acuzaţii cu consecinţe politice, a căror veridicitate se cerea imperios lămurită.

Ea a alarmat în aceeaşi măsură nu numai cercurile transilvănene, ci şi pe cele de la Bucureşti, liberale şi conservatoare deopotrivă, situaţia românilor din Transilvania fiind una din componentele relaţiilor diplomatice dintre România şi Austro-Ungaria, tratatul de alianţă cu aceasta şi Germania, încheiat în 1883, urmând să fie reînnoit în curând.

Îndată după apariţia fulminantului articol al lui Vaida, Goga a făcut apel la Constantin Stere pentru a-l ruga să vină, neîntârziat, la Budapesta, pentru a clarifica şi arbitra lucrurile.

Având asentimentul ambelor partide de guvernământ ale României, Stere s-a deplasat grabnic în Ardeal, pentru a cerceta mai întâi temeiurile acuzaţiei aduse lui Goga şi, apoi, cauzele şi ţelurile luptei dintre cele două tabere.

Angajându-se în acest demers, Stere spunea că:

Mă duc cu gândul nu mai mult decât cu 10 ani înapoi şi mă întreb, dac-ar fi fost cu putinţă să se înregistreze în Iaşi, sau în orice alt oraş al României, o manifestaţie de felul aceleia care a avut loc în seara zilei de marţi 7 februarie?

Evident că nu.

Cu tot gloriosul său trecut de luminoasă cultură, ce a radiat pe întinsul întregului pământ locuit de români – putem afirma cu deplină convingere – că, în cuprinsul Iaşului chiar, nu s-ar fi putut petrece acum 10 ani în urmă ceea ce s-a petrecut acum.

Pentru vremurile actuale, încă sunt sigur că se vor găsi unii cărora li se va părea de necrezut faptul ce li se aduce acum la cunoştinţă prin dările de seamă publicate prin ziare: peste 200 de cetăţeni, dintre cei mai de frunte, ai aceluiaşi oraş, să se adune cu prilejul aplanării unui incident ardelean, pentru a se bucura de roadele intervenţiei fericite a unui concetăţean al lor, indiferent dacă sunt sau nu de aceleaşi convingeri politice cu dânsul.

Date fiind împrejurările în mijlocul cărora trăim noi ceştia din România liberă, închişi, cei mai mulţi, între zidurile chinezeşti ale intereselor personale, au dreptate scepticii cărora nu le vine să creadă în autenticitatea unei asemenea manifestaţii! Ni de ordin superior.

De aceea, după ce-i vom fi convins că lucrul s-a petrecut în adevăr, vom face împreună cu dânşii cor în a declara – slujindu-ne de o figură des uzitată în ultimul timp – că mobilul banchetului din Iaşi e o adevărată minune a secolului al XX-lea!

Şi o mare încredere ne cuprinde sufletul.

Căci, dacă până mai ieri, *locuitorii liberei Românii nu aveau o noţiune precisă despre fraţii din Ardeal, pe cari nu-i credeau demni de interesul lor decât în nevinovaţii ani de carte, când, cu un lăudabil avânt eroic, ignorau hotarele regatului, pentru a le înlocui – numai în imaginaţie sau chiar şi pe hârtie – cu acelea fireşti: Nistru, Dunărea şi Tisa, astăzi, ei se interesează tot mai mult, urmărind cu o crescândă pasiune şi cel mai neînsemnat gest al celor de peste munţi, înfrăţiţi cu noi prin dulcele grai şi legea sfântă.*

Publicaţia *Românul* (Arad, anul II, 1912, nr. 33, 11/24 februarie), menţiona în paginile sale că „furtuna de indignare ce a stârnit-o şi în România ultra-şovina tentativă ungurească din Oradea-mare, interesul deosebit al unui distins cetăţean al Iaşului, dl Constantin Stere, în incidentul Vaida-Goga, intervenţia hotărâtă a unor glasuri autorizate ca ale dlor I.T. Ghica, Leonte Moldovan etc. în chestiunea atacurilor pătimaşe aduse comitetului naţional – şi altele – ne fac să exclamăm plini de bucurie: Se face lumină! Se face lumină!... De dânsa să se teamă duşmanii, căci cu cât razele ei vor deveni mai intense, cu atât îi va ucide mai fulgerător."

Hotărârea de a se sărbători împăcarea fruntaşului om politic Vaida-Voevod cu poetul Goga a fost adusă la cunoştinţa tuturor prin adrese individuale cu următorul cuprins:

„Românii ardeleni din Iaşi au luat iniţiativa de a sărbători printr-un banchet împăcarea, atât de necesară triumfului cauzei româneşti, a celor doi fruntaşi de peste munţi, dr Alexandru Vaida-Voevod şi Octavian Goga, împăcare realizată graţie numai intervenţiei şi autorităţii personale a concetăţeanului nostru Constantin Stere."

Constatând cu satisfacţie şi mândrie că la această iniţiativă s-au asociat Î.P.S.S. Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, P.S.S. Arhiereul Nicodim Băcăuanul, precum şi fruntaşi ieşeni, ale căror nume sunt cunoscute din apelul publicat prin ziarele locale, s-a organizat un banchet care a avut loc în sala „Societăţii de gimnastică" din strada Şcolii de Arte, în ziua de 7 februarie, ora 19,30. Acest banchet a fost organizat de delegaţia românilor ardeleni din Iaşi, în frunte cu Solomon Haliţă, I.T. Ursu, C. Sporea. Au răspuns acestei invitaţii peste 200 de persoane – avocaţi, profesori universitari, doctori, preoţi, institutori etc.

Primul toast a fost acel ridicat de Nicolae Gane, membru al Academiei, pentru Maiestatea Sa Regele şi întreaga familie regală, arătând bucuria ce o simte, împreună, cu toţi, la încetarea războiului fratricid de peste munţi, căci toate bucuriile şi mâhnirile lor sunt şi ale noastre.

A toastat apoi Solomon Haliţă care, în numele ardelenilor din Iaşi, a spus:

Ca ardelean poate n-ar trebui să iau cuvântul. Cred totuşi de a mea datorie ca, în numele transilvănenilor ieşeni să aduc cele mai vii mulţumiri I.P.S.S. Mitropolitul Moldovei şi Sucevei Pimen, preşedintele de onoare al acestei întruniri impunătoare. Mulţumesc de asemeni cetăţenilor Iaşului cultural care au răspuns în număr atât de mare ideii noastre, de sărbătorire, dlui Matei Cantacuzino prof. univ. care prin prezenţa sa aici ne-a făcut o deosebită cinste, P.S.S. Arhiereului Nicodim Munteanu. „După aceste câteva cuvinte, dl Haliţă dă citire următoarelor telegrame. Citirea lor smulge ropote de aplauze publicului auditor" (*Tribuna,* Arad, anul XVI, 1912, nr. 34, 12/25 februarie, p. 5).

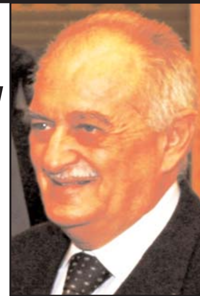
Apoi a mulţumit tuturor celor ce au răspuns într-un chip atât de călduros invitaţiei făcute şi dă citire telegramelor primite din partea Î.P.S. Sale Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, arhiereul Nicodim Băcăuanul, Andrei Bârseanu, *Gazeta Transilvaniei,* V. L. Lăzăreanu – Azuga, Gr. Dumitrescu – Paris, Brătescu-Voineşti, I.G. Duca, prof. I. Simionescu, Liga Culturală Bârlad, G. Costin-Velea, prof. D. Alexandresco, N. Cananău – centrul studenţesc, Iaşi, Cercul românilor de peste munţi, *Tribuna,* din partea mai multor ardeleni din Piteşti, G. Constantinescu din Râmnicu-Vâlcea, din partea mai multor cetăţeni din Bârlad, economistul Grigoriu – Vaslui, Gr.D. Vasiliu – Bârlad, Balamace din Pind, I. Zosin, din partea mai multor cetăţeni brăileni în frunte cu Leonte Moldovan, Gh. Burghele.

În afară de persoanele de mai sus, au mai asistat la banchet şi reprezentanţii revistelor *Arhiva, Viaţa Românească, Arta Română,* ziarelor bucureştene *Adevărul, Universul, Minerva, Viitorul, Opinia, Mişcarea,* precum şi ai ziarelor *Tribuna* şi *Românul* din Arad (*Românul*, Arad, anul II, 1912, nr. 33,11/24 februarie, pp. 5-6).

Chinul şi cazna lui Caragiale proveneau din faptul că era deosebit de scrupulos, drămuia de zeci de ori cuvintele, până se hotăra la cel mai potrivit sau, cum spune el, lua textele *la frecuş, se canonea să alegă cuvintele.* Aşa se explică porecla pe care o primise, de „Moş Virgulă".

Ce spontan curgea textul în celebrul spectacol cu *O scrisoare pierdută*, pe care l-am văzut, prin 1980, la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra" din Bucureşti, regizat de Liviu Ciulei, şi ce greu se născuseră acele fraze în vârful condeiului lui Ion Luca Caragiale! Cu câtă naturaleţe le exprimau actorii din acea celebră distribuţie formată din Victor Rebenciuc, Stefan Bănică senior, Fory Etterle, Aurel Cioranu, Petre Ghiorghiu, Mariana Mihuţ, Mircea Diaconu ş.a. Atât de impresionant a fost spectacolul, că, iată, îl ţin minte şi după patruzeci de ani.

Codex Aureus Medicorum

Radu Ştefan VERGATTI

Titlul complet este *Codex Aureus Medicorum (Daco-Romanorum 1914–1919). Participarea medicilor români la Războiul de Reîntregire a Neamului şi la Unirea din 1918.* Este vorba despre o carte de 690 de pagini, apărută în 2020 la Editura RAO CLASS, Bucureşti. Autori: Vasile Sârbu, Dan Mischianu,

Am privit cu interes lucrarea imediat ce am primit-o de la domnul general medic Dan Mischianu. Am lăsat alte preocupări deoparte şi am început să citesc textul acestui fascinant volum. Era firesc. Îi cunosc pe cei doi autori, ambii olteni, descendenţi din familii de moşneni, mici boieri, ai căror strămoşi au participat din plin la formarea unităţilor de panduri care luptaseră sub comanda lui Tudor Vladimirescu. Amândoi fac parte dintre oltenii care au luptat permanent, cu obstinaţie şi dârzenie, pentru apărarea drepturilor românilor. Domnul doctor Vasile Sârbu este originar din Strehaia, comuna Stângăceaua, şi se înrudeşte cu urmaşii legendarului boier Radu Socol. La rândul său, dl general Dan Mischianu descinde, după bunici, din moşnenii din satele Galiciuica şi Cioroiaşi din apropierea oraşului-port Calafat, unde era vechiul vad al Jiului.

Să nu se uite niciun moment că dintre aceşti moşneni s-au ridicat micii boieri olteni, care mereu au fost în fruntea mişcărilor pentru dreptate. Tudor Vladimirescu dintre aceştia a ridicat căpitanii săi şi majoritatea celor care au luptat între pandurii lui. Iar moşnenii au venit singuri, din îndemnul inimii, să se înroleze între panduri. Acest spirit de luptă a rămas permanent în minţile şi în sufletele moşnenilor olteni.

Tudor însuşi, din tinereţea lui, a fost un admirator şi discipol al lui Horia din Albac, conducătorul marii răscoale ţărăneşti româneşti din Transilvania, pe care a vrut să-l urmeze. Nu a putut s-o facă, deoarece era prea tânăr. Prin cei doi conducători, revoluţia românească a căpătat un caracter general. Se făcea o legătură directă între populaţia românească din Principatul Dunărean al Valahiei şi Transilvania. Se dădea astfel un caracter naţional revoluţiei conduse de Tudor Vladimirescu. Niciodată populaţia românească din Oltenia nu a uitat această legătură.

Dl dr. Vasile Sârbu, în cuvintele capitolului introductiv, nu a uitat să mulţumească dnei Ioana Angelescu pentru documentele pe care li le-a dat privindu-l pe bunicul ei patern, doctorul Constantin Angelescu. Documentele pun încă o dată în lumină contribuţia de nepreţuit a medicilor la lupta pentru făurirea României Mari.

Cartea are un titlu sugestiv, extrem de bine ales.

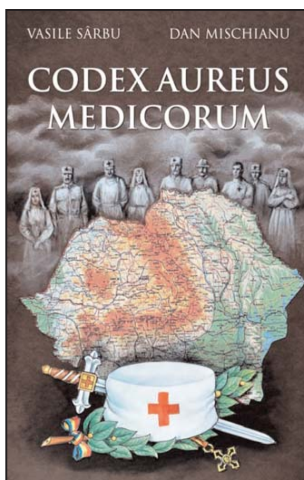
Cei doi autori au arătat că medicii români s-au implicat din primul moment în lupta pentru făurirea statului naţional unitar al românilor. Prin medici, termen prin care se înţelege întreg corpul medical, cei doi autori au arătat că s-a dus o luptă grea, tenace, pentru făurirea României Mari.

În vederea scrierii paginilor cărţii, cei doi autori au format un colectiv din care au făcut parte Alice Raluca Melihov, Diana Badiu, Mariana Jinga, Florentina Ioniţă-Radu.

În final există şi o bibliografie selectivă, dar sugestivă, compusă din lucrări importante. Acestea au permis să se urmărească în mod concret cadrul general al temei, dar şi documentele, mărturiile şi relatările edite sau inedite care au arătat în ce a constat contribuţia corpului medical la salvarea vieţilor şi sănătăţii oamenilor, precum şi pentru realizarea idealului naţional al României în condiţiile grele ale Primului Război Mondial.

A fost o muncă grea, insuficient pusă în lumină până la această carte.

În ea, cei doi autori au arătat că medicii au fost în prim-planul luptei încă din clipa în care a început *Marele Război.* În cel dintâi Consiliu de Coroană, ţinut la Sinaia în 21 iulie/3 august 1914, în special prin cuvântul medicilor-oameni politici, s-a precizat poziţia pe care urma să o adopte România în acel moment. Dr. Constantin Argetoianu a pledat cu multă tărie pentru intrarea imediată a ţării în război. În acel moment, regele Carol I şi principalul său partizan, P.P. Carp, au reuşit să meargă pe linia de menţinere a neutralităţii. Împotriva acestei stări s-au ridicat medici cum a fost doctorul oltean Constantin Angelescu, ministru al Lucrărilor publice, unul dintre cei mai bogaţi oameni din ţară, care a fost pentru intrarea imediată a României în luptă. A susţinut formarea de spitale, înzestrarea armatei cu cele necesare pentru a se crea un sistem naţional medical. A reuşit ca în 1915 să unifice societăţile medicale masculine şi feminine şi să creeze o singură Cruce Roşie pe întreg teritoriul României. A fost un mare pas înainte. Armata putea fi mai bine pregătită din punct de vedere medical pentru luptă. După ce în noaptea de Sf. Maria din 15 august 1916 armata română a intrat în război de partea Antantei şi apoi a eliberat jumătatea de sud a Transilvaniei, s-a dovedit că medicii şi personalul medical românesc au avut un rol deosebit de important. Ei au intrat în spitalele din regiunea eliberată şi au colaborat din plin cu populaţia românească, de care au fost întâmpinaţi cu multă căldură.

Dar contraatacul trupelor germane comandate de mareşalul Erich von Falkenhayn a reuşit să respingă trupele româneşti. Din sudul Dunării, din Bulgaria, au atacat şi trupele germano-bulgaro-turceşti, comandate de mareşalul August von Mackensen. Atunci armata română, luptând singură pe două fronturi, fără ajutor, şi populaţia din Oltenia, Muntenia şi Dobrogea au trebuit să se retragă spre Moldova. A fost un exod asumat de circa 1,5 milioane de oameni. Civilii, foarte mulţi pe jos, însoţeau armata.

O parte a familiei mele a fost în această situaţie – a plecat pe jos către Moldova. Ca om care am ambii bunici morţi în timpul acestui război, ştiu din familie, din povestiri, din acte păstrate în casă ce s-a întâmplat.

Bunicul meu matern, profesor, era căpitan în rezervă. Fiind mobilizat, a murit în luptele de la Predeal, unde a fost trădat de câţiva bulgari din Cadrilater, aflaţi în compania pe care o comanda. Îşi doarme somnul de veci la Predeal, în Cimitirul Eroilor, unde există o placă din marmură pe care stă scris numele lui şi al altor militari eroi, din multe familii şi din familia noastră, apărători ai pasului montan.

Celălalt bunic al meu, bunicul patern, era şeful serviciului de control la Banca Naţională, adică avea gradul de vice-guvernator. I s-a încredinţat misiunea ca, în vara anului 1917, să însoţească al doilea transport al tezaurului României în Rusia. S-a opus, dar s-a supus. A pierit pe drum. Pe o placă din marmură, la intrarea în muzeul băncii, este scris numele de Ion Vergatti, al patrulea funcţionar superior al Băncii Naţionale pierit în Marele Război.

Medicilor le-a revenit misiunea extrem de importantă de a apăra populaţia civilă în condiţii cumplit de grele, atât pe cea rămasă în teritoriul ocupat, cât şi pe cea refugiată în Moldova. Aceasta în afară de îndatorirea de a îngriji răniţii din armată. Doctorul Victor Babeş a primit de la premierul Ion I.C. Brătianu foarte dificila sarcină de a prelua în taină misiunea medicală din Oltenia, Muntenia şi Dobrogea, pentru apărarea populaţiei româneşti rămase sub ocupaţia trupelor Puterilor Centrale. A fost o luptă grea, cotidiană, pentru a înfrunta comandamentul trupelor de ocupaţie şi a-şi putea exercita profesia în condiţiile lipsei de medicamente, de material sanitar, de combustibil – totul fiind luat de ocupanţi. O problemă extrem de dificilă au ridicat-o trupele ruse aflate în Dobrogea. Acolo, comandant suprem era generalul rus Andrei Medardovici Zaioncikovski. Acesta era nemulţumit de situaţia şi atitudinea trupelor ruseşti aflate sub comanda sa. A scris în mai multe rânduri generalilor ruşi Mihail Vasilievici Alexeiev şi Alexei Alexeievici Brusilov că oamenii săi nu ştiau să mânuiască puşca. În al doilea rând, a arătat că trebuie să lupte împotriva holerei care se declanşase în Dobrogea. A propus să se retragă din regiune. Cererea i-a fost aprobată. Pentru medicii români, însă, a fost o misiune foarte grea să oprească transmiterea acestei epidemii în restul teritoriului românesc. S-a reuşit cu greu, folosindu-se ceea ce s-a numit „metoda românească". Oamenii erau puşi să se spele cât mai des, să bea apa numai după ce fusese fiartă sau extrasă din adâncul fântânilor şi râurilor – unde contaminarea ajungea mai greu. Trebuia să calce hainele cu fierul încins, după ce erau uscate. Cu greu s-a oprit răspândirea holerei.

Iarna de la începutul anului 1917 a fost extrem de grea în Moldova. Populaţia – militari şi civili – era supraaglomerată, prost alimentată, fără suficiente lemne de foc, fără adăpost şi ameninţată mereu de epidemii, între care tifosul exantematic a făcut ravagii. A fost meritul dr. Ion Cantacuzino, însărcinat cu organizarea serviciului sanitar militar şi civil în Moldova, de a fi fost extrem de energic în combaterea epidemiilor. Doctorul a ordonat ca toţi cei suspecţi sau bolnavi de tifos să fie raşi în cap, pentru a preveni şi eradica răspândirea bolii, a pus la punct vagoane de tren special amenajate cu duşuri pentru igienizarea trupelor, a impus măsuri de igienă obligatorii: călcarea tuturor hainelor şi rufăriei cu fier fierbinte, etuvarea şi dezinfectarea efectelor militarilor şi civililor. A colaborat cu misiunea militară franceză comandată de generalul Berthelot şi cu misiunile militare engleze şi americane, care au adus aici uniforme de la ei de acasă. S-a ajuns ca militarii români să fie îmbrăcaţi în elegante uniforme albastre, încât erau confundaţi cu militarii francezi. Când a venit într-o inspecţie în Bucovina, ministrul francez Albert Thomas i-a confundat pe români cu francezii.

Într-o serie de conace şi case particulare au fost create infirmerii, spitale, laboratoare pentru răniţi şi convalescenţi. Astfel a fost conacul familiei Chrissoveloni din Ghidgeni, din judeţul Vaslui. Acolo au lucrat în calitate de asistente medicale regina Maria, doamna Chrissoveloni şi tinerele principese române. Regina Maria, după cum arată autorii cărţii, a fost un adevărat înger păzitor, alinător şi vindecător pentru bolnavi. Medicii militari români, ca generalul Nicolae Vicol, au avut o contribuţie importantă la îngrijirea soldaţilor răniţi în marile lupte din vara anului 1917. Acolo, un rol deosebit l-a avut o armă nouă din timpul Primului Război Mondial – aviaţia. Pilotul francez René Chambe, combatant pe frontul românesc, în cartea sa *Route sans horizon – Les eaux sanglantes du beau Danube bleu*, a scris că medicii români au fost extraordinari în îngrijirea piloţilor francezi şi români. El însuşi a fost îngrijit în spitalul din casa familiei Chrissoveloni. Venea acolo după ce fusese înainte îngrijit de un bun medic rus. Avea să fie preluat de o tânără asistentă medicală româncă, cu care s-a logodit. La rândul său, generalul Eremia Grigorescu, comandantul trupelor române în luptele de la Oituz, a avut o legătură cu Elena Negroponte, o doamnă din înalta societate românească, extrem de bogată, cu care a avut un fiu, Ulise.

Anul 1918 avea să fie cumplit din punct de vedere epidemiologic. Izbucnise o pandemie extraordinară, cea a gripei spaniole. Calculele asupra numărului morţilor nu s-au terminat nici până astăzi. Dacă în timpul luptelor au murit pe front 50 de milioane de oameni, gripa spaniolă, acest monstru cu un milion de capete, a ucis încă 50 de milioane de oameni. Între cei bolnavi a fost şi regina Maria. Trupul ei viguros şi sănătos a rezistat pandemiei şi a scăpat cu bine.

→

Centenarul Marii Uniri

Încoronarea de la Alba Iulia

Emanuel BĂDESCU

Izbucnirea Primului Război Mondial a găsit lumea politică şi cultă din Vechiul Regat împărţită în două tabere: de-o parte, admiratorii culturii germane şi cei care acuzau Rusia că urmăreşte distrugerea statului român, de cealaltă parte francofilii. Marea problemă era că, indiferent de alegere, aveau de suferit românii aflaţi sub stăpâniri străine. În centrul acestei dispute, prim-ministrul Ion I.C. Brătianu părea să oscileze, în realitate, dorea să se asigure printr-un tratat că, la conferinţa de pace postbelică, România va primi ce i se cuvenea în urma participării la război, cât şi să ia pulsul disputei, cu alte cuvinte, să evite criteriul subiectiv. Având de partea sa pe Regele Ferdinand şi susţinerea Reginei Maria, rudă cu împăraţii Germaniei şi ai Rusiei, după doi ani de cântărire a situaţiei de pe fronturile europene, a ales tabăra Antantei, alături de Anglia, Franţa, Italia şi Rusia, în tratatul încheiat stabilind căpătarea provinciilor habsburgice locuite de români.

Din varii cauze, mersul războiului a fost vreme de aproape doi ani cu totul defavorabil României, deşi reorganizarea armatei de către generalul Henri Berthelot condusese la marile victorii de la Oituz, Mărăşti şi Mărăşeşti, singurele obţinute de o forţă a Antantei în anul 1917. S-a produs atunci un miracol. Revoluţia bolşevică, arma folosită de germani pentru a scoate Rusia din luptă, s-a întors ca un bumerang contra Germaniei. Concomitent cu principalul aliat, Imperiul Habsburgic, ea a fost răpusă de o puzderie de revoluţii şi, ca urmare, armatele Puterilor Centrale au bătut în retragere. Dintr-o dată, şansele unirii tuturor regiunilor locuite de români au crescut.

Primii care au acţionat în acest sens au fost moldovenii dintre Prut şi Nistru, cei mai nefericiţi dintre români, disperaţi după un secol de samavolnicii aproape imposibil de descris. Astfel, încă din aprilie 1917, reprezentanţii românilor s-au întrunit pentru a vota o moţiune prin care se cerea autonomia administrativă, economică şi religioasă a ţinutului lor. Propuneau, la început şi datorită situaţiei grele a României, o republică moldovenească autonomă în cadrul Rusiei. A urmat protocolul transferului de suveranitate dinspre Rusia, efectuat simplu, comisarul gubernial şi cei judeţeni, purtătorii legali ai puterii ruseşti, jurând credinţă Sfatului Ţării, care, din acel moment, prelua oficial conducerea Basarabiei. Curând, acesta va declara autonomia Basarabiei, ca, în 2/15 decembrie 1917, să proclame Republica Democratică Moldovenească. Apoi, în ziua de 24 ianuarie 1918, sfântă pentru toţi unioniştii români, tânăra republică şi-a declarat independenţa faţă de Rusia, preşedintele republicii fiind numit prin vot Ion Inculeţ. În loc de linişte, a urmat o gravă stare de anarhie produsă de prizonierii ruşi întorşi din Germania, cât şi de bolşevicii instigaţi de Moscova, majoritatea alogeni, care s-au dedat la acte de vandalism, violenţe şi crime. Guvernul Brătianu a decis să trimită peste Prut două divizii de infanterie şi două de cavalerie, pentru restabilirea ordinii şi protejarea populaţiei. Sub conducerea generalului Ernest Broşteanu, în 13/26 ianuarie 1918 armata română a intrat în Chişinău şi a restabilit ordinea fără probleme, criminalii bolşevici retrăgându-se la Tighina, de unde au fost alungaţi în primele zile ale lui februarie. Cu toată situaţia grea în care se afla Vechiul Regat, vocea sângelui şi-a spus cuvântul.

În 26 martie a ajuns acolo însuşi noul prim-ministru, Alexandru Marghiloman. După exprimarea părerilor din partea grupurilor politice şi a minoritarilor, care, fiind colonizaţi în veacul de stăpânire ţaristă, au declarat că se vor abţine, s-a trecut la vot: 86 de voturi au fost pentru Unire, 3 contra şi 36 de abţineri. După pacea formală de la Buftea, semnată în Palatul Sturdza din Bucureşti, a venit rândul Bucovinei să se unească, în cazul ei necondiţionat, cu Ţara Mumă. Deşi fusese supusă de către austrieci unui aspru proces de deznaţionalizare şi de germanizare, nu-şi pierduse caracterul românesc. În toamna anului 1918, când Austro-Ungaria îşi trăia ultimele clipe, mişcarea de eliberare a bucovinenilor s-a intensificat, iar în ziua de 14/27 octombrie 1918 a fost convocată o adunare a reprezentanţilor populaţiei româneşti din acest ducat. S-a hotărât, atunci, unirea Bucovinei cu celelalte teritorii româneşti care făceau parte din Austro-Ungaria într-un stat naţional independent. Intrarea trupelor ucrainene în Bucovina, pe care voiau să o ocupe, l-a determinat pe marele fruntaş bucovinean Iancu cavaler de Flondor să ceară intervenţia armatei române.

În 15/28 noiembrie 1918, la Cernăuţi, a fost convocat un congres general al Bucovinei, la care au participat reprezentanţi ai românilor şi ai tuturor etniilor din această provincie. Acesta a proclamat, cu unanimitatea voturilor exprimate, unirea necondiţionată a Bucovinei cu România.

Venise clipa unirii şi a celorlalte ţinuturi habsburgice cu România, pentru care Vechiul Regat intrase în război şi pentru care se sacrificaseră ostaşii români. Şi de data aceasta unirea a fost dificilă şi sângeroasă. La 16 noiembrie 1918, prim-ministrul social-democrat Karoly Mihaly a proclamat republica Ungaria, iar el însuşi s-a declarat antantofil. Urmărea să şteargă din memoria Europei patru ani de război şi faptul că Ungaria, în cadrul Imperiului Habsburgic, fusese unul dintre pilonii de bază ai Puterilor Centrale. Iată cum, peste noapte, Republica Ungaria devenise o susţinătoare ferventă a Antantei. Miza pe un câştig de cauză la Conferinţa de Pace de la Paris, pe care o invadase cu tone de material propagandistic. Ca să nu-şi dezmintă istoria, în zonele ocupate ungurii declanşaseră de câteva luni o teroare fără precedent, pentru a amuţi pentru totdeauna glasul acelora ce ar fi susţinut idei de autodeterminare.
Pe acest fundal abuziv şi sângeros, în noaptea de 30-31 octombrie românii din Transilvania au format Consiliul Naţional Român Central (CNRC) care a condus lupta lor naţională.
La începutul lui noiembrie 1918 s-au format în întreaga Transilvanie consilii naţionale româneşti locale şi gărzi naţionale româneşti, care au preluat conducerea localităţilor de la autorităţile maghiare.

Pentru a demonstra dorinţa de unire cu România, Consiliul Naţional Român Central a convocat pentru 1 decembrie 1918 o mare adunare naţională românească la Alba Iulia. Acolo au luat parte 1228 de delegaţi din toate localităţile Transilvaniei şi o sută de mii de alţi români veniţi să-şi exprime adeziunea la unire. Delegaţii au votat unirea Transilvaniei, Maramureşului, Crişanei şi Banatului cu România. Astfel se desăvârşea Marea Unire şi lua naştere România Mare. Interesant este că ungurii au pornit lupta pentru subtilizarea Transilvaniei sub stindard roşu. Cel care a vorbit în numele Ungariei Mari s-a numit Bela Kun, un fost avocat şi militant social democrat din Cluj, revenit din prizonieratul rus ca reprezentant personal al lui Lenin. După fondarea Partidului Comunist Maghiar, tovarăşul Kun a trecut imediat la teroarea roşie şi la exterminarea românilor, care cutezaseră să declare unirea cu Ţara Mumă. Spectrul lui Mihai Viteazul încă înspăimânta. Contra hoardelor lui Kun şi pentru apărarea tuturor românilor din fostul imperiu vecin, care, conform tratatului cu Antanta, urmau să devină cetăţeni români, a pornit Armata Regală Română. Susţinută personal de Rege şi de Regina Maria, armata a repurtat succes după succes, în zilele de 3-4 august 1919 intrând în Budapesta, unde, fără niciun resentiment, s-a comportat civilizat şi a hrănit populaţia oraşului.

→

La terminarea războiului, din nou un rol important l-au avut medicii. Dr. Alexandru Vaida-Voevod, balneolog şi politician, la 5/18 octombrie 1918 a rostit în Parlamentul de la Budapesta declaraţia de independenţă a românilor din Transilvania şi din teritoriile deţinute de Austro-Ungaria. Prin ea a anunţat că românii din Transilvania, Bihor, Sătmar, Maramureş, Banat reclamă şi pentru ei dreptul ca, liberi de orice înrâurire străină, să-şi „hotărască singuri aşezarea lor printre naţiunile libere". Aceste ţinuturi fiind locuite în majoritate de români, singura soluţie era să fie unite cu ţara. Deputaţii iredentişti maghiari, în frunte cu Teleki Pal, au cerut linşarea lui Vaida-Voevod. Nu s-a ajuns la o asemenea situaţie, dar nu a lipsit mult. Ministrul naţionalităţilor din guvernul maghiar, Oszkár Jászi, a plecat la Arad pentru a discuta cu Iuliu Maniu unirea Ungariei cu Transilvania. A fost refuzat. În fruntea delegaţiei care trebuia să semneze tratatul de pace cu Ungaria la 4 iunie 1920 la Trianon a fost numit dr. Ion Cantacuzino. El şi Take Ionescu au avut rolul principal. Nicolae Titulescu a fost numit şi el ca specialist în comisie. Un rol important l-a avut şi fratele lui Take Ionescu, medicul Thoma Ionescu, cu multe legături în Franţa. Nu trebuie neglijat sau diminuat rolul medicilor în semnarea tratatului de la Trianon.
Ei au fost în prim-plan.

Nu pot să închei fără a arăta că autorii analizează amplu situaţia din timpul Primului Război Mondial, în care numărul medicilor, al asistenţilor, al farmaciştilor, infirmierilor, al studenţilor medicinişti care au pierit în luptele directe de pe front sau în confruntarea cu epidemiile de holeră, tifos exantematic, febră tifoidă, cu febra recurentă, cu gripa spaniolă, a fost foarte mare. Ei aduc la lumină aceste cifre pe care le actualizează. Au pierit cel puţin 400 de mari medici în aceste situaţii. Să nu se uite că şi după război medicii au continuat lupta pe frontul convalescenţilor, răniţilor, marilor mutilaţi de război. Una dintre marile realizări medicale de după Primul Război Mondial a fost aducerea la noi în ţară a vaccinului BCG, împotriva tuberculozei. Dr. Ion Cantacuzino, la institutul său, creat în 1921, la Bucureşti, a început sa fabrice acel vaccin. România a ajuns să fie a doua ţară din lume, după Franţa, la numai un an distanţă, care fabrica şi imuniza populaţia de la cea mai fragedă vârstă cu vaccinul împotriva tuberculozei. Astfel s-au obţinut succese extraordinare, deoarece s-a blocat răspândirea bolii.

Prin modul de lucru al medicilor, prin munca lor, prin talent, dăruire, realizări ştiinţifice şi jertfă personală, s-a salvat armata şi populaţia României. Pentru sutele de medici şi nenumăratul personal medical care a pierit în timpul războiului, pentru sacrificiile lor, acest volum este un omagiu meritat. În acest fel, noi, cei de azi, ne închinăm şi suntem recunoscători pentru efortul lor din zilele când a apărut România Mare şi pământul românesc a fost udat mai mult de sângele soldaţilor decât de apa ploilor.

Cartea are un merit deosebit. Anume, are o multitudine de informaţii, ample şi dense, este scrisă uşor, cursiv, cu foarte multe ilustraţii, adevărate documente care susţin textul scris. De aceea, se poate citi repede şi cu pasiune de oricine, aducând cititorului multiple noutăţi.

Centenarul Marii Uniri

Întrucât episodul este fie comentat în treacăt, fie evitat de împăciuitorii istorici români, merită atenţia noastră. Nu a fost nicidecum vorba de o luptă doar cu nişte hoarde de străini maghiarofoni sau de aiurea. A fost o luptă cu mentalitatea maghiară sub stindard comunist. Guvernul bolşevic de la Budapesta a refuzat să recunoască mobilul intrării în război al României şi rezoluţia Adunării de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, mai mult, cu insolenţa caracteristică ungurilor, a atacat Armata Regală Română. În acord cu Brătianu, Regele Ferdinand a hotărât respingerea agresorilor până la frontiera stabilită prin Convenţia cu Antanta din august 1916. Repetăm: această frontieră de drept istoric fusese mobilul intrării în război! Cum la 20 iulie 1919, în plină desfăşurare a tratativelor Păcii de la Paris, acele hoarde de sălbatici au atacat din nou, conducerea militară, îndrituită şi de argumentele oferite de istoria reală, a decis riposta decisivă până la înfrângerea acestei noi Ungarii, adică până la cucerirea capitalei ei. O fotografie din ziua de 30 iulie, sfântă pentru naţiunea română, îi prezintă pe Suverani asistând în dreptul localităţii Tiszabo la trecerea Tisei de către bravii oşteni din subordine. „Toţi erau atât de plini de elan, se bucurau că trec Tisa ca să-i alunge pe bolşevici; ei doreau să ajungă la Budapesta", nota succint Regina, marcată evident de măreţia momentului. Era pentru întâia oară când armata unui stat român trecea acel râu care despărţea Ungaria istorică de ţinuturile vasale. Cu numeroşi voluntari transilvăneni încadraţi prin jurământ de credinţă, prin venele cărora nu mai curgea sânge, ci ura acumulată după opt veacuri de crime şi deznaţionalizare, ofensiva românilor a fost atât de energică încât, în ziua de 2 august, tovarăşul Kun a fugit prin Austria în Rusia. În 3 august 1919 Budapesta, capitala noii Ungarii, a căzut în mâinile generalului Gheorghe Rusescu, comandantul Brigăzii 4 Roşiori. Acest moment excepţional a fost imortalizat de general în memoriile sale: „Nu străbat decât vreun kilometru şi sunt întâmpinat de o delegaţie de trei a guvernului unguresc ce venea în goana automobilului, ca să mă roage a mă opri, având comunicări importante. La rândul meu i-am rugat să mă scuze, dar sunt în timpul de trap şi nu pot opri coloana; după care am parcurs o distanţă de vreo trei kilometri şi când am apreciat că am întreaga capitală în bătaia tunului am oprit." Nota bene: Brigada era formată din 3 escadroane şi 2 plutoane cu 2 tunuri şi 2 grupuri de mitraliere! A doua zi, de ziua sa, intra în Budapesta şi generalul Gheorghe Mărdărescu. Pare de necrezut, dar era prima capitală inamică ocupată de armata unui stat din Antanta prin acţiune militară, acţiune pentru care colonelul Radu Rosetti, ataşatul militar român la Londra, a fost felicitat de Wilson Churchill, ministrul de Război al Marii Britanii... O armată ce a realizat şi ceva excepţional: cucerirea teritoriilor ce-i revenea României conform tratatului din august 1916 şi stipulate în articolul IV, articolul V încheindu-se fără echivoc: „Teritoriile Monarhiei Austro-Ungare, stipulate în articolul IV, să fie anexate Coroanei României".

Aşadar, Tratatul de la Trianon, de care se face atâta caz, a consfinţit doar angajamentele părţii învingătoare în război, sacrificiile făcute de români şi dorinţa Adunării de la Alba Iulia. Totuşi, relaţiile de familie ale nobilimii maghiare, zăcămintele de petrol şi impresia dezagreabilă creată de falsa pace de la Buftea-Bucureşti, semnată, fără efecte juridice, în ziua de 27 aprilie/ 7 mai 1918 de Alexandru Marghiloman, exact când se declanşau efectele războiului şi ale revoluţiei comuniste ce vor duce la dezintegrarea Austro-Ungariei şi Germaniei, au produs multă bătaie de cap lui Brătianu, aflat la Paris, cât şi Familiei Regale din Ţară. Iată ce scria Regina în acele zile de maximă încordare: „Aliaţii noştri înclinau să ne lase baltă. Fiind obligaţi să negocieze cu inamicul, datorită atitudinii Rusiei revoluţionare, mai-marii lumii erau pe cale de a face un târg dur, ignorând cererile noastre şi lăsându-ne pe dinafară. Ascultam zvonurile cu pumnii strânşi şi inima palpitând. Ştiind ce îndurase ţara şi cu cât curaj ne îndurasem soarta, eram copleşită de indignare şi aveam discuţii îndelungate cu prietenii credincioşi care mai erau încă în ţară, cu generalii Berthelot şi Greenly. Cu fiecare ocazie când apăram drepturile noastre, discursul meu era extrem de pătimaş, obrajii mi se aprindeau, iar ochii-mi sticleau tăioşi, aproape sălbateci. Eram conştientă de impactul vorbelor mele, astfel că nu-mi cruţam cuvintele şi ştiam cum să aprind flacăra în privirile celor ce mă ascultau, cum să-i incit. Apoi, într-o bună zi, pe neaşteptate Regele m-a întrebat dacă voi avea destul curaj ca să iau asupra mea această răspundere. Brătianu era cel care venise cu ideea. Ardoarea entuziasmului meu era binecunoscută alor mei şi apoi nimic nu este mai elocvent decât o femeie răscolită. Aş fi de acord să merg la Paris şi la Londra să susţin cauza noastră?" Contrabalansând cu farmecul personal, cu înrudirile ilustre, cu forţa intelectului tendinţele de menţinere a unei puteri central-europene, Regina Maria a dăruit României ce i se cuvenea: Recunoaşterea Reîntregirii. Găsise în Clemenceau, duşmanul lui Brătianu, un adversar al bolşevismului sprijinit de bancherii de pe Wall Street. O Ungarie bolşevică era exclusă din calculul premierului francez. Apoi, convingându-l şi de lipsa de consecinţe juridice ale unei păci de care, în mod ipocrit, se făcea caz, ea nefiind promulgată de Rege, drumul spre Trianon era aproape deschis. Astfel

degajată de probleme, Delegaţia României, acum condusă de Alexandru Vaida-Voevod, mai avea de parcurs doar episodul iniţierii în Francmasonerie, nici el facil, căci va costa un milion de franci-aur. Interesau 3 tratate de pace. Articolul 59 al Tratatului de la Saint-Germain cu Austria din 10 septembrie 1919, pe care Regatul Român îl va semna abia în 10 decembrie, stipula: „În ceea ce o priveşte, Austria renunţă în favoarea României la toate drepturile şi titlurile părţii din fostul Ducat al Bucovinei, alăturate frontierelor României aşa cum vor fi ele stabilite ulterior de principalele Puteri Aliate şi Asociate". Prin Tratatul de la Neully din 27 noiembrie 1919 cu Regatul Bulgariei era menţinută frontiera din 1916.

În fine, prin Tratatul de la Trianon cu Ungaria din 4 iunie 1920, delegaţia Regatului Român alcătuită din Nicolae Titulescu şi profesorul dr. Ioan Cantacuzino, doi foarte subtili cunoscători ai limbii franceze, obţinea în articolul 45 ceea ce se dorise în august 1916: „Ungaria renunţă, în ceea ce o priveşte, în favoarea României, la toate drepturile şi titlurile asupra teritoriilor fostei monarhii austro-ungare situate dincolo de frontierele Ungariei, astfel cum sunt fixate la art. 27, partea a II-a şi recunoscute, prin prezentul Tratat sau prin orice alte tratate încheiate în scopul de a îndeplini prezenta încheiere, ca făcând parte din România". Aceste tratate, conforme celui de al 10-lea din cele 14 puncte emise de preşedintele W. Wilson, au oficializat întregirea Regatului Român, frontierele fiind trasate de o comisie condusă de ilustrul geograf Emmanuel de Martonne, care, pentru a face indubitabile opţiunile comisiei, a luat în calcul şi ponderea etnică. Prin urmare, nu se poate nicicum vorbi de un Diktat, cum au reclamat ulterior ungurii, cei care prin premierul Istvan Tisza provocaseră războiul. Separată de aceste tratate, chestiunea unirii Basarabiei cu Regatul Român a fost rezolvată în ziua de 28 octombrie 1920, când premierul Take Ionescu a semnat atât tratatul colectiv asupra frontierelor comune dintre statele succesoare ale fostei monarhii austro-ungare, cât şi protocolul ce consemna recunoaşterea *de jure* a unirii Basarabiei cu România. Regatul României, numit acum România Mare, obţinuse recunoaşterea internaţională deplină.

Ultimul episod, ce încununa unirea tuturor românilor, a fost Încoronarea. Dimineaţa zilei de duminică, 15 octombrie 1922, a fost una mohorâtă la Alba Iulia. „Ploaie! Aceasta a fost prima impresie – dar nu o ploaie tare, doar o stropitură pe fereastra mea, mici linii lungi şi distanţate, ceea ce din fericire înseamnă că erau doar picături şi la linia orizontului se ridica un soare palid", nota Regina Maria în *Însemnări zilnice,* ea pregătindu-se pentru ceremonie în trenul regal. Plecând din Sinaia, Regele şi Regina au ajuns în gara din Alba Iulia la ora 9.30. Au coborât pe peron, însoţiţi de reginele Greciei şi Iugoslaviei, de principele moştenitor Carol, principii Ileana şi Nicolae. „Am coborât în toaleta mea roşu-auriu, pe umeri cu o mantie de catifea purpurie, căptuşită cu albastru şi argintiu, şi pe cap cu un voal auriu strâns bineînţeles cu «marele» meu Cordon şi Steaua. Arăta destul de bine, dar fireşte că este simplă faţă de celelalte prinţese şi regine care aveau deja diademele pe cap. Toţi arătau perfect şi erau cu toţii drăguţi, ceea ce se întâmpla rar. Cele două fiice ale mele regine, fiecare în genul ei, era o plăcere să le vezi. Am fost foarte mândră de femeile din familia mea", scria Regina.

Familia Regală a fost întâmpinată de Ion I.C. Brătianu, preşedintele Consiliului de Miniştri, preşedinţii celor două Camere, guvernul Ţării, o companie de onoare şi 40 de demnitari străini din toată Europa, dar şi cel al Statelor Unite ale Americii. După intonarea Imnului Regal, primarul oraşului Alba Iulia le-a oferit Suveranilor pâine şi sare şi a ţinut următorul discurs: „Majestăţile Voastre, vă rog să-mi permiteţi ca să vă salut în numele locuitorilor oraşului Alba Iulia, cetatea sfântă care a fost leagănul atâtor generaţii de români. Prezint Majestăţilor Voastre cele mai profunde sentimente de devotament ale locuitorilor oraşului, urându-vă bun venit pe acest pământ sfânt, care a primit şi a adăpostit şi pe marele voievod Mihai." De la gară s-a format cortegiul regal alcătuit din două plutoane ale regimentului de Escortă Regală, mareşalul Curţii Regale, urmaţi apoi de Regele Ferdinand şi Regina Maria în trăsura de gală, principele Carol şi principesa Elena, generalii călare şi două plutoane din Regimentul IV Roşiori. Cortegiul regal s-a oprit la ora 9:45 în faţa intrării Catedralei din Alba Iulia, unde, după ce au sărutat crucea şi Evanghelia, Regele şi Regina au intrat în Catedrala Încoronării, ridicată special pentru acest eveniment şi primul mare locaş de cult construit după 1918 în Transilvania.

La ora 10.00 a avut loc sfinţirea coroanelor regale, după care au fost înmânate celor doi preşedinţi ai Corpurilor Legiuitoare: Mihail Ferekide – preşedintele Senatului şi Mihail Orleanu – preşedintele Adunării Deputaţilor. Suveranii au ocupat în Catedrală cele două tronuri împărăteşti. În faţa suveranilor stăteau preşedinţii Senatului şi al Camerei. Primul ţinea coroana de oţel a lui Carol I, iar cel de al doilea coroana de aur, încrustată cu pietre scumpe. Mantiile regale erau în grija a doi generali. Serviciul religios a fost celebrat de mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, iar Miron Cristea a oficiat *Te Deum*-ul. „Slujba a fost frumoasă, sobră, nu prea lungă, corul excelent. Interiorul bisericii, deşi nu este mare, este impozant şi frescele sunt bune", observa Regina.

Încoronarea Regelui Ferdinand şi a Reginei Maria ca suverani ai României întregite la 15 octombrie 1922 în Catedrala Reîntregirii de la Alba Iulia, a reprezentat consacrarea Statului Român în forma sa existentă după 1918, adică cea de stat naţional unitar, într-un cuvânt, ceea ce se înţelege prin Ţară. Pentru înţelegerea semnificaţiei, să spunem că după realizarea marelui ideal al Unirii, toţi oamenii politici s-au arătat preocupaţi de evoluţia statului român, încoronarea Regelui la Alba Iulia trebuind să simbolizeze actul unirii tuturor românilor sub sceptrul aceluiaşi monarh. Simbolistica încoronării fusese discutată în cadrul Consiliului de Miniştri întrunit la Sinaia în ziua de 24 august 1922. Atunci s-a precizat că acest eveniment trebuia „să consfinţească pentru vecie unirea tuturor românilor sub sceptrul regelui Ferdinand".

Mai târziu, în 12 octombrie 1922, Ion I.C. Brătianu a citit in numele Regelui, în Parlament, următorului mesaj regal: „Domnilor senatori şi deputaţi, ca o consfinţire a unităţii naţionale, cu atâtea jertfe dobândită, am hotărât să îndeplinim la Alba Iulia, acum la începutul anului al nouălea al domniei mele, Încoronarea mea şi a reginei. Sunt sigur că în această zi de sărbătoare, patimile trecătoare se vor stinge şi că toţi fiii buni ai patriei, însufleţiţi de aceeaşi dragoste de ţară, se vor uni in jurul Tronului."

Centenarul Marii Uniri

Preoţi din Argeş participanţi la Primul Război Mondial

Pr. Ioan DURĂ

Ne folosim în cele ce urmează de lucrarea *Episcopia Argeşului 1793-1949,* publicată în 2005 de istoricul Teodor Mavrodin. Potrivit rândurilor intitulate „Argument", datate din 17 noiembrie 2005, semnate de actualul ierarh al eparhiei Argeşului şi inserate la începutul cărţii, lucrarea a fost scrisă ca urmare a rugăminţii ce i-a fost adresată de Î.P.S. Calinic în 1998: „Acum şapte ani am rugat pe Domnul Teodor Mavrodin, directorul Arhivelor Statului din Piteştii Argeşului, să alcătuiască o Istorie a Episcopiei Argeşului, după toate normele ce se impun unei astfel de lucrări".

În prefaţa cărţii sale, Teodor Mavrodin precizează: „Lucrarea prezintă istoria Eparhiei Argeşului doar pe perioada 1793-1949, cât aceasta a existat separat şi a cuprins judeţele istorice Argeş şi Olt. Pentru perioada 1949-1991, când a fost unită cu Eparhia Râmnicului, ca şi cea de după 1991, când s-a separat, urmează să fie realizată o altă lucrare care să prezinte istoricul Episcopiei Argeşului până la zi."

Mai jos, iată expuse cele consemnate de Teodor Mavrodin în cartea sa în baza celor aflate în Arhivele Naţionale – Direcţia judeţeană Argeş, fond Episcopia Argeşului:

„Războiul întâi mondial, declanşat în anul 1914, a implicat şi biserica. Ministerul Cultelor, la cererea Ministerului de Război, a solicitat episcopului [Episcop al Argeşului era atunci Calist Ialomiţeanul (4 febr. 1912–18 mai 1917) – n.n.] lista cu preoţii care ar putea fi mobilizaţi pentru a însoţi armata pe front, cerând, în acelaşi timp, «discreţie totală». Unii dintre preoţi se jeluiesc episcopului că au familie şi să fie scutiţi de mobilizare, dar episcopul Calist nu aprobă, fiindcă «ar urma ca toţi preoţii recomandaţi să fugă de însărcinările ce li se dau pentru a servi armata şi patria». (p. 117).

Un rol important trebuia să-şi asume biserica şi slujitorii ei în acţiunea de ajutorare a familiilor celor concentraţi şi mobilizaţi. Consiliul de Miniştri, prin jurnalul 2239/1914, a hotărât înfiinţarea în toată ţara de comitete pentru strângerea de ajutoare pentru familiile soldaţilor concentraţi şi mobilizaţi. Pe 12 septembrie 1914, Primăria oraşului Curtea de Argeş îl invită pe episcop să ia parte la «întrunirea din 14 septembrie, orele 4 p.m., duminică» în vederea constituirii «subcomisiunii locale». Mai înainte, la 6 sept., îl invitase şi Prefectura Judeţului Argeş să participe la constituirea Comitetului Jud. Argeş «Familia Luptătorilor», compus din 100 de «membri fruntaşi», al cărui preşedinte de onoare fusese ales.

La 15 aug. 1916, episcopul ordonă protoiereilor de Argeş şi Olt să ceară preoţilor «să binecuvânteze trupele care pornesc la război» şi să se facă rugăciuni pentru izbânda armatei pe tot timpul cât va dura războiul. (p. 118).

Episcopul Calist a condus eparhia în condiţii grele de război. Cu toate acestea, activitatea bisericească s-a desfăşurat ca şi înainte, slujitorii bisericii aflându-se în cea mai mare parte la datorie. Numele episcopului a rămas legat de înfiinţarea orfelinatului din Curtea de Argeş – «instituţiune de caritate» care, aşa cum spunea el, va servi «la uşurarea nevoilor celor lipsiţi»." (*Idem*)

Mulţi preoţi au fost propuşi spre decorare. De pildă, preotul „Teodor Comănescu, parohia Cuca Măcăi, Argeş, a fost propus la Medalia Răsplata Muncii pentru Biserică clasa I-a, în anul 1919, fiindcă a ascuns clopotele bisericii pentru a nu le ridica armata germană". (p. 489)

„P. Godescu iconom – parohia Rotăreşti, Bascov, jud. Argeş, face cunoscut episcopiei că a primit în anul 1922 Ordinul Coroana României cu spade în grad de cavaler «pentru devotamentul cu care mi-am îndeplinit serviciul de preot confesor în timpul luptelor cu maghiarii din 1917»." (p. 490)

Fireşte, numărul preoţilor din Episcopia Argeşului, participanţi la Primul Război Mondial, a fost mai mare decât cel semnalat de Teodor Mavrodin în cartea sa, întemeiat doar pe documentele găsite în arhiva judeţului Argeş din Piteşti, însă, lucrarea sa, cea mai recentă consacrată Episcopiei Argeşului, rămâne de mare folos celor ce se preocupă de istoria acesteia.

Despre preoţii ortodocşi participanţi la Primul Război Mondial a se vedea şi studiul nostru, *Preoţi ortodocşi în Primul Război Mondial şi aportul lor la înfăptuirea Marii Uniri din 1918,* publicat în cartea pr. dr. Ioan Dură, *Istorie bisericească. Studii şi articole,* Editura Magic Print, 2019, pp. 500-516.

Revenind la ceremonia Încoronării, precizăm că, după terminarea serviciului religios, suveranii cu întregul cortegiu au fost conduşi de înalţii prelaţi în curtea catedralei, pe estradă, sub baldachinul anglo-saxon ridicat dinaintea clopotniţei, urmaţi de preşedinţii Corpurilor Legiuitoare cu coroanele regale. Preşedintele Senatului a prezentat regelui Ferdinand coroana de oţel purtată de Regele Carol I, care cuprindea acum şi însemnele Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei, rostind următoarele cuvinte: „Anii care au trecut de la suirea Majestăţii Voastre pe tronul neuitatului Rege Carol, au mărit strălucirea şi gloria coroanei făurite din oţelul unui tun de la Plevna, coroana primului rege al României independente. Coroana pe care aleşii ţării o prezintă Majestăţii Voastre, este coroana primului rege al României întregite, cu hotarele de la Tisa la Nistru şi la Marea Neagră."

După cuvântarea lui Ferekide, Regele Ferdinand a avut un gest autoritar: şi-a pus coroana pe cap singur. Gestul a fost pus pe seama tradiţiei occidentale, în special franceze. Totuşi, nu trebuie să uităm că Regele Ferdinand era catolic şi că, poate, nu era încântat să fie încoronat de un ierarh ortodox de rang inferior ecleziastic, cum era Mitropolitul Primat, la vremea respectivă Romania neavând încă o biserică cu rangul de Patriarhie. Iată cum descrie Regina Maria momentul Încoronării: „Toţi oaspeţii au luat loc în jurul estradei, unde doar Nando şi cu mine stăteam singuri. Bătrânul Ferekide, ca preşedinte al Senatului, Orleanu, preşedintele Camerei, au înaintat cu coroanele noastre, generalul Lupescu cu mantia Majestăţii Sale şi generalul Popovici cu a mea. Ferekide a înaintat spre Majestatea Sa cu coroana de oţel, după ce generalii ne puseseră pelerinele sau, mai degrabă, mantiile noastre regale, a mea toată în roşu-aur şi a lui Nando în roşu-purpuriu, ambele brodate cu diferite însemne ale României Unite. Nando a pus greaua coroană pe capul meu, în timp ce toate clopotele au sunat şi acele salve de salut regal au fost trase. Nando m-a ridicat, m-a sărutat în vreme ce toţi cei prezenţi au aclamat din toate puterile şi toate muzicile militare au cântat imnul naţional." Mai departe, Regina concluzionează: „Cred că trebuie să fi fost o frumoasă imagine, şi sper că Majestatea Sa şi cu mine ne-am jucat bine rolul şi am arătat cum am putut mai bine în veşmintele noastre copleşitoare".

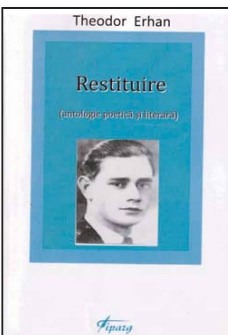
Ceremonia Încoronării s-a încheiat la ora 11.30. Suveranii au pornit spre palatul Catedralei, tot sub baldachinul purtat de ofiţerii din Regimentul IV Vânători, urmaţi de înalţii oaspeţi, demnitarii civili şi militari, misiunile străine şi ceilalţi asistenţi la ceremonie. În pavilionul regal, Regele şi Regina au semnat actul comemorativ al Încoronării. A urmat banchetul regal. Suveranii, Familia Regală, Guvernul, diplomaţii străini şi 300 de invitaţi au luat loc în jurul meselor amenajate în Sala Unirii. Concomitent, în sala Teatrului era organizat banchetul parlamentarilor şi ziariştilor, pe platoul din faţa Catedralei Încoronării având loc banchetul cel mare, la care au participat în jur de 20.000 de persoane. Tot aici s-a desfăşurat şi parada militară, unde Regele Ferdinand a trecut în revistă trupele, însoţit fiind de Regina Maria, de principele Carol şi principesa Elena, urmaţi de principii români şi străini, precum şi de membrii militari ai misiunilor, de ataşaţii militari străini şi de generali, toţi călări.

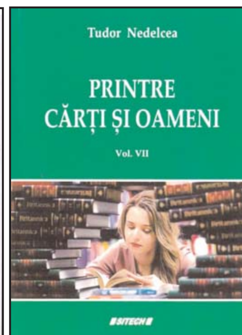
Suveranii au părăsit Alba Iulia la ora 17.30, îndreptându-se spre Bucureşti, unde, a doua zi, vor fi prezenţi ca Regi ai României Mari la Arenele Romane.

Semn(al) de carte

Theodor Erhan, *Restituire* (*antologie poetică şi literară* îngrijită de Paul Adrian Cristescu), Editura Tiparg, Piteşti, 2021

Scriitorul Theodor Erhan, originar din Basarabia, de profesie preot, a desfăşurat o bogată activitate culturală în Curtea de Argeş, membru şi secretar de redacţie al cenaclului „George Topîrceanu" care a funcţionat pe lângă Casa de Cultură a oraşului. A publicat versuri în volumul colectiv *Ramuri în alb*, editat în anul 1974, iar în 1981 i-a apărut volumul personal de versuri *Anotimpuri.* A scris şi proză, nuvele rămase nepublicate, care aparent sunt diferite atât ca dimensiune a textului, acţiune, personaje, cât şi ca teme abordate în cadrul acestora: lupta pentru ideal, ura, iubirea, viaţa şi moartea.

Originalitatea lor însă constă în felul cum sunt tratate, în construcţii epice bine tensionate care atrag, incitându-l, ademenindu-l, uimindu-l pe cititor. (Din prefaţa semnată de Aurelia Corbeanu).

După un text de prezentare (*Theodor Erhan – un mare condeier de odinioară*) de Daniel Dejanu, sunt reluate poemele din volumele *33 de poezii postume* (2007) şi *Anotimpuri* (1981), apoi mai multe poeme inedite, iar în final, şase povestiri.

Tudor Nedelcea, *Printre cărţi şi oameni*, Vol. VII, Editura Sitech, Craiova, 2021

Tudor Nedelcea se numără printre oltenii cei mai de vază ai spaţiului cultural şi ştiinţific actual. Prodigios, informat, receptiv la fenomenul schimbărilor de temperatură ale climatului social-cultural la zi, el răspunde cu promptitudine la cele mai multe din invitaţiile pe care le primeşte, astfel încât prezenţa sa în câmpul manifestărilor literare e impresionantă. Despre această aderenţă a sa la actualitatea literară dă seama şi una dintre cele mai recente cărţi ale sale, *Printre cărţi si oameni,* ajunsă acum la volumul al VII-lea.

Tudor Nedelcea este un împătimit al cuvântului scris, un culturolog care trăieşte fenomenul Gutenberg ca un dat al propriei existenţe, aşa cum au făcut-o şi dascălii săi întru carte, Al. Piru sau Dan Simonescu. El a avut şansa de a se forma temeinic într-un domeniu sau altul şi nu pe apucate, cu scris foiletonistic şi comentariu tras de ureche. Bibliografia lui Tudor Nedelcea face dovada că şi-a făcut ucenicia literară la marile izvoare ale culturii scrise, precum biblioteca şi arhivele, editura şi cercetarea de tip academic. Prin înzestrarea nativă, dar şi prin cultura acumulată, el a ajuns să fie unul dintre purtătorii de cuvânt cei mai apreciaţi ai zonei de sud a ţării. (Mircea Popa, pe coperta a patra a cărţii)

Sofia Vicoveanca

Sofia Vicoveanca s-a născut la 23 septembrie 1941 în comuna Toporăuţi (Toporuica de astăzi), în apropiere de oraşul Cernăuţi (astăzi în Ucraina), unul dintre cei patru copii ai familiei de negustori Gheorghe şi Veronica Fusa.

După ce tatăl său a fost luat prizonier de sovietici, împreună cu mama sa, Sofia s-a refugiat la o mătuşă din Vicovu de Sus, unde a urmat şcoala primară. Ulterior s-a mutat cu familia în Vicovu de Jos, unde şi-a petrecut copilăria. De aici, numele său de scenă, Sofia Vicoveanca.

A absolvit Şcoala Populară de Artă din Suceava, iar în 1959 a fost angajată ca solistă de muzică populară la Ansamblul de Cântece şi Dansuri „Ciprian Porumbescu" din localitate. În anul 1965, îi apare primul disc. Din anul 1998, devine solistă de muzică populară la Ansamblul *Rapsozii Botoşanilor.*

Are numeroase imprimări la radio şi pentru televiziune şi la Casa de discuri *Electrecord*. În întreaga sa carieră a scos 13 discuri personale şi 6 în colaborare, 16 casete audio, 22 de CD-uri şi 2 DVD-uri. S-a remarcat şi prin culegerea de folclor muzical din zona Bucovinei. A susţinut spectacole cu diferite formaţii artistice în ţară şi în străinătate, făcând turnee în Israel, Portugalia, SUA, Franţa, Danemarca, Germania, Iugoslavia, Canada etc.

În cei peste 60 de ani de carieră, artista şi-a alcătuit un repertoriu variat, cuprinzând piese autentice, cântece de leagăn, doine, cântece de nuntă, de joc, balade, colinde. A jucat şi în câteva filme, a publicat patru volume de versuri şi proză, unele dintre ele fiind ilustrate cu desene în creion şi cu fotografii din arhiva personală: *Dureri ascunse* (1996), *Cu inima-n palme* (2004), *Taine în adânc păstrate* (2009) şi *Din culisele sufletului* (2019).

A primit numeroase distincţii, printre care Medalia „Meritul Cultural" clasa a IV-a (1973); Medalia „Tudor Vladimirescu" clasa I (1975); Medalia „Meritul Cultural" clasa I (1976); Crucea Naţională „Serviciul Credincios" clasa a III-a (2002); Ordinul Naţional „Meritul Cultural" în grad de Mare Ofiţer (2004); Crucea naţională Serviciul Credincios clasa a III-a (2002); Ordinul „Coroana României" oferit de Casa Regală a României (2014) etc.

Este Cetăţean de Onoare al localităţilor Suceava, Rădăuţi, Siret, Pojorâta, Ciocăneşti şi Vicov (jud. Suceava), precum şi al comunelor Ion Creangă, din judeţul Neamţ, şi Cicârlău, din judeţul Maramureş.

Eu mă regăsesc mai mult în cântecele de dor, de jale, de amar, bocete, chiar blesteme, piese de o mare încărcătură emoţională, de o mare profunzime a textului şi, tocmai de aceea, foarte greu de interpretat. Nu sunt o cântăreaţă de ritm, dar nevoia m-a făcut şi dintr-aceea, pentru că omul vine în sala de spectacol şi vrea să-şi bucure sufletul. Nu ştiu cât place, dar ştiu că nu se confundă glasul meu, omul îl reţine. Nu mi-a fost greu să port costumul, pentru că în acest costum eu m-am născut. (…)

Munca aduce foarte multă bucurie, nimic nu-ţi pică din cer, nimeni nu-ţi dă. Dacă nu munceşti, nu ai! (...) Nu m-am gândit niciodată să fiu solistă, dar la examenul pentru început de stagiune am cântat un cântec popular. Juriul a decis că-i musai să cânt de-atunci încolo muzică populară. Am continuat să cânt şi în cor o vreme, în pauzele din spectacol; schimbam repede-repede rochia lungă de coristă cu costumul popular şi ţuşti în scenă. Cu timpul, mi-am învins emoţiile, mi-am făcut un repertoriu propriu (eu nu am cântat niciodată cântecele altor interpreţi), a fost norocul meu că am şi venit dintr-o zonă foarte bogată în folclor şi am avut ce culege de la bătrânii şi de la lăutarii din sat. **(Sofia Vicoveanca)**

(Sursa: Wikipedia)

Pastorală românească

Milena MUNTEANU

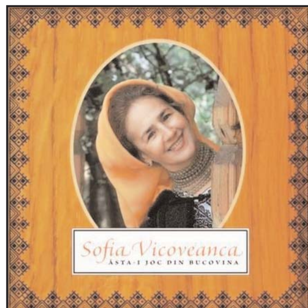
Sofia Vicoveanca a apărut în faţa spectatorilor din Toronto exact aşa cum o lăsasem cu aproape 30 de ani în urmă, pe ecranele televizoarelor, când am plecat din ţară. Aceeaşi vervă, aceeaşi tinereţe de suflet. Mică, aşa cum o ştiam, abia se zărea dintre scaunele sălii, printre spectatorii ce şedeau. Scundă, dar focoasă. În plus, „tare-(i) mândră de-al său neam" (precum spunea chiar numele spectacolului). Mai important e că şi-a păstrat starea de spirit, că nu s-a lăsat încovoiată de viaţă, ci şi-a păstrat ţinuta încrezătoare, cumva fermă, spunând apăsat ce are de spus (fie că recită poezie, fie că ne spune în cântec poveşti ce au cutremurat-o). Ar putea părea aspră, dacă n-ar fi şi plină de duioşie, iar Sofia Vicoveanca ştie să ne aducă aminte dorurile noastre.

„Eu mi-s de pe vremea lui Ştefan cel Mare", ne-a spus, făcând aluzie la vârsta dumneaei. Mă întreb dacă nu a spus-o cu mândrie, încântată că este deţinătoarea minunăţiilor culese din filonul înţelepciunii de atunci, precum şi păstrătoarea farmecului acelor vremuri. Mie mi-a plăcut şi cum ne-a îmbrăţişat, cu o privire zâmbitoare, şi ne-a spus, colectiv: „Mă uit în sală şi-mi dau seama că multora v-am legănat copilăria cu muzica mea". A mea sigur a fost dezmierdată de viersul dumneaei.

La aproape 60 de ani de când trăieşte în cântec – puţini se pot mândri cu aşa o longevitate în domeniu, sau în oricare altul – cu aceeaşi vervă şi dorinţă de viaţă, ne dă fiori ai tinereţii.

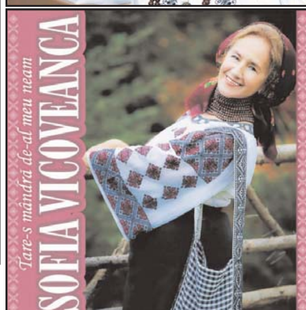
Pe mine m-au fermecat accentul bucovinean, micile diminutive, precum „bărbăţel", sau micile regionalisme, „be", ca în „bărbăţel ce be" – ori de foame, ori de sete, ori de dor de codru' verde (adaug eu). Ele toate aduc nu numai candoarea unor astfel de exprimări, ci şi dulceaţa lor – niciodată uitate, dar cumva mereu surprinzătoare, având în vedere că ne-am dezobişnuit să ne exprimăm poetic.

Realizez că poezia e în sângele românului – în limbă, în percepţia şi răstălmăcirea lumii, în dezmierdări, în alinturi, în doine, în tot felul de rafinamente ce sunt străine

lumii moderne în care trăim în ultima vreme. Iar când ţi se spune cu căldură ce este de spus, ţi se pot da şi sfaturi, că nu se supără nimeni.

Sigur, la spectacol a fost o formaţie de muzică populară, minunată în dexteritatea sa, dar şi pentru că a adoptat muzica populară din diverse zone ale ţării.

Erau toţi invitaţii Liubei Sârbu, scriitoare, organizatoare şi promotoare culturală, şi ai prezentatoarei Magdalena Manea, cu farmecul ei scenic din faţa camerelor de luat vederi.

Mă uitam la spectatori, ce doritori erau să o întâlnească pe Sofia Vicoveanca, ce uşor s-au reidentificat cu ceea ce sunt ei, de fapt. Ce repede au sărit din scaune pe scenă, la horă, la prima invitaţie... Dumnezeule, ce frumoşi sunt în autenticul de acasă chiar dacă nu toate dansurile au fost de primă mână – unele fiind uşor stilizate sau, poate, îmblânzite după cum îi lăsa pe unii dansatori sciatica să joace. Au fost însă şi fetele din Moldova, cele care, pe lângă frumuseţea şi tinereţea lor, parcă luaseră foc pe scenă, în ritmuri autentice moldoveneşti.

Noi, cei veniţi la concert, însetaţi de cânt tradiţional, eram acum îmbujoraţi de „joc" sau emoţionaţi, cu lacrimi pe obraz.

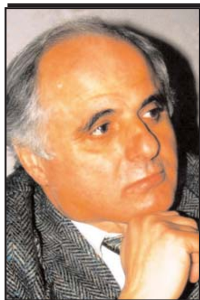
Solista ceruse să fie lumină în sală, să ne vadă feţele, să ne „măture" cu privirea, să ne perceapă reacţia. Să ştie cum ne plac poveştile sale... să vadă ce ni se citeşte pe faţă. Pe de altă parte, noi am înţeles-simţit din gesturile ei, din diversele mici semne non-verbale, că Sofia Vicoveanca este o maestră a scenei. Aducându-ne cântecul de acasă, de parcă era într-o misiune de a cultiva frumosul. Probabil la fel cum fusese şi în vizită la bolnavii de lepră sau în penitenciare, căci da, Vicoveanca duce arta ei tuturor însetaţilor de frumos, indiferent că ei sunt izolaţii lumii, sau că sunt înstrăinaţi, cei care rar se mai adapă de la izvorul cultural românesc.

Sofia Vicoveanca era la fel de verticală cum o ştiam. Cu fruntea mereu sus. Minunată. Avea mici gesturi teatrale, mici aranjări de maramă, ridicări din colţul sprâncenei, ocheade, dar, mai ales, modulările vocii, de la cele mai tandre sonorităţi, la trrrrriluri, strigături, la tot restul, pe care nici nu le ştiu numi.

Spectacolul ne-a demonstrat din nou că artista ştie să ne astâmpere setea. Şi ce sete ne fusese!

Domnul Tudor - 200

Eminescu despre Tudor Vladimirescu

Tudor NEDELCEA

Între preocupările sale majore, obsedante, istoria ocupă un loc privilegiat, cu precădere istoria naţională. Deşi n-are o operă istorică în înţelesul strict al cuvântului, Eminescu a scris în acest domeniu pagini memorabile. De altfel, N. Iorga îl considera un mare istoric: „Eminescu stăpânea cu desăvârşire cunoştinţa trecutului românesc şi era perfect iniţiat în istoria universală: nimeni din generaţia lui n-a avut în acest grad instinctul adevăratului înţeles al istoriei, la nimeni el nu s-a prefăcut ca la dânsul într-un element permanent şi determinant al întregii lui judecăţi. E uimit cineva astăzi, la capătul atâtor cercetări minuţioase şi pline de răbdare, după adăugirea unui imens material de informaţie şi atâtor sforţări ale criticii, când constată cât înţelegea acest om, şi gânditorul politic trebuie să admire ce mare era puterea lui de a integra faptele mărunte şi trecătoare ale vieţii contemporane în maiestoasa curgere a dezvoltării istorice.” (1)

Eminescu era conştient de responsabilitatea cuvântului scris, de rolul educativ, formativ al istoriei, precum odinioară cronicarii, şi era convins că scrierea istoriei naţionale e un lucru prea serios spre a fi la îndemâna oricui, românismul fiind dominanta gândirii sale istorice.

Polemica cu adversarii ideii românismului atinge punctul culminant în privinţa disputei asupra Revoluţiei lui Tudor Vladimirescu. Aripa roşie a Partidului Liberal îşi revendica sorgintea în mişcarea revoluţionară de la 1821. Miza era prea mare şi Eminescu consideră că o asemenea idee este nu numai aberantă şi lipsită de orice suport istoric, dar şi lipsită de bunul simţ: „A mai cuteza să vie cu poveşti de la Anadan Babadan, precum că d. C.A. Rosetti ar mai fi făcut parte din ceata lui Tudor Vladimirescu pe când nu era încă pe lume?” (2) Eminescu nu contestă necesitatea unei lupte de idei politice; nu contestă nici măcar ideile liberale: lupta este „între ideea unui stat cu instituţii liberale şi solid organizat şi între o demagogie lacomă de câştig fără muncă care a uzurpat numele de partid politic, făr-a fi decât o societate de neomenoasă exploatare a poporului românesc”. (*Ibidem*)

Polemica de idei este folosită de poet nu de dragul polemicii, ci numai pentru a aşeza „micul curs de istorie naţională” pe făgaşul său normal. „Lecţie de istorie voiţi, onorabililor?, îi chestionează Eminescu. Lecţie de istorie vă dăm”. (3) Şi această lecţie de istorie, obiectivă şi argumentată, o aplică, de data aceasta, Revoluţiei de la 1821, asimilată de liberalii din jurul ziarului *Românul.* Revoluţia lui Tudor Vladimirescu are, pe lângă caracterul social, un specific naţional fiind îndreptată împotriva romanofobilor. *Românul* se întreabă: „contra alor noştri s-au ridicat Domnul Tudor cu sătenii lui?”, iar răspunsul lui Eminescu este tranşant: „Contra a lor voştri, v-am spus-o odată şi v-o repetăm ş-acum” şi-şi începe demonstraţia, aducând în sprijinul argumentelor sale idei reieşite din însăşi Proclamaţia de la Padeş, căci aceste „vorbe scrise şi iscălite de el sunt autentice. El [Tudor] au găsit *mulţi* boieri patrioţi [deci nu numai săteni, n.n.] de *aceleaşi simţuri cu dânsul* cari, constituiţi în sfat, l-au sfătuit să perceapă dări de la toţi *fără deosebire*, sancţionând astfel prin votul şi adeziunea lor puterea pe care moşneanul din Gorj şi-o asumase”. (*Ibidem*) Aşadar, Revoluţia lui Tudor era îndreptată, conform ideilor din Proclamaţie, împotriva „păturii superpusă de străini cari formează partidul roşu în ţară, fără tradiţii şi fără moralitate”. Şi din nou, de la înălţimea spiritului său, printr-o demonstraţie simplă, dar impecabilă (sau impecabilă prin simplitate şi adevăr), acuzaţiile sale rămân fără replică: „Oare nu-i asta destul de clar pentru d-nii Giani, Cariagdi, Carada, Pherechydes, C.A. Rosetti etc., etc.? Oare gura lui Tudor, pana lui, nu sunt destule dovezi pentru a se şti în contra cui era îndreptată mişcarea?”

Cu un adânc simţ istoric, printr-o stăpânire perfectă a izvoarelor istorice (între care, *Revoluţia lui Tudor Vladimirescu* de M. Cioran, aghiotantul lui Tudor, apărută în 1859, este o lucrare de referinţă pentru poet, pe care o şi recenzează (4)), Eminescu face din nou recurs la istoria naţională spre a arăta că această pătură superpusă care „a ştiut chiar să suplanteze aristocraţia străveche şi istorică a ţării” este vremelnică, întocmai ca şi alţi stăpâni vremelnici (goţi, huni, gepizi, longobarzi, avari, pecenegi, cumani, tătari, turci, slavi). „Ei, ce s-au ales de toţi?...Nimic”, se întreabă şi-şi răspunde Eminescu, aşa cum peste un secol se întreabă şi C. Noica. (5) De ce? Pentru că – îşi continuă Eminescu argumentaţia – „rasa română e cea istorică în aceste ţări, e cea care îşi impune caracterul, limba şi datina, şi să nu se crează că acest caracter energic şi drept, această minte de-o înnăscută claritate şi iubire de adevăr, vor putea fi pe mult timp întunecate de tertipurile, apucăturile sofistice şi mizeria de caracter a stârpiturilor bizantine ce ne guvernă o zi”. (6)

În vizorul său nu stau străinii (greci sau evrei) stabiliţi de secole în ţară, ci acele elemente recent intrate, care şi-au românizat doar pielea, aspirante prin orice mijloace la funcţii oficiale (la „pita lui Vodă”) şi care practică demagogia la modul vulgar. „Răul esenţial care ameninţă vitalitatea poporului nostru este moral, e demagogia” şi „felonia nocturnă de la 11 februarie”. (*Ibidem*)

Este rândul oficiosului guvernamental să-i răspundă, învinuindu-l că provoacă, prin tonul articolelor sale, dezordine socială. Spre a înlătura orice acuză de xenofobie, Eminescu revine şi precizează că este vorba nu de elementele alogene în sine, ci de latura economică a acestora, de ipocrizia şi demagogia roşilor care afirmau că „tot ce a fost în ţară a fost rău; numai ce au făcut ei este bine”. (7) Tudor Vladimirescu a luptat „contra alor voştri”, „contra elementelor străine *după vremea aceea*, şi voi reprezentaţi astăzi acele elemente străine, am adăugat noi, făcând aluziune nu atât la *sângele care curge în vinele fiecăruia,* cât la simţirile ce-l însufleţesc şi la faptele ce săvârşeşte”. (*Ibidem*) Ceea ce a supărat mai mult pe boierii şi pandurii lui Tudor (motivul pentru care s-au şi alăturat acestuia) sunt numai „tendinţele străine, apucăturile străine ale domnilor greci, înrâurirea străină şi dispreţul a tot ce era românesc: al tradiţiunilor, al gloriilor, al deprinderilor româneşti”, aplicând în ţările româneşti o legislaţie neconformă cu obiceiul pământului, conformă doar cu „ideile demagogiei franceze, îndulcite şi aurite”. Revoluţia lui Tudor n-a fost canalizată exclusiv împotriva străinilor, ci şi asupra unor boieri pământeni „rătăciţi cari serveau de instrumente prin cari străinii despuiau şi-apăsau pe români”. Cu un domn fanariot care avea „urechile astupate de strigătele de ură ale oamenilor politici şi de gălăgia sărbătorilor”, cu o ţară aflată în situaţie-limită, „ce poate să iasă dintr-o asemenea stare de lucruri?” Căci „nemulţumirile sunt generale, indignaţia oamenilor este ajunsă la culme şi toate caută să izbucnească. Aşa încât nimeni nu ştie ce poate să aducă ziua de mâne!” „Iată răspunsul nostru la întrebarea *Românului:* cine provoacă răsturnările?”

Cauzele Revoluţiei de la 1821 se datorează unui secol şi ceva de domnii fanariote. Faptele de repetiţie – ca să folosim expresia lui A.D. Xenopol – sunt evidente. „Dac-am încerca să determinăm exact timpul în care elementul autohton a învins pe cel imigrat, sau a fost învins de el, am zice: la 1700 învinge elementul imigrant prin dominaţia fanariotă. La 1821 începe reacţiunea elementului autohton şi merge biruitoare şi asimilând până la 1866. La 11 februarie 1866 învinge din nou elementul imigrat.” (8) Există, aşadar, pe de o parte, românii sau românizaţii, cu un trecut identic în toate provinciile în care locuiesc, iar, pe de altă parte, o pătură superpusă, „un fel de sediment de pungaşi şi de cocote, răsărită din amestecul scursăturilor orientale şi occidentale”, care, cu sprijin extern, violentează spiritul naţional. „Dar să nu desperăm”, ne asigură Eminescu, căci „planta creşte la noi. Ar trebui numai nişte mâni vârtoase mocăneşti cari să ştie s-o întrebuinţeze”, iar „geniul neamului românesc e o carte cu şapte peceţi pentru generaţia dominantă”. Şi polemica se întinde şi în alte articole. (9) „Domnul Tudor” este arma prin care polemica sa devine pe deplin eficientă, cum remarcă şi Marin Sorescu: „Scormonitor împătimit al istoriei noastre, autorul *Luceafărului,* necruţător cu contemporanii, avea de ce să fie fascinat, descoperindu-l pe Tudor. El a moştenit de la pandur neîncrederea în elementul superpus, neproducător, precum şi intuiţia acestuia că nu turcii reprezintă pericolul major al fiinţei româneşti.” (10)

Refuzând gazetarilor de la *Românul* ascendenţa şi legitimitatea de la Revoluţia lui Tudor (de subliniat faptul că numeşte mişcarea de la 1821 revoluţie, pe când Roller şi ai săi o numesc „răscoală”), cursul de „istorie naţională” oferit liberalilor depăşeşte caracterul de polemică conjuncturală, „interesând în cel mai înalt grad interpretarea faptului istoric. Istoria tezistă, scrisă după calapoade de grup, este anulată de Eminescu prin cuvântul adevărului.” (11)

Eminescu a demonstrat, şi prin acest popas asupra Revoluţiei de la 1821 şi a conducătorului ei, că are un acut simţ istoric, o perspectivă obiectivă asupra evenimentelor istorice, bazat nu atât pe o intuiţie genială, cât mai cu seamă pe studierea tuturor surselor documentare de primă importanţă ale vremii; de aici perenitatea ideilor sale privind istoria naţională.

Note

1. N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti contemporane*, cap. VII. *Literatura în serviciul politicii,* în N. Iorga, *Eminescu*, Iaşi, Junimea, 1981, p. 269. Vezi şi volumul *Eminescu: sens, timp şi devenire istorică*, vol. I-II, îngrijit de Gh. Buzatu, Ştefan Lemny, Stela Cheptea şi I. Saizu, Iaşi, Editura Universităţii din Iaşi, 1988-1990.

2. *Calumniare audacter...*, în *Timpul*, V, nr. 165, 25 iul. 1880, p. 2. Vezi, pe larg, Tudor Nedelcea, *Eminescu, istoricul,* Craiova, Fundaţia Scrisul Românesc, 1998.

3. *Pseudo-Românul ne cere...*, în *Timpul,* VII, nr. 105, 16 mai 1882, p. 1.

4. „Carte asupra veracităţii căreia n-am avut nici o cauză de-a ne îndoi”, vezi *Observaţii în treacăt...*, în *Timpul*, VII, nr. 108, 21 mai 1882, p. 1.

5. C. Noica, *Dialog cu un străin despre România*, în *Ramuri*, nr. 6, 15 iun. 1981, p. 2.

6. *Pseudo-Românul ne cere...*, în *Timpul*, VII, nr. 105, 16 mai 1882, p. 1.

7. *Dar ce dulci, nobili şi politicoşi…*, în *Timpul*, VII, nr. 109, 23 mai 1882, p. 1.

8. *Românul a contractat năravul...*, în *Timpul*, VI, nr. 163, 29 iulie 1881, p.1.

9. Vezi *Timpul* din 3 mart. 1879, 30 dec. 1880, 30 iul. 1881, 5 aug. 1881, 9 aug. 1881, 17-18 aug. 1881, 29 sept. 1881, 6 mart. 1882, mss. 2264 etc.

10. Marin Sorescu, *Tudor Vladimirescu şi literatura stării de urgenţă,* prefaţă la *Tudor Vladimirescu, Scrieri,* ediţie îngrijită de Tudor Nedelcea, Scrisul Românesc, 1993, p. 5.

11. M. Ungheanu, *Eminescu: Sens, timp şi devenire istorică,* în *Luceafărul,* 32, nr. 25, 24 iunie 1989, p. 2.

De vorbă cu Iuliana Gorea-Costin

Daniela GUMANN

Daniela Gumann: *Stimată doamnă Ambasador Iulia Gorea-Costin, trebuie să vă mărturisesc faptul că am rămas mută de uimire când am ascultat discursul dumneavoastră prezentat la evenimentul de premiere din cadrul Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România, în care aţi menţionat: Ce am făcut noi, cei din Basarabia pentru românii din ţară, pentru România? V-am ascultat cu atenţie maximă pentru că l-aţi prezentat cu o eleganţă desăvârşită a spiritului, cu o luciditate calmă, dublată de o inteligenţă a comunicării şi cu siguranţa specialistului bine informat.*

Iuliana Gorea-Costin: Pentru că mereu s-a vorbit de România ca „ţara mamă", noi am considerat că exact ca o mamă, nu trebuie să contabilizăm cine şi cât face, ci pur şi simplu să oferim iubire şi susţinere nelimitat şi necondiţionat.

D.G.: *Aţi fost aleasă primar în două legislaturi încă de la vârsta de 25 de ani, aţi fondat Liceul Academic Român–Englez „Mircea Eliade", sunteţi primul reprezentant permanent al Republicii Moldova la Consiliul Europei, sunteţi prima femeie ambasador extraordinar şi plenipotenţiar al Republicii Moldova şi lista poate continua – întrebarea este care au fost scopul, proiectul şi motivaţia dumneavoastră cu care aţi intrat în politică? Le-aţi realizat?*

Doamna Iuliana Gorea a absolvit cursurile Facultăţii de Filologie din cadrul Universităţii de Stat din Chişinău (1982), apoi Facultatea de Drept a aceleiaşi universităţi (1990). A urmat stagii de pregătire în Rusia (Sankt Petersburg), SUA (Sacramento-1992 şi Orlando-1994), Franţa (Nice-2000), Elveţia (Geneva-2001). A lucrat ca profesoară începând din 1975, inspector şcolar în cadrul Ministerului Învăţământului, apoi primar al satului Bahmut, raionul Călăraşi (1982–1986) şi lector la Universitatea „Ion Creangă" (1989–1990). În anul 1990, pune bazele Liceului român-englez „Mircea Eliade" din Chişinău, fiind primul său director. A fost căsătorită cu Nicolae Costin, fost primar general al municipiului Chişinău (1990-1994). A publicat, între anii 1990-1996, zeci de articole şi interviuri pe teme legate de promovarea cauzei românismului şi spiritului moralei creştine în Basarabia în ziarele *Literatura şi arta, Mesagerul, Femeia Moldovei, Glasul Naţiunii, Ţara, Astra, Luminătorul, Pro Vatra, Generaţia* ş.a. A participat activ la grevele şi manifestările studenţilor şi pedagogilor pentru apărarea dreptului de a studia limba şi istoria românilor (între anii 1993-1995). După moartea suspectă a soţului ei, Iuliana Gorea-Costin a intrat în politică, căutând să promoveze ideile pe care le susţinuse Nicolae Costin. A fost candidat independent la alegerile prezidenţiale din Republica Moldova din 17 noiembrie 1996. La alegerile din 10 iulie 2005 a fost candidat independent pentru funcţia de primar al municipiului Chişinău. Din 27 februarie 1997 a îndeplinit funcţia de reprezentant permanent al Republicii Moldova la Consiliul Europei, cu sediul la Strasbourg (Franţa), apoi ambasador extraordinar şi plenipotenţiar în cadrul acestui organism internaţional (1999–2005). În această perioadă, a contribuit la semnarea şi ratificarea a 68 de Convenţii Europene, a favorizat accesul cetăţenilor moldoveni la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), inclusiv în cazul Ilaşcu şi cel al Mitropoliei Basarabiei, a purtat discuţii esenţiale care au dus la internaţionalizarea dosarului transnistrean şi la includerea Republicii Moldova în Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est. Este membru al Cercului de Prietenie Europeană şi preşedinte fondator al Asociaţiei Europene de Strategii Politice din Chişinău. Are gradul diplomatic de Ambasador Extraordinar şi Plenipotenţiar.

Iu.G.C.: Motivaţia mea dintotdeauna a fost de a contribui la facerea binelui, bucuria de a bucura şi a ajuta oamenii. În copilărie îmi doream să fiu învăţătoare, una bună, care să-şi iubească profesia, să iubească copiii şi să-i îndrume, scoţând în evidenţă cele mai frumoase calităţi ale lor. Am devenit învăţătoare – prietenă a copiilor. În scurt timp mi s-a propus să lărgesc aria activităţii mele pentru toţi elevii, în calitate de director adjunct pentru educaţie, iar din această funcţie consătenii mei m-au ales primar. Peste ani realizez cât de responsabilă era acea funcţie şi manifest multă recunoştinţă pentru încrederea lor. Mi-a reuşit atunci să realizez multe din sarcinile specifice acelei funcţii, dar la mijlocul celui de-al doilea mandat mi-am prezentat demisia, protestând şi refuzând astfel să impun consătenilor să-şi taie plantaţiile de vie (cerinţă obligatorie din Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS „Cu privire la întărirea luptei împotriva beţiei şi alcoolismului") şi să pedepsesc, cu amenzi, consătenii care se adunau împreună pentru rugăciune. Am avut întotdeauna un judecător suprem – propria conştiinţă, mereu prezentă şi deseori în contradicţie cu guvernările efemere. Am invocat atunci articolul din Constituţie despre libertatea conştiinţei, numai că acest argument conta prea puţin pentru cei învestiţi cu puterea de a asigura securitatea statului totalitar şi implementarea ideologiei „celei mai fericite ţări din lume" – URSS. Considerând că e puţin să ai dreptate, dacă nu poţi şi să-ţi aperi drepturile, am dat admiterea la cea de-a doua facultate – Dreptul, predând în paralel limba română în una din puţinele şcoli cu predare în limba română (numită moldovenească pe atunci) din Chişinău. În perioada redeşteptării naţionale eram inspector şcolar, specialist principal la Ministerul Învăţământului şi predam la Şcoala nr. 1, actualmente Liceul „Gheorghe Asachi", şi la catedra de filologie română a Universităţii Pedagogice „Ion Creangă" din Chişinău, condusă de eminentul profesor Nicolae Mătcaş. Procesele democratice cuprinseseră întreaga societate, iar necesitatea instruirii şi educării unei elite naţionale, lipsite de complexe şi prejudecăţi, cunoscători ai limbilor străine, era una stringentă. Am hotărât atunci, în procesul de reformă a învăţământului, să-mi realizez un alt vis – o şcoală altfel – Liceul academic român-englez „Mircea Eliade" la baza căruia am pus actul creaţiei – cea mai înaltă treaptă a activităţii umane. Eforturile noastre comune, ale cadrelor didactice, ale colectivului de părinţi şi liceeni au dat în curând rod – toţi absolvenţii noştri erau admişi la cele mai prestigioase instituţii de învăţământ din Chişinău, România şi din lume, elevii noştri se întorceau cu medalii de aur, argint sau bronz de la olimpiadele internaţionale. Spaţiul rezervat liceului demult nu mai putea face faţă numeroşilor doritori de a studia în instituţia noastră, unde, deseori, pentru un loc, concurau până la 50 de pretendenţi…

Între timp însă, schimbarea orientării Republicii Moldova spre Est a impus între alte acţiuni şi decizia guvernării agrariene, instalate şi susţinute de preşedintele Mircea Snegur, deranjat de chemarea imnului *Deşteaptă-te, române,* de a scoate din planurile de studii limba şi literatura română şi istoria românilor. Studenţii şi cadrele didactice de la Universitatea de Stat au început protestul, iar Liceul „Mircea Eliade" a devenit nucleul acelei mişcări, la care se alăturaseră aproape toate instituţiile de învăţământ mediu şi superior din republică şi reprezentanţi ai diverselor pături sociale. A fost cea mai mare mişcare de protest în apărarea dreptului firesc de a ne studia limba şi istoria. Părinţii şi profesorii nu puteam admite ca noile generaţii să fie lipsite, asemenea nouă, de drepturile fireşti la existenţa fiinţei naţionale. Amploarea acelei mişcări de protest i-a obligat pe guvernanţii de atunci să renunţe, iar pe preşedintele Mircea Snegur să-şi amintească, motivat de dorinţa de a deveni din nou preşedinte, ceea ce recunoscuse în 1989 – numele corect al limbii noastre este limba română. Greva, care a fost numită *primăvara demnităţii noastre,* a durat luni, în care liderii acelei mişcări eram blamaţi, obstrucţionaţi, calomniaţi, ameninţaţi, filaţi, organizându-ni-se diverse provocări, ca până la urmă să fim chemaţi în judecată. În acele împrejurări, comitetul de grevă a decis înaintarea candidaturii mele la funcţia de preşedinte al Republicii Moldova, cu scopul de a utiliza campania electorală pentru a împiedica reluarea puterii de către partidul agrarian şi liderul său. A fost o bătălie grea, în urma căreia partidul agrarian n-a mai revenit la putere, dar societatea nu era pregătită încă să renunţe la garnitura moştenită din nomenclatura sovietică. De aceea, după alegeri am acceptat funcţia de reprezentant permanent al Republicii Moldova la Consiliul Europei (CoE), propunându-mi să contribui la impulsionarea şi implementarea unui alt sistem de valori, european, bazat pe democraţia pluralistă, pe statul de drept, pe drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului. Referitor la politică… ceea ce se întâmplă la nivel politic ne vizează pe fiecare în parte şi pe noi toţi, indiferent de gradul de implicare. Mi-am realizat sau nu scopul? Mi-am făcut cinstit datoria, partea mea de sarcină. Viaţa, activitatea mea continuă…

D.G.: *Spuneaţi într-un alt interviu astfel: „Soţul meu mi-a lăsat cea mai valoroasă moştenire – lumina sufletului său." Cu siguranţă, în această carieră exemplară, v-aţi confruntat şi cu situaţii dificile şi incomode. Care sunt cuvintele sau principiile pe care vi le amintiţi ca susţinere de la soţul dumneavoastră?*

Iu.G.C.: Nicolae Costin a fost o conştiinţă vie în acţiune, un mare strateg, cu o poziţie fermă şi verticală indiferent de împrejurări. Ne-au unit aceleaşi principii, aceleaşi valori, acelaşi crez. Se angajase plenar, încă de la catedra universitară, în procesul de renaşterea naţională. Era conştient că de la renaşterea naţională trebuie trecut la reîntregirea naţională, că Declaraţia de Independenţă este doar un pas, că doar reunirea cu Ţara-mamă, România, ar putea pune capăt calvarului prin care trec de secole românii basarabeni. Observăm că, în ultimul timp, tot mai mulţi români basarabeni, cât şi cetăţeni ai Republicii Moldova de alte naţionalităţi înţeleg că altă cale de supravieţuire nu există. N-au vrut şi continuă să nu recunoască această realitate tristă, menţinând starea de letargie, doar şiragul de preşedinţi ai Republicii Moldova, de deputaţi, de miniştri, de politicieni care s-au perindat de-a lungul timpului la conducerea statului, beneficiind de salarii şi condiţii de lux pe fundalul unei sărăcii tot mai acute. Se pare că a venit timpul să contabilizăm care a fost rostul şi cât ne-au costat de la 1990 încoace întreţinerea instituţiilor: prezidenţială, parlamentară, guvernamentală. Ne vom convinge că, pe fundalul împrumuturilor, datoriilor, puse pentru zeci de ani pe umerii generaţiilor viitoare, ajutoarelor, remitenţelor din diasporă, rezultatul unei eventuale analize ar fi cel puţin revoltător. E timpul să ne întrebăm cine are de câştigat din supravieţuirea la limita sărăciei a statului Republica Moldova? Cine beneficiază din existenţa acestui stat?

→

Podul de reviste

D.G.: *Privind la experienţa pe care aţi acumulat-o în domeniile politic şi diplomatic, aţi putea concepe realizarea unor cărţi interesante. Pe când să ne aşteptăm la apariţia lor?*

Iu.G.C.: Da, s-au acumulat multe de spus. Doar că în ordinea priorităţilor am lucrat la un album omagial *In memoriam Nicolae Costin, O ţară liberă nu se creează cu robi*, la volumul *Eugen Doga, În oglinda clipelor* şi colecţia de muzică *Eterna*, la volumele *Din Basarabia. Poeme alese. Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi şi Nicolae Dabija,* iar în prezent la lucrarea *Eugen Doga, Mergând după soare…*

D.G.: *Sunt convinsă că agenda dumneavoastră de lucru este bine structurată, dar totuşi îndrăznesc să cred că nu putem ajunge în marea cultură a lumii decât cu o carte în mână. Dumneavoastră ce gen de literatură preferaţi să lecturaţi?*

Iu.G.C.: Citesc mult, dar sunt interesată, în special, să citesc romane istorice, pentru că acestea contribuie la crearea viziunii asupra unor epoci, la perceperea personajelor care au creat istorie. E interesant de urmărit evoluţia psihologiei, mentalităţii umane, motivaţia acţiunilor, care au declanşat evenimente şi au lăsat urme adânci în destinul şi cultura lumii.

D.G.: *Diplomaţia înseamnă şi satisfacţii sau mai mult sacrificii? Descrieţi, vă rog frumos, câteva exemple.*

Iu.G.C.: Pentru mine, diplomaţia a însemnat, în mare parte, sacrificii şi satisfacţii. Un sacrificiu a fost însăşi acceptarea acestei activităţi. Eram directorul celui mai performant liceu, recunoscută, respectată, admirată – ce mi-aş fi dorit mai mult? Am acceptat, riscând să fiu blamată, provocarea de a merge într-o lume necunoscută, diplomaţia multilaterală, deoarece cel de-al doilea stat românesc, Republica Moldova, abia îşi completa rândurile corpului diplomatic, iar deasupra celor câţiva diplomaţi de carieră, rămaşi de pe vremea URSS, plana umbra KGB-ului sovietic. Eram conştientă de faptul că valorile noastre naţionale, pentru care luptasem, trebuie promovate şi apărate şi la nivel internaţional, iar de poziţia ţărilor membre ale Consiliului Europei depindea mult traseul nostru european. Riscam la fiecare şedinţă unde trebuia să expun poziţia sau să votez în baza instrucţiunilor de la centrală, de la MAE, pe care nu le aveam şi trebuia să acţionez pe cont propriu.

Alte riscuri şi sacrificii au fost legate de elaborarea unui plan grafic pentru semnarea şi ratificarea de către Republica Moldova a Convenţiilor Europene. Am riscat şi atunci când am susţinut înaintarea la Curtea Europeană a Drepturilor Omului a cererilor în cazul „Mitropoliei Basarabiei" şi cel al „Grupului Ilaşcu", atunci când l-am invitat pe Comisarul pentru Drepturile Omului, Alvaro Gil–Robles să viziteze Republica Moldova (cine mai invită un comisar, un controlor, de bună voie?), deoarece erau multe de făcut la capitolul drepturile omului pe teritoriul controlat de autorităţile moldoveneşti, dar prioritare erau cele legate de problemele majore din regiunea de Est, transnistreană, a Republicii Moldova, unde în închisoarea de maximă siguranţă de la Hlinoaia, Tiraspol erau închişi Ilie Ilaşcu şi camarazii săi. Erau multe de făcut pentru internaţionalizarea diferendului transnistrean. De aceea, am insistat cu vizitele consecutive la Chişinău ale secretarilor generali ai CoE Daniel Tarchis şi Tari David, ai preşedinţilor APCE Leni Fischer şi lordul Rasul Johnson. Problematic însă rămânea faptul că pe ordinea de zi a Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei nu putea fi inclus niciun subiect, decât prin consensul reprezentanţilor ţărilor membre, iar reprezentanţii Federaţiei Ruse nu admiteau luarea în dezbateri a acestui subiect. Am explorat atunci oportunitatea de-a înainta pe ordinea de zi a CM al CoE problematica transnistreană concomitent cu problema cecenă. Au urmat vizitele preşedinţiei italiene în exerciţiu a CM al CoE în Republica Moldova, a raportorilor APCE la Tiraspol, ne apropiam, cu susţinerea CoE, de o dezbatere şi o hotărâre foarte importantă pentru noi, ce urma să fie luată, după vacanţa diplomatică, la început de septembrie. Doar că, între timp, în vară, Federaţia Rusă a înfiinţat aşa-numita Comisie Evghenii Primakov, care propunea drept soluţie de reglementare a diferendului transnistrean crearea unui stat comun, de fapt o federalizare camuflată – planul rusesc, reluat periodic şi intrat în uz prin denumirea „planul Kozak". Văzând tăcerea grea de la Chişinău, cât şi starea de derută a colegiilor de la Ministerul de Externe, mi-am asumat să solicit întrevederi cu majoritatea ambasadorilor ţărilor membre acreditaţi la CoE, Strasbourg, pentru a le explica situaţia şi a le solicita susţinerea. Astfel, în cadrul biroului mixt al APCE şi al Comitetului de Miniştri al CoE planul propus de Evghenii Primakov a fost criticat şi respins, iar ambasadorul Federaţiei Ruse, după consultarea urgentă a Kremlinului, a fost nevoit să declare că Comisia Evghenii Primakov a fost desfiinţată. Am riscat de multe ori, în parte pe cont propriu, dar în consecinţă mi-a fost acordat gradul de ambasador extraordinar şi plenipotenţiar al Republicii Moldova pe viaţă. O satisfacţie deosebită am încercat organizând mai multe manifestări culturale la Strasbourg, inclusiv în hemiciclul CoE, între care şi cea prin care, la iniţiativa mea, susţinută de Reprezentanţa Permanentă a României la CoE, sub conducerea E.S. domnul ambasador Sabin Pop, am marcat anul Mihai Eminescu, lansat la Chişinău în anul 2000, manifestare în cadrul căreia atât secretarul general al CoE, Teri David, cât şi preşedintele APCE, lordul Rasul Johnson, au remarcat că România şi Republica Moldova au aceeaşi cultură, aceeaşi limbă, acelaşi poet naţional.

D.G.: *Cred că activitatea diplomatică consumă mult timp, iar întrepătrunderea vieţii profesionale cu cea privată nu este întotdeauna uşor de gestionat. Cum arată o zi obişnuită în cazul dumneavoastră?*

Iu.G.C.: Încep ziua cu muzică, gimnastică, cu ştirile şi consultarea poştei electronice, cu stabilirea priorităţilor şi apoi trec la realizarea lor. Seara, după ce fac totalurile zilei, îmi permit deliciul unor lecturi sau vizionarea unui film bun. Îmi permiteţi, vă rog, să vă descriu şi cum decurge o zi neobişnuită, de când, urmare a refuzului de a da curs cererii guvernării comuniste şi a retrage memoriul în cazul „Grupului Ilie Ilaşcu", de la CEDO şi de a denigra Mitropolia Basarabiei şi România la CoE, mă aflu la Bucureşti, unde continui să-mi urmez crezul, să susţin circuitul valorilor româneşti pe ambele maluri ale Prutului. Favorizată de prilejul de a fi văzut Bucureştiul de la Chişinău, Chişinăul de la Bucureşti şi ambele capitale de la Strasbourg, am iniţiat şi organizat multe proiecte şi manifestări de amploare, între care *Creştini în Europa, Identitate Culturală, patrimoniu european, Cartea care ne uneşte, Cu drag, de Mărţişor, Chişinău şi Bucureşti – două inimi româneşti, Limba română este patria mea, La izvoarele sărbătorii limbii române, De Dragobete, de dragoste, de dor, Dialogurile dragostei, Născuţi în limba română* şi altele. E vorba de ziua de 27 martie, în care anual mergem la Biserica Patriarhală pentru parastasul în memoria membrilor Sfatului Ţării din Basarabia, celor care au dat dovadă de o înaltă conştiinţă la această dată în anul 1918, adoptând istorica hotărâre de Unire cu Ţara–mamă, România, şi declanşând astfel procesul Marii Uniri, finalizat la Alba Iulia în 1 decembrie 1918. Ne reculegem mai apoi împreună cu rudele unora dintre membrii Sfatului Ţării, înmormântaţi la Mănăstirea Cernica, iar seara organizăm un program cultural susţinut de artişti basarabeni consacraţi pentru românii din Ţară. În acest an, din pricina restricţiilor impuse de pandemie, am lansat, cu binecuvântarea preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, şi cu susţinerea şi prin intermediul Trinitas radio şi TV proiectul sub genericul „Ca să fii român trebuie să poţi", Grigore Vieru.

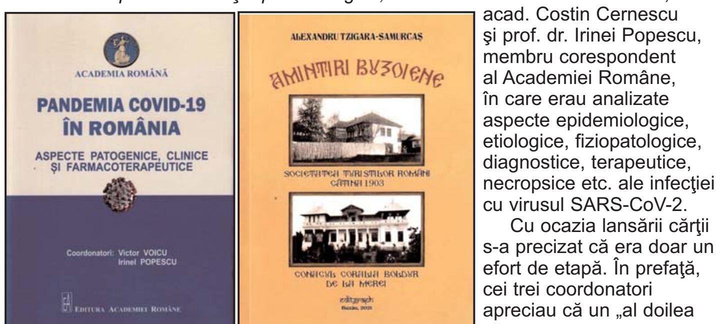
Semn(al) de carte

Victor Voicu, Irinel Popescu, Coord., *Pandemia COVID-19 în România. Aspecte patogenice, clinice şi farmacoterapeutice,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2021

Odată cu primul caz de infecţie înregistrat în România pe 26 februarie 2020, ţara noastră a intrat şi ea în „noua eră" care, practic, a cuprins întregul mapamond: era COVID-19. Viteza cu care s-a răspândit virusul şi gravitatea pe care a îmbrăcat-o într-un procent semnificativ de cazuri, pe fondul unor cunoştinţe insuficiente despre noua boală şi al unor mijloace terapeutice aproape inexistente, au reprezentat o provocare formidabilă pentru toate sistemele de sănătate din lume.

În efortul de a gestiona pandemia s-au implicat toate instituţiile, publice sau private, care îşi puteau aduce contribuţia. Academia Română s-a numărat, desigur, printre acestea, atât prin luări de poziţie individuale, cât şi la nivel instituţional. Conducerea Secţiei de Ştiinţe Medicale a constituit o comisie de specialişti (epidemiologi, infecţionişti, specialişti în sănătate publică, statisticieni etc.) care a început să lucreze.

Deja în iulie 2020, la mai puţin de 5 luni de la debutul COVID-19 în România, această comisie a publicat un prim volum intitulat *Pandemia COVID-19 în România. Aspecte clinice şi epidemiologice,* coordonat de acad. Victor Voicu, acad. Costin Cernescu şi prof. dr. Irinei Popescu, membru corespondent al Academiei Române, în care erau analizate aspecte epidemiologice, etiologice, fiziopatologice, diagnostice, terapeutice, necropsice etc. ale infecţiei cu virusul SARS-CoV-2.

Cu ocazia lansării cărţii s-a precizat că era doar un efort de etapă. În prefaţă, cei trei coordonatori apreciau că un „al doilea val este iminent" şi că Academia Română va urmări în continuare fenomenul. De atunci au trecut 7 luni. (…)

Academia Română a rămas constant preocupată de evoluţia pandemiei în ţara noastră şi a continuat să-şi exprime public opiniile şi sugestiile. Comisia pe care am menţionat-o anterior a continuat să lucreze, iar rezultatul este acest nou volum pe care îl punem la dispoziţia autorităţilor, precum şi a tuturor celor interesaţi. (Coordonatorii, în Prefaţă)

Alexandru Tzigara-Samurcaş, *Amintiri buzoiene. Societatea Turiştilor Români Cătina 1903, Conacul Coralia Boldur de la Merei* (Texte selectate şi comentate de Gheorghe Petcu din cele cinci volume de *Memorii* ale lui Alexandru Tzigara-Samurcaş), Editura Editgraph, Buzău, 2021

După 70 de ani, amintirile copilăriei sunt ascunse sub mulţimea de întâmplări ale tinereţii şi maturităţii, dar cele legate de bunici rămân, cel puţin în cazul meu, vii şi luminoase. Cele legate de tatăl mamei mele, Ancuţa Tzigara-Samurcaş măritată Berza, „Bunicul" cum simplu îi spuneam, despre care mult mai târziu aveam să aflu că era învăţatul, profesorul şi împătimitul răspânditor al culturii româneşti Alexandru Tzigara-Samurcaş (1872-1952), sunt: barba albă, portul îngrijit în haine negre, mersul drept ajutat de baston mai mult ca semn al rangului, ceasul de aur cu lanţ la jiletcă, vocea plăcută şi la fel de curgătoare în română, franceză sau germană. Până când aveam patru ani, bunicii materni locuiau în casa de lângă muzeul de la Şosea, cum îi spuneau pe atunci bucureştenii, Muzeul Ţăranului Român, cum sună denumirea actuală a muzeului de pe şoseaua Kiseleff nr. 1, pe care bunicul meu l-a înfiinţat în 1906 şi apoi l-a condus patruzeci de ani.

(…) Lor le este dedicată această carte, rod al muncii scriitorului Gheorghe Petcu, care a selectat şi comentat pasajele referitoare la activitatea lui Al. Tzigara-Samurcaş în judeţul Buzău şi pentru contextul în epocă şi multe altele din primele două volume ale *Memoriilor* lui, acoperind începutul secolului trecut, până la sfârşitul Primului Război Mondial, cu naşterea României Mari.

Am pus la dispoziţia editorului fotografii din albumele familiei Tzigara-Samurcaş, făcute de bunicul meu acum peste un veac cu aparatul Kodak cu burduf şi film de celuloid 12/18 cm, pe care îl ţine în mână în ultima planşă, din 1930, aparat pe care îl posed alături de alte amintiri ale unei epoci importante din istoria României şi a Europei: La Belle Epoque, epoca domniei regelui Carol I, nu doar frumoasă ca aspect al persoanelor şi clădirilor, dar şi rodnică ca dezvoltare economică, socială şi culturală a ţării noastre. (Din introducerea la carte, „În amintirea bunicului matern", de Tudor Berza, membru corespondent al Academiei Române)

De vorbă cu Lidia Kulikovski (I)

Raia ROGAC

Raia Rogac: *Doamna Lidia, am mai spus-o anterior şi rămâne valabil pentru totdeauna: Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu" din Chişinău, în primele aproape trei decenii după '90, se identifică cu numele directorului general dr. Lidia Kulikovski, zicând primul nume, în mod firesc gândul ne duce la celălalt. Şi aceasta se datorează evoluţiei instituţiei în perioada directoratului dumneavoastră. Aşa cum istoria l-a consemnat pe Carol Schmidt ca fiind cel mai longeviv primar al Chişinăului, una din realizările cele mai importante ale lui fiind fondarea Bibliotecii publice orăşeneşti la 1877, tot aşa rămâne scris în analele contemporane că Lidiei Kulikovski i-a revenit onoarea de a fi aleasă primul director al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu". Au urmat alte mandate, astfel devenind cel mai longeviv director general, cu realizări deosebite pe mai multe planuri. Să dea Domnul ca discipolul dumneavoastră, actualul director general dr. Mariana Harjevschi, să cunoască o tot atât de fructuoasă şi lungă perioadă de conducere, să înmulţească ceea ce aţi obţinut în cadrul Bibliotecii. Am impresia că pentru a reuşi, aţi schimbat şi domiciliul, ca să fie în vecinătatea Bibliotecii. În ciuda pandemiei, cum vă simţiţi la rotunjirea acestei vârste nobile?*

Lidia Kulikovski: Să începem cu jubileul... Niciodată nu mi-a plăcut să primesc osanale, în prezenţa mea…

R.R.: *Remarc cu amărăciune că înăsprirea condiţiilor de protecţie împotriva covidului v-a „ajutat" în acest sens…*

L.K.: Lumea ştie că eu ori mă laud, ori mă critic, pentru fiecare faptă în parte, aşa e mai bine. Cum mă simt la ai mei 70? Ochii văd, sesizează, creierul reacţionează, inima mă împinge să acţionez, dar ambalajul estompează şi mă avertizează: mai încet, dragă, astâmpără-te măcar acum... Am încheiat un acord cu părţile mele vitale pentru a mai diminua excesul de energie fizică şi morală (nu alerg, nu merg pe jos cu N kilometri pe oră, ca altădată), mă concentrez pe cercetare şi scris, aceste activităţi sunt „obligate" să mă ajute. Mă prinde câteodată gândul că nu sunt eu cea cu motoarele în surdină. Dar… învăţ a trăi cu povara anilor, care îmi aduc mici bucurii, mici împliniri, mici satisfacţii.

R.R.: *Dar una din părţile vitale, şi anume, inima operată, ce zice?*

L.K.: Mă ascultă, n-are încotro!

R.R.: *Vă amintiţi ce spunea regretatul Octavian Ghibu, fiul regretatului Onisifor Ghibu, la întâlnirile de la biblioteca din Chişinău care-i poartă numele? În diferite situaţii trebuie să învăţăm arta de a transforma micile bucurii în mari bucurii.*

L.K.: Oricum, de la 70 încolo nu mai avem unde ne grăbi. Anii i-am irosit. Nu reproşez nimic nimănui – nici Celui de Sus, nici pământenilor din jurul meu. Doar le mulţumesc. Pentru că singură nu aş fi realizat mare lucru. Am simţit şi am avut întotdeauna susţinerea echipei noastre de bibliotecari. Bibliotecarii m-au ales şi voiam să nu-i dezamăgesc, voiam să le arăt că pot munci cu dăruire, creativitate, pasiune şi loialitate pentru bibliotecile noastre. Referitor la directorul general Mariana Harjevschi: e tânără, temerară, intuitivă, proiectivă, doreşte să menţină BM pe vârful muntelui, nu la poalele lui, caută noul, originalul, lucruri care fortifică brandul BM. Pandemia e o provocare pe care trebuie s-o înfrunte şi cred că va reuşi.

R.R.: *Pandemia e nu numai o provocare, pandemia e o mare dramă, dacă vreţi, o mare tragedie. Încă nu se ştie câte minţi luminate va răpi, în consecinţă, omenirea are, parafrazând o sintagmă a recent petrecutului pe ultimul drum Nicolae Dabija, mai multe* teme pentru acasă *de învăţat. Cu părere de rău, chiar în dricul ei, încă mulţi dintre oamenii avari „vor ca să-şi cârpească hlamida aurită" (Vasile Alecsandri) cu… moartea „sărăcimii"… Să trecem peste… măcar în această discuţie…*

L.K.: Mai dificil va fi în perioada post pandemie, care nu va fi doar o revenire la starea normală, ci va impune o schimbare radicală de relaţionare şi comunicare între familia mare de utilizatori, parteneri şi voluntari, dar şi o modificare radicală a modului de activitate. Sunt încrezătoare că Mariana Harjevschi e capabilă să creeze un univers al nostru de posibilităţi, ca să răspundem calm la provocări, să aducem o contribuţie unică în beneficiul nostru profesional şi al chişinăuienilor, pe care directorul în funcţiune îi doreşte inteligenţi şi buni utilizatori ai BM „B.P. Hasdeu".

R.R.: *În cadrul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu" aţi crescut profesional în acelaşi ritm cu instituţia, ambele aţi avut o evoluţie fulminantă, felicitări pentru*

ceea ce aţi reuşit să faceţi, continuând şi acum să vă aduceţi aportul la menţinerea poziţiilor de vârf în topul celor mai performante şi prestigioase unităţi de profil. Aş vrea să faceţi o ochire retrospectivă la primii ani de activitate, când inimile bibliotecarelor, împreună cu cele ale cititorilor, debordau de entuziasm, când orele de muncă depăşeau cu mult limita normelor stabilite, când utilizatorii formau cozi enorme la uşile de intrare ale filialelor. Aşa era la „Transilvania", „Onisifor Ghibu", „Ovidius" şi la alte filiale. Îmi amintesc cum, odată cu echipa Bibliotecii „Onisifor Ghibu", completată de simpatizanţi ai instituţiei, l-am aşteptat până la ora unu de noapte să vină de la Bucureşti pe neobositul Octavian Ghibu. Întârzierea era cauzată de o ploaie torenţială şi el era deranjat la drum nu de vârstă şi de o boală necruţătoare de care suferea, ci de faptul că ar putea să se ude cărţile, căci, ca întotdeauna, venea cu un lot considerabil de volume din biblioteca personală, dar şi de la sponsori. Acum, uneori, mă simt total dezamăgită, şi chiar supărată, când văd că unor tineri li se pare că toate schimbările au survenit de la sine, „au căzut din cer", nu cunosc şi nu doresc să cunoască istoria recentă, a ultimelor trei decenii, vor salarii mari, fără a demonstra mari competenţe şi responsabilităţi. Scriind monografia Bibliotecii „Onisifor Ghibu" la douăzeci de ani, ştiu în amănunt cum a luat naştere, am fost martorul unor evenimente epocale care s-au desfăşurat la această filială, dar şi la „Transilvania". Mai puţine cunosc despre primii paşi ai Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu", parcurşi pe făgaşul democraţiei şi independenţei. Bogata experienţă vă permite să puneţi pe balanţă realizările de ieri şi de azi, problemele de ieri şi de azi, greutăţile de ieri şi de azi. E timpul ca aceste mărturisiri să fie împărtăşite, pentru a fi de folos pentru întreaga societate, nu doar pentru comunitatea de bibliotecari.

L.K.: În îndepărtatul (acum) an 1990 s-au întâmplat multe pe arena politică şi culturală. Schimbările au început cu „perestroica" lui Mihail Gorbaciov. Ministerul Culturii trebuia să raporteze acţiuni de transparentizare, deschidere spre democraţie şi, de aceea, de la Departamentul Biblioteci al acestuia s-a decis organizarea, pentru prima dată în istoria domeniului biblioteconomic, încă sovietic pe-atunci, alegerea conducătorilor de instituţii. Aşa cum Biblioteca Municipală era un fel de laborator de testare a „invenţiilor" – forme noi de activitate, implementarea noilor modele (împrumutate de la americani, considerate sovietice), ea a şi dat startul în această direcţie.

Pe noi s-au testat: (1) Modelul de reţea „Sistem Centralizat de Biblioteci" (SCB) (1975-1976). (2) Modelul nou de clasificare, „Clasificarea Bibliotecar-Bibliografică" (CBS), de fapt, se intitula „Библиотечная Библиографическая Класификация", care a avut drept scop înlocuirea Clasificării Zecimale Universale utilizată în toată lumea. Ruşii şi-au creat (pe întreg teritoriul sovietic) spaţiul lor informaţional, la care nu aveai acces decât cunoscând acel sistem de clasificare, amintit mai sus. Aceiaşi politică pe care au aplicat-o şi la Sistemul Căilor Ferate, încă pe timpul războiului civil (ca nu cumva să intre forţe străine în ţară), când au schimbat standardul distanţei dintre şine (e mai mare decât cel internaţional), de aceea, la călătoria cu trenul, ajunşi la graniţa unei ţări europene, era nevoie de îmbrăcarea şinelor într-o garnitură mai îngustă. (3) Modelul cercetării necesităţilor de lectură (1972). La aceasta din urmă am participat fiind studentă, iar la SCB şi CBB fiind deja şefa Bibliotecii orăşeneşti nr. 24. Am învăţat multe din implementarea acestor proiecte de validare ştiinţifică a rezultatelor. Atunci când s-a anunţat concursul pentru ocuparea funcţiei de director general al BM, am aplicat şi eu, mi-am elaborat un program, dar şi un discurs persuasiv (eram bună din şcoală la aceasta). Candidau patru persoane: două rusoaice, o ucraineancă şi eu – o încrengătură genealogică ruso–ucraineană–română. În ajunul zilei desfăşurării alegerilor (în sala de festivităţi a Şcolii de Arte „V. Poleacov"), două persoane s-au retras din cursă. Am rămas eu şi directorul adjunct în funcţiune, care avea sprijinul Ministerului Culturii. Totuşi, nu m-am descurajat. Concepeam alegerile ca pe o competiţie. Când reprezentanta Ministerului Culturii a ieşit la microfon s-o prezinte pe prima candidată şi a îndemnat sala să o voteze (ceea ce nu trebuia să facă), am adoptat un alt comportament, unul de hazard – doar câştig! Şi am câştigat! Evenimentul a fost amplu mediatizat, se făceau comentarii în direct la Radio, ca la meciurile de fotbal, erau antrenaţi activ ziarişti de la *Literatura şi Arta,* de la alte ziare. Abia a doua zi am conştientizat în ce mi-am băgat capul. M-am speriat, dar nu era în firea mea să dau înapoi. Atunci mi-am asumat responsabilitatea conducerii unui sistem cu 61 de biblioteci-filiale. Am câştigat pentru că ştiam problemele BM, aveam experienţă de 17 ani lucraţi ca şef de bibliotecă, ca metodist, ca şef la achiziţie. Trebuie să recunosc că sistemul sovietic de pregătire profesională continuă era foarte bine pus la punct. Directorii de biblioteci, în fiecare an, erau invitaţi la Institutul de Cultură al URSS să înveţe (o lună de zile!). Şi cum directorilor precedenţi nu le prea plăcea mersul la Moscova (sau învăţatul?), mă trimiteau pe mine. Eu acceptam bucuroasă şi chiar învăţam. De pe atunci mi se spunea „omul cu idei".

A fost greu la început, pentru că nu ştiam contabilitate, relaţionarea cu fondatorii şi multe alte probleme de conducere, dar, după cum just aţi apreciat, „am învăţat împreună cu biblioteca" sau, cum spun americanii, „am învăţat management, făcând management". Conducerea e un proces perpetuu de învăţare. Aveam un program prezentat oamenilor, de aceea trebuia să-l realizez. Acţiunile reieşeau din context, or contextul nostru în anii '90 era plin de frământări, căutări de redefinire de limbă, de ţară şi de redefinire a BM. În acest model vedeam schimbarea paradigmei. Am avut noroc de circumstanţe, care au lăsat loc mult Bibliotecii să se reinventeze, redimensioneze, oferindu-mi destule idei de menţinere a vitalităţii BM. Am avut noroc de echipa de bibliotecari, bunii mei bibliotecari, care aşteptau să fie conduşi spre mai bine. A fost perioada în care BM avea cel mai mare procent de bibliotecari cu studii superioare de specialitate, mulţi bibliotecari experimentaţi, aproape de pensie şi pensionari, dar care răspundeau pozitiv, cu toată capacitatea lor la iniţiative, provocări, înnoiri.

→

Podul de reviste

Am avut noroc de familie, care m-a susţinut, preluând unele îndatoriri de-ale casei de pe umerii mei. Unica, inamovibilă obligaţie a fost gătitul – nimeni nu se apropia de bucătărie, chiar dacă era o datorie, o adoram şi o făceam cu dragoste şi de fiecare dată surprindeam familia cu ceva nespus de gustos. Iar pentru aceasta îmi iertau întârzierea la Bibliotecă atunci când veneau delegaţii, iar de venit, veneau aproape în fiecare lună şi stăteam la schimb de experienţă până peste miez de noapte. Asta era altă universitate popular-biblio-teconomică. Mi-am asumat responsabilitatea de a depolitiza Biblioteca şi a lupta cu birocraţia. Am fost, fără modestie afirm, cea mai accesibilă dintre directorii pe care i-a avut BM. Mi-am asumat deciziile, riscurile, greşelile, dar şi rezultatele. Îmi asumam chiar şi riscurile şi greşelile bibliotecarilor, ca fiind ale mele. Făceam un management participativ după principiul celor „Trei muschetari" – unul pentru toţi şi toţi pentru unul. Cred că acesta-i secretul unui management de succes.

R.R.: *Tot atunci, rând pe rând, au început să fie create cele nouă filiale de carte românească cu ajutorul bibliotecilor şi judeţelor din România, care trebuiau să fie zece. Colaborarea bibliotecilor a trecut ulterior şi oceanul. Primele standarde europene în sistemul biblioteconomic au fost aplicate graţie acestor colaborări de carte fără frontiere. În realitate, cu toate că opera multor scriitori români, interzisă odinioară, a trecut Prutul, venind de Acasă Acasă, vorba lui Nichita Stănescu, la trecerea vămii, să spunem adevărului pe nume, mai există dificultăţi chiar şi astăzi.*

L.K.: Eram în căutare de resurse din 1989 – momentul culminant al mişcării de renaştere naţională. Fiind atunci şef la Achiziţie, datoria mea era să asigur resursele necesare. Ştiam de unde, problema însă era cum să reuşim achiziţionarea. Din 1990, am primit botezul responsabilităţii manageriale de director general. Am găsit mai multe căi, dar cea mai bună idee a fost deschiderea unor biblioteci în parteneriat cu Biblioteci Judeţene din România. Ideea care a lansat proiectul a venit de la Bucureşti, în 1990, de la reputatul bibliolog Gheorghe Buluţă, care în prima vizită a primarului de Bucureşti (de la 1940 încoace), venise cu ideea deschiderii unei biblioteci de carte românească la Chişinău, idee susţinută de Direcţia Cultură a municipiului Bucureşti în frunte cu Florin Rotaru. Dar din cauza birocraţiei de la Chişinău, s-a tergiversat mai mult de un an deschiderea Bibliotecii „Onisifor Ghibu", care ar fi putut să fie prima. În acest răstimp, a venit altă propunere de a deschide o bibliotecă, în colaborare cu partenerii de la Cluj, cu numele de „Transilvania". Am lucrat direct cu reprezentanţii Alexe Mare şi Virgil Bulat de la Asociaţia „Pro Basarabia şi Bucovina" şi directorul Bibliotecii judeţene Cluj, viitorul ctitor, Traian Brad. Mi-am asumat curajul de a acţiona fără să cer permisiunea fondatorilor şi am reuşit. Celelalte s-au deschis mai uşor, prin susţinerea fondatorilor şi asumarea contribuţiilor pentru deschiderea bibliotecilor „Onisifor Ghibu", „Ovidius", „Alba Iulia", „Târgovişte", „Târgu Mureş", „Maramureş", „Liviu Rebreanu" şi „Ştefan cel Mare". A zecea bibliotecă trebuia să fie „Sibiu", însă m-am pensionat şi n-am

reuşit. Noua conducere a depus eforturi să găsească un spaţiu adecvat, însă fondatorii nu au mai susţinut financiar reparaţia localului. Ideea a rămas îngheţată, doar o schiţă de proiect. Păcat. Astfel, în baza proiectului de ctitorii comune Republica Moldova – România au fost aduse în bibliotecile noastre aproape un milion de volume de carte românească.

R.R.: *Mă duce gândul la cât de mare era entuziasmul la început, şi la speranţa că va fi mai bine, temerarii îşi asumau multe riscuri, mai ales cadrele de conducere. De exemplu, într-un amplu interviu, regretatul ministru al Culturii Ion Ungureanu îmi povestise despre toate greutăţile care au fost depăşite pentru asigurarea cu spaţiu a Bibliotecii „Onisifor Ghibu". Şi dumneavoastră aţi avut nopţi de nesomn, nu din cauza reţinerilor la Bibliotecă, mai mult din cauza unor probleme ce păreau pe atunci, fără soluţii, pe motiv de birocraţie…*

L.K.: Dar le-am depăşit!

R.R.: *Le-aţi depăşit. Să vorbim în continuare cum s-a dezvoltat schimbul de experienţă: colegii din România veneau la Chişinău şi, invers. Dumneavoastră personal, în acest context, cu ce v-aţi îmbogăţit?*

L.K.: Schimbul de experienţă a început cu mult înaintea deschiderii bibliotecilor. Echipe de bibliotecari veneau cu transporturi de carte, apoi le prelucrau, catalogau, iar bibliotecarii noştri învăţau de la ei limbajul profesional în limba română. Echipe de bibliotecari de la noi mergeau la bibliotecile partenere. Au fost timpuri când trimiteam câte 40 de persoane la Cluj, Bucureşti şi celelalte oraşe şi biblioteci partenere. Clujul ne-a organizat şi o excursie la Budapesta, la Biblioteca Municipală. Practic, sute de bibliotecari mergeau în România şi tot atâţia veneau la noi. Eram prezenţi la toate acţiunile de formare din România şi trimiteam bibliotecari şi la Buşteni, la Centrul de formare continuă a bibliotecarilor din Ţară. Dar colaborarea cu România a adus mai mult decât schimbul de experienţă. Clujul, prin directorul Bibliotecii Judeţene, Traian Brad, tot el şi preşedinte al Asociaţiei Naţionale a Bibliotecilor Publice din România, ne-a inclus în toate proiectele europene cum sunt: „Proiectul bibliotecilor publice" (PBP, Public Library Project), „Pulman" şi „Calimera", prin care ne-a deschis calea spre Europa şi bibliotecile ei. Noi eram coordonator de ţară al acestor proiecte europene. Zilele Bibliotecilor „Transilvania", „Onisifor Ghibu" şi nu doar, erau universităţile noastre prin multitudinea şi varietatea de evenimente, forme, metode utilizate. Zilele „Transilvania" includeau simpozioane, ateliere profesionale, Salonul de carte al editurilor clujene, lansări de carte, excursii profesionale (vizite la bibliotecile noastre), vernisaje de pictură, spectacole etc. La Prima ediţie a Zilelor Bibliotecii „Onisifor Ghibu", directorul Bibliotecii Municipale (ulterior a devenit Metropolitană) „Mihail Sadoveanu" din Bucureşti, Gheorghe Buluţă, a inclus în program un atelier profesional, la care a venit cu personalităţi din domeniul biblioteconomic. Apoi, tot prin intermediul acestora, peste un an, am avut un curs de marketing, susţinut de specialişti de la Institutul de Biblioteconomie din Germania. Şi Zilele celorlalte biblioteci de carte românească includeau activităţi de instruire şi schimb de experienţă. Pot spune că au fost ani de învăţare continuă.

(Va urma)

Semn(al) de carte

Titi Damian, *Povestiri din Urziceni. Pagini jurnalistice,* Editura Editgraph, Buzău, 2020

Autorul se simte obligat să-l prevină pe cititor că aceste scrieri [apărute în ziarul *Ialomiţa* şi revista *Helis* din Slobozia şi în revista *Gazeta de Urziceni*] nu sunt doar simple povestiri/poveşti în sensul clasic al cuvântului, ci sunt eseuri cuprinzând fapte de viaţă şi experienţe contemporane culturale personale, legate de oraşul care l-a adoptat acum o jumătate de secol şi faţă de care se simte obligat să-i mulţumească, întrucât în Urzicenii din Bărăganul ialomiţean s-a desăvârşit ca om, ca profesor şi ca scriitor. (Autorul, la începutul cărţii)

Emilian Marcu, *Tărâmul inocenţilor,* Editura Detectiv Literar, Bucureşti, 2020

Întâmpinat cu entuziasm la începuturile sale de Al. Piru, Ştefan Augustin Doinaş şi Constanţa Buzea, Emilian Marcu s-a impus ulterior prin câteva proiecte lirice originale cu caracter programatic, definindu-şi tranşant şi identitatea estetică. (…)

Tărâmul inocenţilor este menţinut într-un registru al prozei poematice, constituit pe descrierea epică propriu-zisă a unei realităţi postbelice cumplite, absurde, subumane, ci şi pe figurări sugestive, simbolice şi parabolice, precum zborul cocorilor (expresie metaforică a libertăţii), bătaie de clopote, ale căror sunete „cheamă viii, plânge morţii, împrăştie viforele", măsurând liturgic timpul, căţeii pământului (apăruţi în visul cu avalanşă de gloanţe a eroului), vârful muntelui (ca deschidere spre „înaltul cerului").

Pentru romanul *Tărâmul inocenţilor,* ce încununează întreaga sa activitate literară, importantă în contextul literaturii române de azi, Emilian Marcu merită Premiul Academiei Române. (Din prefaţa cărţii, „O indiscutabilă vocaţie epică", de acad. Mihai Cimpoi; romanul a primit Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române pe anul 2017.)

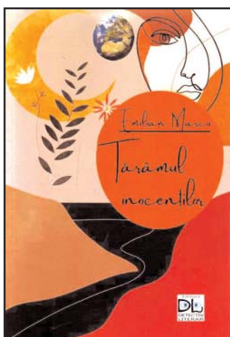
Radu Comşa, *De ce şi-a lăsat Petre P. barbă şi alte povestiri,* Editura Leviathan, Bucureşti, 2021

Această carte reprezintă un dublu debut: al autorului, Radu Comşa, şi al Editurii Leviathan.

Rafinat mânuitor al cuvintelor aşezate în armonie stilistică, Radu Comşa scrie o proză cu geometrii reale sau fictive, în fond un exerciţiu de sinceritate cu el şi cu cititorii. Autorul lui Petre P. (cel care şi-a lăsat barbă şi care poate fi chiar scriitorul!) are o frază fluentă, precisă, cu o anume ritmicitate (vizibilă şi din separarea paragrafelor cu rând alb), în tonalităţi când calme, când grave, niciodată bruşte, fiindcă firul epic se află la el într-un perfect echilibru. Limbajul interior potenţează de cele mai multe ori acest ritm.

Cu certitudine, Radu Comşa este, de la această primă carte, o voce originală în peisajul literar de astăzi. (Costin Tuchilă, în Prefaţă)

Cătălina Haşotti, *Flamuri albe peste Atlantic,* Editura Rawex Coms, Bucureşti, 2021

Cartea sugerează o mişcare ideativă între estul european şi spaţiul transoceanic pe direcţia prevăzută de Hegel în filosofia sa, în sensul că motorul interior al creaţiei este o mare fierbere cosmică.

Consider că poema *Câinele roşu* din acest volum al Cătălinei Haşotti reprezintă o dovadă indubitabilă că ne aflăm în faţa unui talent puternic şi original.

În totalitatea ei, cartea propune noi vibraţii ontologice şi semantice, motive poetice inedite în peisajul literar actual din România, suprasaturat cu perifraze şi declaraţii de iubiri fatale. (M.N. Rusu, pe coperta a patra)

Gazetarul Eminescu

Marcel LUCACIU

Premeditat sau nu, se vorbeşte, astăzi, din ce în ce mai puţin despre publicistica lui Eminescu, fără de care o imagine de ansamblu asupra întregii sale creaţii rămâne nu doar incompletă, ci şi neconcludentă. Fără îndoială, Eminescu este şi va fi (încă multă vreme!) Poetul prin excelenţă, dar cugetările lui nu s-au pierdut, niciodată, în „câmpiile asire" ori în undele Nilului, fiind întotdeauna strâns legate de folclorul, de mitologia şi – mai ales – de istoria românilor. Idealurile neamului românesc erau şi ale sale, iar ele sunt atât de bine cuprinse în primul vers al *Doinei:* „De la Nistru pân` la Tisa...!" Sincerul patriotism al poetului de la Ipoteşti transpare nu doar în versurile, ci şi în articolele lui politice, publicate la *Federaţiunea* (1870), *Curierul de Iaşi* (1876–1877), *Timpul* (1877–1883) şi, cu totul sporadic, la *România liberă*, respectiv *Fântâna Blanduziei* (noiembrie 1888 – ianuarie 1889). Tocmai de aceea, am întors „roata vremii" şi, răsfoind o mare parte dintre editoriale, ne-au copleşit, de fiecare dată, intensitatea, fervoarea şi vehemenţa scriiturii ce vizează, printre multe altele, fie clasa politică, fie „cestiunea Basarabiei…"

Totul a început la *Federaţiunea*, un ziar românesc ce apărea la Budapesta (1868–1876), sub conducerea lui Alexandru Roman, profesor de limba română la Universitatea maghiară şi membru fondator al Academiei Române. Eminescu a publicat aici trei articole emblematice (*Să facem un congres, Echilibrul, În unire e tăria*), în care se conturează interesul pentru viaţa naţională, cel puţin, prin ideile exprimate făţiş: autonomia Transilvaniei; organizarea unui congres al românilor; necesitatea solidarităţii la români, dar şi importanţa solidarităţii românilor cu toate naţiunile aflate sub stăpânire austro-ungară.

Pentru „foaia vitelor de pripas", tânărul gazetar alcătuia pagina politico-literară, fiind totodată redactor-administrator şi corector. *Curierul de Iaşi* era însă o publicaţie cvasianonimă, fapt ce-l îndreptăţeşte pe G. Călinescu să consemneze, pertinent, în exemplara monografie *Viaţa lui Mihai Eminescu* (1932): „…ne este penibil să ne gândim că o activitate atât de remarcabilă s-a irosit în coloanele unei foi obscure". Poetul redacta cronica teatrală, cronica internă şi externă, demonstrând o neobişnuită clarviziune în ceea ce priveşte situaţia românilor de pretutindeni sau adevăratele relaţii ale României cu statele vecine. Indignat că trebuie să scrie, la comandă, un articol în apărarea primarului Pastia, Eminescu părăseşte redacţia *Curierului*..., îndreptându-se spre Bucureşti, unde îl aşteptau Slavici şi Caragiale.

Timpul devine, curând, tribuna de la care autorul *Scrisorilor* îşi îndreaptă săgeţile spre falşii patrioţi liberali, surzi la durerile naţiunii, „cumularzi netrebnici", „stârpituri" şi „grecotei ignoranţi". În articolul *Ca la noi la nimenea,* gazetarul demască trista realitate a vieţii noastre politice: „O mulţime de oameni mari se mişcă pe această scenă bizară, pe care toate sunt cu putinţă afară de un singur lucru: *onestitatea.*" Nu se face nimic pentru şcoală, nici pentru biserică. În schimb, cei care „au pus pistolul în pieptul lui Vodă Cuza" au fost… decoraţi, iar la Ploieşti s-a proclamat Republica. Iată şi rezulta(n)tele guvernării (pe atunci, liberale): „…un meschin egoism, o lăcomie de câştig cu orice mijloace, lipsa de bună-credinţă în afacerile publice şi în cele private". Ba mai mult, peste tot domneşte corupţia deplină. Vinovaţii sunt graţiaţi, oamenii nevinovaţi condamnaţi, iar judecătorii sunt destituiţi pentru opiniile lor. Cum ar zice Caragiale: „Curat constituţional!"

Respiră, în fiecare pagină, o fierbinte actualitate. Drept argument, reproducem câteva pasaje din alte scrieri politice: „Acesta e blestemul ce urmăreşte partidele radicale din toate ţările: promit lucruri ce nu le pot ţinea nicicând, pentru a amăgi poporul" (*Se ştie că noi*…). Sau: „…Bucureştii erau încă un oraş creştin şi românesc. Nu vedeai o firmă străină în Lipscani, de pildă. Astăzi devin rare cele române. Şi de ce asta? Pentru că din toate s-au făcut politică internaţională" (*Nenorocitele astea de ţări*...).

Adesea, lupta se dă pe tărâmul istoriei noastre naţionale. Martor al consecinţelor *Tratatului de la Berlin* (1 iunie – 1 iulie 1878), în urma căruia pierdeam sud-estul Basarabiei (mai exact, judeţele Cahul, Ismail, Bolgrad) şi „câştigam" Dobrogea, Eminescu polemizează cu răuvoitoarele gazete străine. Se repeta, stăruitor şi tendenţios, că Basarabia se numără printre provinciile cucerite de ruşi… de la tătari şi turci (?!). Lungul şir de incontestabile dovezi istorice, la care se adaugă necruţătoarea ironie, spulberă orice îndoială. Numele Basarabiei este „...puţin mai vechi decât tătarii de sub corturi". El se trage dintr-o veche familie de Domni – Basarabii, „descălecători de neam şi de ţară", iar cetăţile zidite de Ştefan Muşatinul sunt dovada unui drept legitim, „căci un drept nu se pierde decât prin învoirea formală de a-l pierde" (*Basarabia*).

Satira demagogiei liberale străbate, acidă, coloanele bucureştene ale *Timpului.* Semnatarul *Glossei* a privit „ca la teatru" ritmul greoi şi gâlceava dezbaterilor parlamentare (adevărate „Româniade!"), fiindcă se juca şi pe vremea aceea *Comedia erorilor*, adică votarea bugetelor. În opinia lui Perpessicius, violenţa satirică a celei de-a doua părţi din *Scrisoarea III* este, neîndoielnic, …„rod parlamentar!" Departe de trecutul glorios al unor domnitori precum Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun ori Ştefan cel Mare, prezentul decăzut e populat cu „pitici" ridicoli şi abjecţi, iar sentimentul nu poate fi decât unul de amărăciune profundă: „Dacă ne place uneori a cita pe unii din Domnii cei vechi, nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce. Nu. Precum lumina unor stele ce s-au stins de mult călătoreşte încă în univers, încât raza ajunge ochiul nostru într-un timp în care steaua ce a revărsat-o nu mai există, astfel din zarea trecutului mai ajunge o rază de glorie până la noi, pe când cauza acestei străluciri, tăria sufletească, credinţa, abnegăţiunea nu mai sunt. Degeaba pitici moderni ar îmbrăca zalele lor mâncate de rugină, dacă nu pot umplea sufletele cu smerirea şi credinţa celor vechi" (*Guvernul care ne trebuie*).

De o rar întâlnită conştiinciozitate, gazetarul Eminescu n-a cunoscut improvizaţia, nici însemnarea seacă, remarcându-se printr-o vastă cultură şi o susţinută documentare, în ceea ce priveşte trecutul istoric ori problemele social-economice. Intransigenţa morală, cultul dreptăţii şi primatul naţiunii l-au călăuzit totdeauna şi pretutindeni, încă din adolescenţă. Încrezător în destinul neamului său, mereu la curent cu întreaga viaţă politică şi revoltat de nedreptăţile precupeţilor de hotare, Mihai Eminescu („românul absolut", cum îi spunea Petre Ţuţea) reprezintă, dincolo de orice frazeologie, visul etern al *Daciei fericite* şi propria noastră conştiinţă naţională.

Notă: Citatele au fost reproduse conform volumului M. Eminescu, *Ne e silă…*, Editura Societăţii Socec, Bucureşti, 1991, 157 p.

Doi poeţi şi universul lor artistic

Sara MINA

Galileo Galilei spunea că „Matematica este limba în care Dumnezeu a scris universul". Albert Einstein afirma că „Matematica pură este, în felul său, poezia ideilor logice". Poetul şi matematicianul român Ion Barbu (Dan Barbilian) făcea legătura între abstractul matematicii şi creaţiile sale „Există undeva, în domeniul înalt al geometriei, un loc luminos unde se întâlneşte cu poezia." Şi lista ar putea continua…

Sub semnul acestei credinţe, m-am întors pentru câteva clipe asupra poeţilor pe care am avut onoarea să-i public la Editura Biscara: Victoria Milescu şi Lucian Gruia, două personalităţi înrudite prin vocaţie, dar atât de diferite ca structură şi utilizare a conceptelor artistice…

Nu-mi propun să le asociez distinşilor creatori anume modele matematice, ar fi peste puterea mea de cuprindere. Fiinţa umană este, în genere, un cumul de variabile aproape imposibil de transpus în concepte de predictibilitate… Totuşi, dacă reducem analiza la asocierea cu cea mai pregnantă caracteristică a personalităţii unui artist, identificabilă în opera-i, se poate întrezări o sclipire, o speranţă că demersul poate n-ar fi chiar imposibil…

Poeta Victoria Milescu nu are nevoie de mijlocirea nimănui pentru a-şi apropia cititorii! Printr-o combustie internă revelatorie, trăieşte, în raport cu lectorul versurilor sale, un paradox: îşi păstrează spiritul liber, izbutind să învingă provocările contextuale, în timp ce omul care-i răsfoieşte cartea devine un captiv al creaţiei artistice a poetei.

Întrebată acum un an, când s-a năruit asupra noastră pandemica pedeapsă, cum a făcut faţă restricţiilor de tot felul, domnia sa mi-a răspuns:

„De mult n-am mai avut atâta amar de timp de cheltuit cu scrisul, cu visarea, cu imaginarea. Aşa am alcătuit cartea *Încă liberă,* cu poezii de dragoste, fiindcă în numele dragostei omul poate face minuni, poate supravieţui oricăror încercări. Deşi *arestată la domiciliu,* m-am gândit că sunt încă liberă... Încă liberă de a scrie, a comunica, a face planuri, a gândi că, în pofida unor evenimente dramatice, lumea îşi va găsi drumul bun, luminos, prin capacităţile ei spirituale, răspândite prin cuvânt de cei ce slujesc cuvântul…"

Ce propune poeta Victoria Milescu în volumul de poezii *Încă liberă* apărut la Editura Biscara în 2020?! Ne oferă un periplu printre cele mai frumoase versuri de dragoste extrase din volumele care i-au jalonat maiestuos meandrele devenirii artistice!

De te aştepţi la o frenezie de zâmbete frivole, te înşeli! Dragostea trăită de Victoria Milescu macină, lasă cicatrici în suflet şi minte, e geamăna suferinţei! Dar, odată filtrat în profunzime, sentimentul explodează în mesaje poetice, ce supravieţuiesc oricum subiectului iubirii: *Vino să plângem împreună/ căci vom muri/ iar dacă nu vom muri/ nu vom şti/ unde se duce viaţa/ vino să ne bucurăm/ să dansăm şi să bem/ dacă nu vom iubi/ nu vom şti/ cum e moartea/ vino, prieten şi duşman/ rănit dar nu de cuţit ori de sabie/ mort fără să fi luptat/ fără să fi cunoscut moartea…*

Poeta nu-şi regretă pierderile, ci îşi mărturiseşte, în fapt, fenomenul care preschimbă o energie potenţială într-una cinetică, ce dă vigoare evolutivă propriului destin artistic. Orice gest neîmplinit îşi găseşte adăpost izbăvitor într-un vers, iscând o nouă taină: *Lacrimile tale nasc/ fără voie, pe trupul meu/ versuri/ gesturile tale/ neduse până la capăt/ întâlnirile fără rost/ nopţile în care îţi ascult/ respiraţia verde/ asemenea unui copac, odihnindu-se/ cu rădăcinile întinse adânc/ în cerneala trupului meu…*

Deşi cu ochi umbriţi de neîmplinire, îşi strigă *Victoria* cu care ursitoarele i-au (în)cântat prenumele: *sunt liberă acum/ adică singură/ rupând bancnote, aruncându-le-n vânt/ săracă, liberă, tristă/ în scuarul cu înfometaţi heruvimi/ am încă ochii lui în orbite/ şi frigul îmbrăţişării zidului/ scriind mesaje lungi pe cer/ în zori dinamitându-l/ bucăţi mari de poeme/ alunecând spre lume…*

Nu trebuie să te înfricoşeze soarta poetei, pătrunsă de amăreala mâhnirii ori a dezamăgirii trecătoare, căci libertatea ei de a iubi aproapele, frumosul, firea, viaţa îi regenerează mesajul artistic odată cu fructele unui nou volum de poezii.

→

Cărţi şi autori

Un prozator talentat pe care nu trebuie să-l uităm

Ion C. ŞTEFAN

Pe vremea când eram un adolescent în clasa a XII-a, la Liceul Teoretic „Vlaicu Vodă" din Curtea de Argeş şi debutam în ziarul judeţean *Secera şi ciocanul*, care apărea la Piteşti, cu un articol sub titlul *În pragul examenului de maturitate,* şi cu un grupaj de versuri într-o publicaţie a lucrătorilor de pe Argeş, *Făclia Hidrocentralei,* care apărea la Corbeni, condusă de scriitorul Marin Ioniţă, prozatorul Dumitru Popescu era numit *Dumnezeu;* nu divin, ci un Dumnezeu al Cuvântului Artistic, şi niciunul dintre scriitorii contemporani lui, pe atunci, nu-i contestau acest atribut, deoarece talentul scriitorului comunist angajat era convingător.

Despre vocaţia literară a lui Dumitru Popescu corifeii vremii, din domeniul cultural, nu aveau decât cuvinte de laudă – şi pe bună dreptate (adică pe talentul său real, dincolo de implicarea lui politică).

I-am citit câteva romane: *Pumnul şi palma, Muzeul de ceară, Omul zăpezilor, Cândva, după izgonirea din Paradis, Solemnitatea despărţirilor;* unele volume de versuri: *Un om în Agora, Insomnia dragonului, Rază de cobalt;* eseuri: *Biletul la control, Ieşirea din labirint, Spaţiile dintre negru şi alb* şi altele, care m-au impresionat. Cărţile sale erau veritabile opere de artă, scrise cu dăruire sufletească, implicaţie filosofică, talent creator, construcţie de maestru, care stăteau cu cinste alături de operele de vârf ale autorilor prestigioşi ai vremii: Nicolae Breban, Petre Dumitriu, Mihail Sadoveanu, Dumitru Almaş, Petru Popescu, Aurel Mihale, Corneliu Leu şi alţii.

Am şi scris despre câteva dintre aceste apariţii, dar nu mai păstrez compoziţiile de odinioară, nici nu ştiu pe unde au fost publicate; importantă mi se pare (acum) doar o concluzie: fie că au fost elaborate mai înainte, în deplina glorie a autorului, fie după evenimentele din 1989, calitatea lor artistică este constantă şi nu putem găsi diferenţe, ori alte orientării sociologice – arta rămânând artă, chiar dacă autorul lor a fost uneori altfel.

Ca personaj, omul era distins, cu chipul luminos, înalt, frumos, elegant – un adevărat model al vremii, care nu semăna cu activiştii de duzină şi nici nu avea un comportament de politruc îngâmfat, ci era prietenos şi deschis în dialog, jucând un rol (altfel decât cel oficial) pozitiv, pe care nu-l puteam compara cu lucrătorii de duzină de la *Ştefan Gheorghiu,* unde, o vreme, a fost rector, ori din secţia de propagandă a CC al PCR.

Contribuţia sa esenţială la cizelarea cuvântărilor *tovarăşului* era o îndatorire de serviciu, tocmai pentru a fi lăsat apoi să circule liber, ca om de cultură european, al tuturor timpurilor. Poate că în sinea lui, Dumitru Popescu gândea la fel (ca mine acum, deşi nu sunt sigur!), de aceea îl percep tot ca pe un literat de excepţie – făcând abstracţie de aportul său politic de odinioară.

Poate că nu se exprima la fel de explicit, ori se complăcea într-un rol dublu, deşi, uneori erau confundaţi unul cu celălalt (în trupul aceleaşi persoane), iar câteodată cu marele prozator şi dramaturg Dumitru Radu Popescu – dar nu aveau comun decât talentul; firul vieţii lor fiind cu totul deosebit.

A fost o vreme pe care nimeni n-o putea contesta; au fost nişte creatori, cu bunele şi cu scăderile lor, ale căror merite, în domeniul literar, cred că vor rămâne peste timp.

Existenţa lor, într-un timp anume, a fost una; dar vom recunoaşte că Dumitru Popescu este un prozator talentat, nonconformist, care şi-a revendicat o independenţă totală şi încă scrie bine, la vârsta de 90 de ani.

Criticul literar Daniel Cristea Enache îi prezintă volumul *Teatrul vârstelor*, în numărul dublu al *României Literare,* 32-33, din august 2020, analizându-l cu discernământ şi competenţă, pe-o pagină întreagă a revistei, subliniind calităţile unor povestiri, precum şi scăderile evidente ale altora. Faptul mi se pare semnificativ din două puncte de vedere: anume că *România literară* dă semnalul unor deschideri mai largi asupra operelor unor scriitori din trecut, care merită reevaluate, şi că acest gest temerar şi curajos este îndeplinit de unul dintre cei mai buni şi harnici critici literari tineri contemporani.

Teatrul vârstelor (Editura Hoffman, Caracal, 2020) poate fi o scară existenţială, reluată din punctele ei esenţiale. Povestirile lui Dumitru Popescu din acest volum spun mai mult decât încărcătura lor verbală.

Întâia parte a naraţiunilor, În ordinea cronologică, după cum precizează autorul în cuprins, ne prezintă farmecul şi ineditul primei iubiri adolescentine între Mihai şi Ana. Poate fi o amintire de demult, pe care naratorul vârstnic o urmăreşte pe diferite etape, recuperând-o din amintire, într-un prezent permanent. Stilul său este de un rar rafinament: „Primăvara, prin care înota ca o revărsare a apelor fluviale, părea decisă a dezvălui nu numai misterele naturii, ci şi propriile taine ale adolescentului tulburat şi speriat, care era". (p. 15)

În această armonie, între frumuseţile naturii şi gingăşia sentimentelor adolescentine, se rostesc primele mărturisiri ale unui sentiment sincer: „Plecând de la acest termen, îşi punea întrebarea: ce caracter trebuie să aibă jurnalul lui? De mărturisire? De spovedanie în faţa publicului anonim şi imaterial? Sau de investigare a ceea ce încă nu-şi mărturisea nici sieşi? Evident, imperativul aşteptărilor sale se îndrepta spre amândouă ţelurile." (p. 16)

Acelaşi procedeu concesiv, al gradaţiilor şi sugestiilor, îl întâlnim şi în *El – şi lumea,* prezentându-ne o întâlnire, după 40 de ani, între membrii colectivului redacţional de la un mare cotidian. (Să nu uităm că Dumitru Popescu a fost o vreme redactor-şef la *Scânteia tineretului*, apoi la *Scânteia.*) Sunt reflectate transformările sufleteşti ale celor de odinioară în lumina noilor înţelegeri sociale: „Cineva spuse ceva despre «supravieţuirea» emoţiei. Participase la multe întâlniri, în special cu colegi. Era prima dată când trăise această baie de emoţie colectivă. Ea se datora faptului că tot ce făcuseră în acei ani era izvorât din adâncul sufletului, expresia unui ideal slujit cu toată fiinţa. Unii întrebau dacă n-ar fi momentul unei ofensive împotriva răului care a invadat acum România." (p. 103)

Din seria a doua, intitulată de autor (sau de editor) *În ordinea ivirii,* am ales povestirea *Pe bancă* – o lectură în contrabalans cu aceea de la început, cei doi îndrăgostiţi fiind acum oameni în vârstă, rafinaţi şi sensibili, apelând doar la o percuţie a senzaţiilor şi trăirilor de odinioară: „În aer se petrecu ceva ciudat. Păru că mediului nocturn al parcului i s-a mai adăugat o doză de electricitate astrală. Sau ochii lor se obişnuiseră cu imaginile? Ori propria energie biologică li se convertise, în anumită măsură, în vizibilitate? Începură să se vadă, să-şi distingă chipurile, să-şi pipăie, cu privirile, vindecate de orbirea temporală, făpturile… (…) Se treziră îmbrăţişaţi, cu nerăbdare, o lăcomie şi o voluptate ce nu mai ţineau seama de etichetă, călcând în picioare dogma etapelor cunoaşterii." (pp. 130-131)

Orientativă şi semnificativă mi se pare a fi ultima lectură, intitulată *Romantism citadin;* naratorul, acum sub numele de Anton, este vizitat de-o rudă de aproape şi bună prietenă de-o viaţă, Minerva, colegă de liceu şi de idealuri romantice. Ei trec împreună în revistă anii de liceu şi de distracţii în oraşul natal, îşi amintesc de întâmplările de odinioară, povestesc despre anii de facultate, despre împlinirile în profesie; evocă prieteni şi rude, dintre care o parte nu mai trăiesc. Ambele personaje sunt la o vârstă înaintată; de-o parte dintre evenimente nici nu-şi mai amintesc.

→

Dorinţele neîmplinite, eşecuri mărunte, odată aglutinate, sunt prinse în *coordonatele polare* ce rotesc lumea în jurul propriei sale fiinţe, într-un fel de *Spirală a lui Arhimede.* Victoria Milescu e centrul propriului cerc poetic perfect. Raze şi unghiuri precise îi plimbă sentimentele de jur-împrejur şi, la momentul potrivit, alimentată de energia creatoare a artistei, *Spirala* părăseşte planul senzorial, proiectându-se în spaţiu, către înălţimea unde se-aştern spre neuitare versurile-i vrăjite. Împărtăşindu-ne din ele, asistăm înfioraţi la zborul imaterial al Victoriei Milescu şi năzuim spre *altceva!* Reconsiderăm truismul *murim în fiecare zi câte puţin* şi ajungem la antipod, cu o speranţă: citind poezie, învingem un pic efemeritatea.

Cumva plasat, la prima vedere, într-un alt sistem de coordonate, Lucian Gruia, poetul-prieten şi prietenul-oglindă al Victoriei Milescu, se-nfăţişează iubitorului de mesaje lirice ca fiind din alt aluat motivaţional.

Când citim versurile sale din volumul *Poeme putrede,* orânduit tot la debutul pandemiei din 2020 şi apărut tot la Editura Biscara, descoperim spiritul pragmatic al omului cu structura tehnică învinsă de vocaţia artistică la masa verde a tăcutei introspecţii.

Cu o tentă mecanicistă, Lucian Gruia aşterne decis cauze şi efecte în construcţia poetică, vocabulele ivindu-se din spectrul cotidianului, puţin înăsprite de obida uzurii. Faptele se întâmplă într-un plan al percepţiei, dar sensul lor diferă în funcţie de cum se mută privirea poetului pe axa unui timp absolut: *Destinul frânează brusc,/ Maşina timpului se opreşte scrâşnind/ La intersecţia maturităţii cu bătrâneţea./ De pe bancheta trecutului,/ Copilăria năvăleşte peste noi,/ Aruncându-ne în bezna viitorului,/ Prin parbrizul, aproape imperceptibil,/ Care desparte viaţa noastră efemeră/ De veşnicia nefiinţei...*

Poetul pare, iniţial, că-şi modulează mesajul într-un *clasic spaţiu cartezian tridimensional,* amplificând efectul construcţiilor semantice. Poetul înşiră definiţii din experimente ştiinţifice, aşezând ordine în realitatea înconjurătoare: *Gândul trăieşte la lumina zilei,/ Scurtcircuit electric/ Între creier şi inima carbonizată,/ Spasm limpede al tăcerii.*

Şi totuşi, poetul nu e izolat de-o carcasă impenetrabilă! Dimpotrivă! Ca un fel de erou antic, resemnat în rolul de victimă enigmatică a delirului contextual, îşi continuă misiunea creatoare, în ciuda forţelor care par că-l slăbesc. În fapt, e doar un alt principiu ţesut în concepţia-i filosofică: acela al *vaselor comunicante.* Credinţa şi harul lichefiate se preling molcom din planul existenţial în cel spiritual, al miezului de carte, salvând poetul şi propriul lui univers: *…Zilnic, destinul mă obligă să mă întind/ pe masa de disecţie./ Cu schimbul, îngeri şi demoni, îmi extirpă:/ o speranţă, un vis, o iluzie./ În fiecare dimineaţă rănile îmi sunt cusute/ şi mă trezesc, tot mai trist, mai sărac şi mai gol./ Când nu sunt aruncate la gunoi,/ culeg aceste măruntaie lirice/ şi le aşez în cărţile mele desuete…*

Deşi poezia sa este orientată spre evidenţe indubitabile, derivate din pragmatismul ontologic şi spirit determinist, Lucian Gruia e, totodată, un aspirant la transcenderea preconcepţiilor fizice vizavi de spaţiul în care-şi pune amprenta poetică. *Viaţa şi moartea sunt/ Două drepte paralele,/ Iar naşterea,/ Punctul lor de intersecţie./ Viaţa nu este aşaDAR/ Euclidiană!*, iată un *Postulat* care întăreşte tentaţia de a-i împărţi creaţia în două categorii de evenimente, posibile doar într-un univers cu patru coordonate: mini-fresce artistice de tip *spaţial* şi imagini poetice *temporale*...

Indiferent către care dintre ele ne-ar îndrepta empatia artistică, al nostru este câştigul, al cititorilor! Acesta este *DAR*-ul poetului Lucian Gruia!

Cărţi şi autori

Culcuşul unui leu

Episcop Macarie DRĂGOI

Această monografie [*Amintiri ale măreţiei trecutului îngropat de veacuri – Comuna Glăvile,* Editura Proşcoala, Râmnicu Vâlcea, 2020], alcătuită cu multă însufleţire de către distinsele cercetătoare vâlcene Maria Catană şi Zenovia Zamfir, este dedicată satului natal al vrednicului de pomenire Mitropolit Bartolomeu al Clujului, cel supranumit, pe bună dreptate, „Leul Ardealului". Ar fi nedrept să fie trecute cu vederea originile sale din Oltenia rurală şi legăturile mai puţin ştiute cu această regiune din vremurile pribegiilor sale. Dârzenia şi buna îndrăzneală a Părintelui Bartolomeu Valeriu Anania provin, fără urmă de îndoială, din bătătura casei părinteşti din Glăvile, din Vâlcea centrală, satul descris în amănunt în cartea de faţă, unde l-am însoţit şi eu pe mentorul meu, odrăslit în acest străvechi ţinut românesc.

Figura mamei a fost deosebit de importantă pentru alegerile pe care Bartolomeu Valeriu Anania le-a făcut în viaţă, inclusiv pentru slujirea sa clericală şi pentru stăruinţa în calea monahală. Caracter direct, onest, deschis, categoric, dintr-o bucată, avea ceva profund ţărănesc şi oltenesc, totodată, în fire, după cum putem da mărturie noi cei care l-am cunoscut îndeaproape. Nu era omul pe care să-l păcăleşti sau să-l duci cu vorba. Şi nici nu puteai „negocia" cu el. Era întotdeauna cu câţiva paşi înaintea interlocutorilor săi, anticipându-le mişcările, intenţiile, gândurile. Desigur că, în timp, aceste trăsături native au fost sublimate de acoperământul Duhului, duse către subţirimi duhovniceşti. Dar ele erau acolo, sădite în pământul tare al Glăvilor.

Ceea ce se ştie, poate, şi mai puţin din istoria acestui mare ierarh cărturar este că legăturile sale cu Oltenia vâlceană nu se reduc doar la originile sale săteşti. Dimpotrivă, în două momente foarte delicate din viaţa sa, aşa cum sunt ele narate în memoriile sale, Oltenia rurală a apărut ca loc de refugiu, de bejenie şi de refacere şi limpezire sufletească.

Primul astfel de moment intervine în viaţa sa când, fiind ierodiacon la Mănăstirea Antim, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, acesta intră într-un fel de criză existenţială privind destinul său monahal. Antim era o chinovie de prestigiu, dar era şi loc de perindare pentru mulţi călugări care erau în Bucureşti pentru studii, ceea ce făcea să nu prindă cheag obştea. Nedumeririle tânărului ierodiacon, totuşi cu preocupări urbane şi culte, deloc genul păşunist sau nostalgic după viaţa satului, se amplifică în acest regim de tranzit şi sub autoritatea aspră a unui vlădică sub a cărui oblăduire se afla. Spre întărirea tânărului monah, într-o noapte poposeşte la Antim stareţul Mănăstirii Polovragi, Părintele Gherasim Bica. La sfatul acestuia, ierodiaconul Bartolomeu cere transferul la Mănăstirea Polovragi, veche ctitorie brâncovenească, unde cunoaşte o frăţietate monahală care îi mângâie sufletul. „Polovragi a rămas până astăzi mănăstirea inimii mele, nu numai pentru frumuseţea locului, ci şi pentru lămuririle sufleteşti pe care mi le-a dat atunci", notează prelatul în memoriile sale. „Duhul comunitar, spiritul de dăruire, dragostea nefăţarnică", precum şi spiritul de încredere şi de disciplină liber consimţită, mai spune vrednicul de pomenire ierarh, erau cele care l-au întărit, în contrast cu traiul modest al mănăstirii.

Al doilea moment de cumpănă vine peste câţiva ani. Năvalnicul Anania, limpezit în locaşurile Brâncoveanului din Polovragi, nu putea sta, totuşi, locului. Poate şi aceasta este o trăsătură specifică oltenilor, spre comparaţie cu firea molcomă a ardelenilor sau duioasă a moldovenilor. Astfel, ajunge student la medicină, în Clujul postbelic, eliberat de armatele maghiare, dar aflat sub autoritatea trupelor sovietice şi a comuniştilor. Implicat în grevele studenţilor „naţionalişti" din 1946, având un rol vizibil şi de frunte, este nevoit să plece în „surghiun". Iar locul său de refugiu este Oltenia vâlceană, submontană. Două mănăstiri sunt adăpost şi oază duhovnicească pentru Anania în pribegia de sub cerurile Oltului: Mănăstirea Bistriţa şi Schitul Pătrunsa, din crăpăturile munţilor Căpăţânii. În memoriile sale, descrie slujbele de noapte, pe care le ţinea cu Ieromonahul Veniamin de la Pătrunsa, acolo unde domnea o „mare linişte".

Glăvile natale apoi chinoviile Polovragi, Bistriţa şi Pătrunsa: iată constelaţia vâlceană care a luminat, hrănit şi adăpostit leul în pribegie.

Vecina mea, Africa

Pedeapsă minoră pentru o moluscă majoră

Nicolae MELINESCU

O instanţă din Ţările de Jos a pus capăt unei dispute de aproape două decenii între un grup de localnici nigerieni şi compania Shell (în traducere, scoică, molusca din titlu) printr-o decizie finală adoptată la sfârşitul lui ianuarie 2020. Curtea de apel din Haga a respins argumentaţia finală a corporaţiei. Avocaţii acesteia au încercat cu disperare să convingă judecătorii că scurgerile de petrol dintr-o zonă intens populată din sud-estul Nigeriei de care era acuzată compania nu au fost provocate de neglijenţă, ci de atacurile hoţilor care sparg conductele de tranzitare a ţiţeiului. În consecinţă, potrivit propriei înţelepciuni, Shell, pură şi gingaşă, era victima unor sabotaje şi nu avea de ce să-i despăgubească pe localnicii afectaţi de poluare, ba, mai mult, le oferea acestora libertatea să se îmbolnăvească gratis în mediul toxic pe care îl crease. Curtea s-a încăpăţânat să nu creadă argumentele companiei şi a rămas pe poziţii pentru că partea încriminată nu adusese probe convingătoare care să demonstreze jaful hoţilor. Sentinţa finală a condamnat sucursala nigeriană a companiei Shell să le plătească o sumă rămasă confidenţială celor patru fermieri care au reclamat abuzurile gigantului corporatist cărora le-au căzut victime comunităţi de mii de oameni în localităţile Goi şi Oruma din Delta Nigerului încă din 2004 şi 2005, când s-au produs cele mai primejdioase scurgeri de petrol.

Instanţa a hotărât în subsidiar ca Royal Dutch Shell, corporaţia mamă, să instaleze echipamente suplimentare de avertizare în caz de avarii la oleoductul Oruma pentru prevenirea unor catastrofe ecologice sau a unor tentative de sabotare a magistralelor de transport al petrolului. Acuzarea a dovedit că Shell, molusca nigeriană, nu a efectuat proceduri corecte şi complete ca să elimine consecinţele deversărilor toxice. Reclamanţii fermieri, care au cerut despăgubiri, au prezentat probe şi expertize care dovedeau neglijenţă în exploatare. O supraveghere mai atentă a conductelor, au argumentat ei, ar fi putut să prevină accidentele dacă marea Moluscă, prea încrezătoare în puterea cochiliei sale impenetrabile, ar fi vegheat de la înălţimea staturii sale financiare gigantice şi ar fi cheltuit sume minime pentru montarea instalaţiilor de monitorizare.

Eric Doorh, unul dintre fermieri, a declarat după pronunţarea definitivă a sentinţei: „În sfârşit, s-a făcut un pic de dreptate şi pentru poporul nigerian, victimă a exploatării petrolului de către Shell. Acest verdict ne dă speranţe pentru viitorul locuitorilor din Delta Nigerului." (https://apnews.com/ article/business-netherlands-nigeria-the-hague-polution-df365847d4cfbbf2a1b94d1cbf2e, accesat 2 februarie 2021) Din 2015, Curtea de apel de la Haga a hotărât că tribunalele Ţărilor de Jos au jurisdicţie în acest caz, la şapte ani după ce un grup de fermieri nigerieni au formulat o plângere penală şi după dezbaterea care urma să stabilească dacă societatea mamă Shell poate fi răspunzătoare pentru acţiunile filialei sale nigeriene. „[Decizia] este o veste fantastică pentru oameni şi pentru mediul natural al ţărilor în curs de dezvoltare. Ea dovedeşte că locuitorii acestor state pot să înfrunte acele multinaţionale care le ameninţă şi le periclitează viaţa", declara Donald Pos, conducătorul fundaţiei olandeze *Prietenii Pământului.* (https://www.reuters.com/ article/us-shell-nigeria-court-ngo-idUSKBN2g Y1DF, accesat 2 februarie 2021)

Fără să renunţe la aroganţa paternalistă a ateismului corporatist, Molusca gigant a secretat un comunicat în care reclamă nedreptatea ce i s-a făcut şi umilirea sa ca să dea bani unor ţărani nigerieni înglodaţi în noroi petrolier. Şi asta după ce au fost trecute cu vederea grave sabotaje ale localnicilor împotriva unei companii care oferă locuri de muncă, plăteşte taxe în schimbul cărora îşi rezervă dreptul să mai otrăvească mediul, din când în când. Shell nu a întârziat să pozeze în victimă inocentă şi a amintit că toate sucursalele sale care operează în lume sunt dedicate trup şi suflet cauzei nobile a salvării planetei. Din păcate, patetismul bine jucat de avocaţii corporaţiei, inspirat de grija neabătută pentru mediu şi de măsurile ecologiste, nu a putut să acopere tergiversările pentru compensarea celor afectaţi de poluare, tergiversări bazate pe speranţa pârâţilor că poate moare cazul în timp sau, dacă nu cazul, poate chiar reclamanţii târâţi prin procese aproape două decenii.

→

Semnificativ mi se pare faptul că textul este datat 2019-2020; corelând această informaţie cu titlul celui de al doilea ciclu de naraţiuni, în dezordinea ivirii, pot trage concluzia că doar o parte dintre povestirile şi nuvelele din această carte sunt scrise în ultima perioadă (de prolificul nonagenar), dar toate celelalte, ţinând seama de calitatea stilului şi arta conducerii conflictului, pot fi texte (sau fragmente) mai vechi, asupra cărora autorul a revenit recent spre uniformizare, ca dovadă a stabilităţii şi stilizării lor recente, ceea ce, pentru creatorii mai vârstnici, poate fi un gest semnificativ şi demn de urmat.

Într-o prezentare, pe coperta a patra a volumului, dramaturgul Paul Everac afirmă: „Remarcabilă este şi faza în care a intrat un intelectual hiperanalitic, ca Dumitru Popescu, care, în romanele publicate în jurul anului 2000, adică *Pasajul, Omul zăpezilor* şi *Focul de paie,* a dat, ca nimeni, pregnanţa unui mediu social în prefacere, ţinându-se la o înălţime analitică dar şi sintetică, după mine, fără egal. Sunt cu totul convingătoare descrierile sale de mediu din primul roman citat, dezbaterea de idei social-politice din cel de al treilea, dar mai ales translaţia de la socialism la capitalism din destinul personajelor."

Iată cum un scriitor de un mare talent reuşeşte să se transfere, prin stăruinţă, de la efemeritatea politică la statornicia artistică.

Vecina mea, Africa

Nu este prima dată când monştrii industriei petroliere au fost vinovaţi nepedepsiţi ai unor accidente sau catastrofe ecologice în delta fluviului Niger. Regiunea este unul dintre cele mai bogate bazine de hidrocarburi, ceea ce face din Nigeria al unsprezecelea mare producător al lumii (între 2,1 şi 3 milioane de barili pe zi), dar are şi un ecosistem fragil. Pe o întindere cât o treime din suprafaţa României, Delta adăposteşte 850 de soiuri de arbori, 248 de specii de peşti, cea mai întinsă arie de mangrove şi ultima pădure sub-ecuatorială joasă. Peste 33 de milioane de oameni aparţinând unui număr de patruzeci de grupuri etnice, între care cel mai numeros este igaw, folosesc aproximativ două sute cincizeci de limbi şi dialecte.

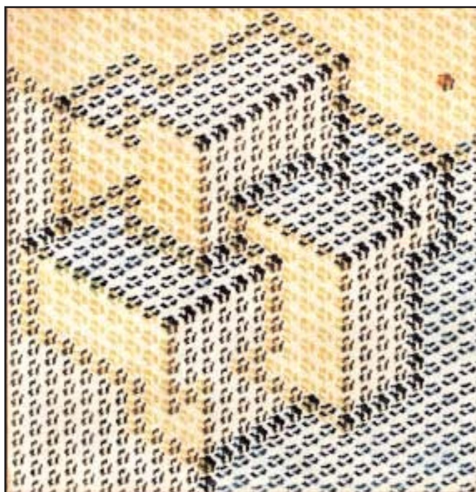
Petrolul a fost descoperit în Delta Nigerului în 1956 şi din 1970 a intrat în exploatarea industrială a marilor corporaţii mondiale. În prezent, ţiţeiul extras este pompat prin optsprezece oleoducte spre două porturi specializate din Golful Guineei, la Atlantic. 90 la sută din PIB-ul Nigeriei este asigurat de exportul de petrol, aproximativ 5 mii de miliarde dolari anual. Petrolul a fost succesorul producţiei locale de ulei de palmier – esenţial revoluţiei industriale britanice, la rându-i succesoarea comerţului transatlantic cu sclavi truditori pe plantaţiile din insulele caraibiene şi din America. Exploatările tot mai numeroase, extinderea explorării şi a exploatării pe platforma maritimă continentală au provocat tot mai frecvente accidente ecologice. World Wildlife Federation a calculat că de la primele extracţii până în 2006, aproape două milioane de tone de ţiţei au ajuns în solul unor aşezări omeneşti, pe terenuri agricole sau în cursuri de apă. Efectele au fost devastatoare, în mare parte uitate sau anulate în memoria colectivă. Din păcate, petrolul a rămas liantul ţării cu peste două sute de milioane de locuitori. Petrolul i-a motivat pe baronii locali, numiţi orga, să păstreze o structură statală federală artificial alcătuită, pentru că tot petrolul este bogăţia naţională care aduce cel mai mare venit în vistieria ţării şi îi conferă Nigeriei un loc important în lume, în virtutea căruia solicită ca în baza unei viitoare reformare a Consiliului de Securitate ONU să devină membru permanent.

Ca multe alte resurse naturale blestemate ale Africii, nici ţiţeiul abundent nu a adus pace pe fluviul Niger. Delta şi cele nouă state ale ei sunt marele bazin al aurului negru, care a dezvoltat centre urbane majore cum sunt fosta capitală, Lagos, sau principala poartă maritimă, Port Harcourt. Pentru Sud, petrolul nu a provocat bunăstarea generală. Trăitorii obişnuiţi din Deltă nu au avut parte de o evadare din sărăcie şi mizerie. Baronii locali şi naţionali s-au înfipt pe cele mai bănoase şi influente demnităţi publice. Războiul civil din Biafra (1967 – 1970) şi perioada care i-a urmat de guvernare militară au făcut ca investiţiile în agricultură şi transporturi la nivel federal să scadă, ceea ce a creat o prăpastie între Nordul tot mai sărac şi Sudul tot mai bogat la nivelul elitei politice şi administrative. Şefii triburilor locale din Nord au pus pe seama petrolului şi a proastei administrări a fondurilor obţinute prin exploatarea lui lipsa de finanţări directe şi aglomeraţia financiară din industria petrolieră. Nordul a suferit o dietă păguboasă pentru că producţia de bumbac – esenţială pentru economia locală – a fost torpilată sub linia de plutire de deteriorarea căilor de comunicaţii şi de penetrarea chinezilor cu produse ale industriei uşoare subvenţionate pe piaţa locală.

Chiar dacă Nordul nu are resurse de hidrocarburi, Carta Federală prevede ca guvernul central să distribuie veniturile din industria energetică în mod echilibrat şi să acopere necesităţile tuturor celor 36 de state ale federaţiei. Că asemenea prevederi rămân doar texte tipărite pe care nu le mai citeşte nimeni şi cu atât mai puţin le respectă o dovedeşte faptul că mulţi oameni de afaceri din Nord s-au implicat în industria hidrocarburilor şi a gazelor naturale din Sud, mai ales prin asigurarea sprijinului şi a serviciilor pe orizontală menite tocmai să asigure funcţionarea unei ramuri extractive care provoacă dezechilibre teritoriale.

Dictaturile militare trecute, conduse de generali nordişti, au deturnat o parte a veniturilor către locurile de baştină, dar elanul le-a fost tăiat de grupurile de interese din Sud care au impus menţinerea unui statu-quo filo-sudist. După războiul civil, noii îmbogăţiţi civili şi militari au accentuat marginalizarea şi segregaţionismul regional. Deturnarea veniturilor din petrol combinată cu instituţii de stat instabile şi cu o guvernanţă arbitrară care nu dădea socoteală nimănui au compus scenariul ideal pentru comportamentul discreţionar şi paternalist al corporaţiilor petroliere. Militarizarea şi centralizarea autorităţii guvernamentale au anulat beneficiile bogăţiei naturale. Nigeria nu a reuşit să răspundă volatilităţii preţurilor de pe piaţa internaţională, a cheltuit foarte mult când acestea erau mari şi a făcut reduceri mult mai încet decât scăderea preţurilor atunci când cererea a început să intre în picaj. Constrânse, guvernele au recurs tot mai des la împrumuturi ca să acopere diferenţele din ce în ce mai mari dintre venituri şi cheltuieli.

În mod firesc, nemulţumirea populară a început să se manifeste nu numai în Nordul sărac, ci şi în rândul populaţiei sărăcite din Delta Nigerului. Practic, majoritatea celor 36 de state ale federaţiei au fost afectate de şomaj cronic, atât sub conducere militară, cât şi civilă. În asemenea condiţii sociale, o atitudine civică raţională însoţită de scopuri politice militantiste a devenit extrem de confuză. Aceasta poate fi una din cauzele pentru care cei patru fermieri reclamanţi din speţa Shell Nigeria au avut nevoie de aproape două decenii ca să li se facă dreptate şi nu de către un tribunal nigerian, ci de unul din Ţările de Jos, gazda cartierului general al corporaţiei condamnate.

Ceea ce uneşte comunităţile afectate, indiferent de apartenenţa la o etnie sau alta este cererea insistentă adresată guvernului central de alocare a unui procent mai mare din veniturile aduse de exportul de petrol şi pentru statele Deltei, respectiv pentru comunităţile pe al căror teritoriu operează marile corporaţii transnaţionale. Asemenea solicitări au căzut pe urechi surde, dar nu au rămas doar un protocol elegant adresat conducerii federale. Numeroase asocieri, grupări, bande şi iniţiative şi-au luat soarta în propriile mâini, s-au organizat ca să reclame vehement, unele chiar prin ameninţări armate, respectarea drepturilor sociale şi economice ale localnicilor din Deltă. Rouben Abati semnala cu mai bine de zece ani în urmă: „Numai în statul Bayelsa (10.773 de kilometri pătraţi, 1.704.515 locuitori) au apărut cel puţin douăzeci de grupări militante pentru drepturile populaţiei din Deltă. Fiecare, la rândul ei, include numeroase subgrupuri, numite «culte», controlate de către un orga, sau stăpân căruia membrii îi jură credinţă. Mujahid Dakubo Asari, unul dintre liderii militanţilor din zona de răsărit a Deltei, pretinde că în zonă domină 312 baroni din etnia ijaw, fiecare cu o armată de fideli hotărâţi să îngenuncheze statul. Din fericire, activităţile militanţilor din părţile orientale sau occidentale ale Deltei sunt izolate, le lipseşte coordonarea şi au prea mulţi stăpâni.” (Ruben Abati, „Warlords in the Niger Delta”, *Guardian* (Lagos), October 4, 2007)

Declarativ sau prin ameninţări armate, în Deltă au fost înregistrate cel puţin douăzeci de formaţiuni *vigilantes,* hotărâte să scoată zona de sub controlul transnaţionalelor şi al guvernului federal, cele mai cunoscute fiind Niger Delta People's Volunteer Force, Mujahid Dokubo-Asari şi Niger Delta Vigilantes. Revendicările lor pornesc de la cauze nobile şi generale (fără sărăcie, locuri de muncă, şcolarizare în masă) şi ajung la mici ambiţii de dominatori diminutivi. Problema autorităţilor centrale este că dincolo de lozinci populiste bombastice, unele formaţiuni au devenit adevărate armate private care au efectuat raiduri şi asalturi împotriva coloniilor de muncă ale corporaţiilor gigant, au luat ostatici şi au obţinut răscumpărarea acestora. Militanţii au demonstrat că pot să atace oriunde, din regiunea litorală până în mahalalele Lagosului. În octombrie 2007, „pentru prima dată militanţii au atacat o instalaţie de petrol dincolo de perimetrul Deltei, în zona orientală extremă. Până şi platformele maritime de foraj aflate la aproape o sută de kilometri de ţărm le-au căzut pradă militanţilor. În iunie 2008, o grupare rebelă a atacat platforma Bonga a companiei Shell.” (Producţie 220.000 de barili pe zi, n. N.M.) (John Campbell, *Nigeria. Dancing on the Brink*, Rowman & Litltlefield Publishers, Lanham, Boulder, New York, 2011, p. 68)

Totuşi, auto-proclamaţii apărători ai drepturilor locuitorilor Deltei sunt utili cuiva, pentru că ei le oferă acoperire bandelor de hoţi de petrol. Aceştia sechestrează tancuri de dimensiuni medii – până la douăzeci de mii de tone – din care scot aproape o jumătate din încărcătură pe care o vând pe piaţa neagră. Veniturile alimentează bandele de protecţie, baronii locali şi oficialităţi veroase din administraţie, din paza de coastă şi din poliţie. Acest corporatism ilicit atrage figuri politice de rang înalt, ceea ce explică lipsa entuziasmului oficialităţilor de combatere a militantismului din Deltă.

Din 2012, hărţuiala dintre forţele guvernamentale şi militanţii locali a fost depăşită de apariţia grupării teroriste Boko Haram, cu baza în Nordul sărac. Banii din comerţul ilegal cu petrol furat i-au permis fondatorului şi primului conducător, Mohammed Yusuf, să transforme mişcarea militantistă într-o armată jihadistă de nestăvilit, care a omorât până în prezent peste zece mii de civili şi militari şi a provocat dislocarea a aproape o jumătate de milion de oameni refugiaţi din calea atacurilor sălbatice ale grupării.

Asociată iniţial obiectivelor şi tehnicilor teroriste ale Al Qaida, Boko Haram s-a repliat şi şi-a găsit un nou rol tămăduitor în siajul aşa-zisului stat islamic. Princeton N. Lyman („The War on Terrorism in Africa”, în John Harbeson and Donald Rothchild, editors, *Africa in World Politics,* fourth edition, Westview Boulder CO, 2009, p. 294) observa corect că dacă există un trofeu pentru terorism, în Africa acela se numeşte Nigeria. În Nord funcţionează douăsprezece state declarate islamice, de unde au pornit multe dintre confruntările sângeroase dintre creştini şi musulmani. „Nordul musulman este îngrozitor de sărac şi se află mult sub standardul oricărei alte regiuni a federaţiei în ceea ce priveşte gradul de alfabetizare, nivelul de sănătate publică şi activitatea economică. De o semnificaţie aparte este desindustrializarea Nordului, a unor oraşe cum este Kano (aproximativ patru milioane de locuitori) sau Kaduna (aproximativ un milion de locuitori) din cauza capacităţilor ineficiente de producţie a întreprinderilor locale şi din cauza influxului de bunuri de consum ieftine din China. Multe fabrici cu tradiţie s-au închis. În toată Nigeria, nu numai în Nord, în ultimele decenii, în ciuda bogăţiei petrolului, populaţia a suferit un declin fără precedent al nivelului de trai. Nigerienii se confruntă cu un grad de sărăcie nemaiîntâlnit.”

Delta Nigerului pare doar o imensă mlaştină care ascunde o bogăţie masivă. Jocul de interese depăşeşte cu mult statura protagoniştilor locali. Până acum, scăderea producţiei zilnice de petrol nigerian la un milion de barili pe zi a dat frisoane pieţei mondiale şi nivelul extracţiilor şi al exportului a devenit un barometru pentru preţurile practicate pe piaţa liberă. Corporaţiile transnaţionale se ascund în scoici din care-şi propun să comande raportul dintre resurse şi produse. Ele au multe trăsături comune cu dictaturile pe care le-au susţinut şi sponsorizat în deceniile bipolarismului din Războiul Rece. Acelaşi cinism în tratarea relaţiilor interumane, între nou-veniţi şi oamenii locului, aceeaşi orbire faţă de ritmurile societăţilor în care operează le face şi acum părtaşe la „blestemul resurselor”, care i-a urzit Africii numai suferinţă, deşi continentul dispune de premisele unei prosperităţi binemeritate. Dincolo de moluştele gigant există o lume dinamică, victimizată şi secţionată de pandemii, de catastrofe naturale sau provocate de om.

Mica victorie a celor patru fermieri nigerieni, conduşi de Eric Barizah, şeful comunităţii Goi, a dovedit că şi cel mai ţâfnos uriaş are puncte vulnerabile. Atacate cu răbdare şi abilitate, ele îl aduc la dimensiunile pământene în care umilinţa poate fi prima lecţie de civilizare.

Mirajul şi miracolele basmului galactic

Mircea OPRIŢĂ

Radu Pavel Gheo (în acte: Pavel Gheorghiţă Radu) este un scriitor şi traducător care şi-a început activitatea literară în SF, dar şi-a dezvoltat-o cu succes mai ales în aria generală a literaturii române. S-a născut în 3 octombrie 1969, la Oraviţa, a absolvit Liceul Silvic din Timişoara, după care, în aceeaşi localitate, a urmat cursurile Facultăţii de Litere (secţia română-engleză) de la Universitatea de Vest. Din 1996 a avut o scurtă etapă de profesorat la Liceul „Al.I. Cuza" din Iaşi, fiind totodată redactor şi realizator de emisiuni culturale la Radio Iaşi. Renunţă la această cale de ascensiune profesională în urma câştigării, la „Loteria vizelor", a vizei de SUA, unde se va muta cu familia pentru un singur an (2001-2002), ca să dea piept cu surprizele deconcertante ale unor servicii aflate sub nivelul şi aspiraţiile pregătirii sale profesionale: vânzător la „Kentucky Fried Chicken" în Redmond, Washington, recepţioner de marfă la librăria „Barnes & Noble" din Washington, vânzător şi responsabil cu aprovizionarea de pâine, tot în Washington, la „Trader Joe's". La întoarcerea în ţară, îşi începe mult mai potrivita (pentru studiile şi aspiraţiile sale) carieră de redactor şi traducător la Editura Polirom, stabilindu-se însă în Timişoara, unde este cooptat şi redactor al revistei *Orizont.* Colaborează cu eseuri şi comentarii la publicaţii importante din întreaga ţară (*Timpul* şi *Suplimentul de cultură* din Iaşi, *Dilema veche* şi *Noua literatură* din Bucureşti, *Orizont*-ul timişorean).

Câteva dintre cărţile non-SF ale autorului s-au bucurat de un larg ecou în public şi în critica literară, ajungând rapid la ediţii succesive. Astfel sunt *Adio, adio patria mea, cu î din i, cu â din a* (2003), scrisă de Radu Pavel Gheo în strânsă conexiune cu tentativa sa de expatriere doar parţial reuşită, lucrare ce i-a adus Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara; apoi, *Românii e deştepţi* (2004), *DEX-ul şi sexul* (2005, din nou premiul înainte menţionat), *Numele mierlei – cincizeci de clipuri vesele şi triste* (2008), *Noapte bună, copii!* (2010, Premiul Naţional de Proză „Ziarul de Iaşi" şi, încă o dată, Premiul Filialei Timişoara a USR), *Disco Titanic* (2016, Premiul Naţional de Proză „Observator Cultural"). O piesă de teatru, *Hold-Up Akbar* sau *Toţi în America*, i s-a pus în scenă la Teatrul Naţional din Timişoara. A fost tradus, cu romanul *Noapte bună, copii!,* în italiană şi spaniolă, iar eseuri i-au fost publicate în franceză, engleză, germană, maghiară, sârbă, slovenă, polonă, în reviste din România şi din străinătate. Proze scurte i-au apărut în antologii editate în Irlanda şi Croaţia. Fiind el însuşi un harnic traducător din engleză, a semnat transpunerile în româneşte ale unor cărţi de sociologie, filosofie şi îndeosebi literatură, iar traducerea sa din Hemingway, *Bătrânul şi marea,* a fost încununată în 2008 cu Premiul „Andrei Bantaş" al Uniunii Scriitorilor pentru cea mai bună traducere din limba engleză.

În anticipaţie, autorul a debutat cu povestirea *Un alt răspuns,* publicată de *Jurnalul SF* în februarie 1993. Prima sa carte, *Valea cerului senin* (1997), aparţine aceluiaşi gen şi grupează un număr de povestiri reluate din publicaţiile vremii (*CPSF Anticipaţia, Jurnalul SF, Almanah Anticipaţia, Supernova, Alternativ SF*). Volumul a apărut într-un tiraj simbolic la Editura Athena, pe care Leonard Oprea reuşise s-o lanseze cu un succes efemer în vecinătatea mai vechii sale Fundaţii Culturale „Vladimir Colin". Privindu-şi critic culegerea de debut, Radu Pavel Gheo era la un moment dat capabil să găsească o consolare inclusiv în neşansa acestei aventuri sefiste, compensată din plin de cărţile non-SF de mai târziu: „Mi-a părut rău că primul meu volum, *Valea cerului senin*, a avut o distribuţie atât de slabă, dar acum mă gândesc că e mai bine: o bună parte din textele de acolo s-ar cere rescrise, iar câteva le-aş scoate cu totul." Relaţia sa cu fandomul are parte de rememorări într-o notă de caldă sentimentalitate:

„Prima dată am venit la Helion în toamna lui 1984. Eram elev la Liceul Silvic. Pe atunci cenaclul se ţinea la Casa Universitarilor şi m-a adus acolo Robi Meissner, apoi m-a preluat Lucian Szabo, absolvenţi ai aceluiaşi liceu. Frăţia pădurarilor, ca să zic aşa. În fiecare vineri seara (sper că ţin bine minte) urcam la etaj, pe jumătate speriat, pe jumătate avântat. Acolo, la cenaclu, veneau oameni pe care îi citisem, care publicaseră în reviste, în *Almanahul Anticipaţia*, care traduceau, care ştiau despre SF tot ce se putea şti în România şi ceva pe deasupra. Însă cel mai mult îmi plăcea aerul de libertate şi înţelegerea binevoitoare care se răsfrângea imediat şi asupra nou-veniţilor. Era un loc care pentru mine, atunci, la paişpe-cinşpe ani, într-o ţară cenuşie şi suspicioasă, a contat enorm. Nu ştiu dacă la Casa Universitarilor erau microfoane, dar ştiu că se vorbea ca şi cum n-ar fi fost."

Fără a fi permanentă, această relaţie a cunoscut totuşi, pe traseu, şi alte momente de strânsă colaborare, autorul fiind la un moment dat chiar redactor-şef al revistei *Helion* şi publicând inclusiv articole de specialitate în *Dicţionarul SF* scos de Editura Nemira în 1999 (cele privitoare la „Fantastic" şi „Feminism"). Tot în 1999 îi apărea prima ediţie a unei cărţi de interpretare critică, *Despre science fiction.* De un succes menţionabil s-a bucurat romanul *Fairia,* publicat în primă ediţie în 2002, pentru ca doi ani mai târziu, într-o versiune revăzută, să-şi găsească şi titlul considerat definitiv, *Fairia – o lume îndepărtată.* Un fragment de interviu consemnează relaţia specială a lui Radu Pavel Gheo cu universul SF, în care apreciază îndeosebi calităţile *soft* şi poziţionările strict literare ale genului.

„Eu văd elementele *hard* din SF mai degrabă ca pe o recuzită utilă în anumite circumstanţe. Nu elementul SF sau fantastic dă valoare unui text, ci felul în care e utilizat. Până la urmă, importante sunt tot personajele, ideile, stilul, cursul naraţiunii. Şi-apoi fantasticul, în diversele lui forme, are ceva ce rezonează într-adevăr undeva mai profund în noi, pătrunde mai adânc decât recuzita tehnologică specifică SF-ului aşa-numit *hard.* Bine utilizat, poate fi mai fertil. E şi mai la îndemână – pentru cititor, nu pentru scriitor –, pentru că există şi a existat dintotdeauna în lume, s-a inserat în tot ce ţine de civilizaţia umană şi menţine un contact mai strâns cu individul. Fantasticul stă la pândă mereu, în fiecare gest, în fiecare eveniment cotidian, la limita dintre ireal/mitologic/magic şi straniu, între ruptura în real şi dezechilibrul psihologic individual. Simplificat, textele SF pure au de-a face mai degrabă cu umanitatea, cele fantastice cu umanul."

***Fairia* este, în esenţă,** un basm galactic. De regulă, basmele, inclusiv cele apărute în repertoriul genului SF (de la I.C. Vissarion la Georgina Viorica Rogoz sau chiar la Vladimir Colin) se adresează copilăriei propriu-zise, care nu pretinde de la obiectele amuzamentului său adâncime spirituală ori complicaţie greu de priceput şi asimilat. Vârsta pomenită aşteaptă doar miracol spectaculos şi integrare într-un mecanism dramatic simplu, ce pedepseşte Răul, răsplătindu-i generos pe protagoniştii Binelui, invariabil învingători. Basmul scris de Radu Pavel Gheo este însă de cu totul altă factură. Nici în *Fairia* („feeria", lumea funcţionând neîntrerupt în regimul surprizelor spectaculoase şi al minunilor) personajele n-au psihologii abisale, iar mişcările lor urmează, în mare, linia convenţională stabilită în seama fiecăruia de clişeele arhicunoscute ale speciei literare abordate. Şabloanele acestea nu sunt, însă, ilustrate pur şi simplu din nou, prin material de împrumut, ci contribuie – într-o manipulare abilă – la înscenarea unei istorii aparte, cu gradul său de excentricitate faţă de tiparul folcloric. În limbajul unei critici postmoderne, am putea vorbi despre o „destructurare" deliberată a clişeelor din basm, urmată de fasonarea inteligentă a fragmentelor rămase din demolare, pentru ca în cele din urmă acestea să-şi ocupe locul cuvenit într-o altfel de construcţie. Iar zidirea aceasta nouă, unde cărămizile redistribuite rămân în mod calculat la vedere, este mult mai liberă de semnificaţiile atribuite celei vechi, nutrind chiar orgoliul literar de a-şi căuta un sens propriu.

Un soi de ironie blândă, care îşi învăluie personajele într-un sentiment de căldu-roasă înţelegere fraternă, este instrumentul preferat de autor în operaţiile de demitizare executate asupra materialului folcloric selectat. Voinicul din poveste se numeşte aici Brave Soul, „prinţul cu minte înceată" prin care aventura se lansează atât prin teritoriile tradiţionale ale poveştilor, cât şi dincolo de limitele lor, în plin şi surprinzător necunoscut. Balaurii locului păzesc comori alcătuite nu din nestemate sclipitoare, ci din pergamente cu înscrisuri fără sens pentru populaţia analfabetă din regatele basmului. Cu ştiinţa de carte se ocupă vrăjitorii şi solomonarii, priviţi de bunul simţ folcloric cu firească reticenţă, întrucât arta lor magică tulbură seninătatea neabătută cu care îşi împlineşte destinul „neamul ăsta de viteji", remarcabil prin forţă mai curând decât prin isteţime. Cu tot renumele prost, câştigat pe traseele mai vechi ale genului, vrăjitoarea Vickyia e o fată deşteaptă şi nărăvaşă (de felul Melei din *Divertisment pentru vrăjitoare* de Vladimir Colin), în stare să exercite asupra aleşilor săi o atracţie irezistibilă, nicidecum fiinţa malefică la care s-ar fi aşteptat cititorul de fabulaţii străvechi.

Funcţiile stabilite pentru basm se diluează astfel şi se răstoarnă: antagonistul se revelează ca prieten, încât conflictul iniţial rămâne fără obiect. Intrat şi el în scenă, centaurul Hippokalos are – în partea sa omenească – înfăţişarea unui bătrân ridat şi cu barbă căruntă, iar comportamentul său include mofturile şi morocăneala vârstei exhibate. Din călătoria exemplară prin Fairia nu vor lipsi repere consacrate, precum codrul vrăjit, Marea de Aramă, Marea de Argint, izvorul cu apă vie şi munţii care se bat cap în cap la Capătul Lumii. Numai că grupul aventuroşilor îşi pierde complet strălucitoarea aură folclorică: „O gaşcă de rătăciţi, asta erau". Peripeţiile lor părăsesc adesea şablonul eroic, desfăşurându-se sub semnul incertitudinii şi al derutei. Câştigând nuanţă în dauna exemplarităţii abstracte, prototipurile devin personaje şi îşi însuşesc dimensiunea umană.

Asemenea reinterpretări motivice deregleză linia simplă şi fermă a poveştilor populare. Dar o complicaţie veritabilă nu apare nici în personaje, şi nici în acţiune. Complicaţia priveşte naraţiunea însăşi. *Fairia* este un basm compus dintr-o multitudine de poveşti înlănţuite ce acompaniază gruparea eterogenă a lui Brave Soul pe tot traseul, iniţiatic în esenţă, pe care protagonistul îl are de parcurs. O înlănţuire de monologuri ascultate de asistenţă cu sufletul la gură, de parcă nu aventura lor proprie ar conta, ci micile giuvaere ale fabulosului introduse unul după altul pe firul ei. Se produce astfel un pregnant efect de „poveste în poveste", o stratificare narativă menită să dinamizeze şi chiar să inflameze basmul. Ca şi la Michael Ende, din care autorul îşi alege un motto incitant şi revelator, multe din poveştile Fairiei îşi refuză sfârşitul, rămânând în mod deliberat neterminate; ceea ce iarăşi contrazice clişeul tradiţional al naraţiunii arhaice, dar ieşirea din schemă apropie ficţiunea de viaţă mai mult decât ar reuşi s-o facă schema însăşi.

→

Orizont SF

Monologurile acestea fabulatorii creează treptat polifonia ansamblului, unde filonul folcloric îşi are rolul său marcant, dar reprezintă doar o parte din întreg. Basmul interferează continuu, discret, cu motive SF incontestabile. Extravaganta ceată expediţionară include şi un număr de astronauţi eşuaţi pe planeta feerică. Faptul permite scriiturii să angajeze, într-o succesiune contrapunctică, limbaje disjuncte: unul învechit, legat de repere mitice şi primitive, altul de rezonanţă tehnico-ştiinţifică, referindu-se la lucruri proiectate de imaginaţia noastră în viitor. La conjuncţia unor mentalităţi pronunţat divergente, autorul îşi lansează din nou, cu fineţe, ironia. Prototipurile anticipaţiei tratează prototipurile folclorului ca pe nişte extratereştri comuni, aşteptându-le „colaborarea". Nopţile pădurii vrăjite se înfruntă prin acelaşi amestec de registre, arhaic şi futurist. Protecţie aduc şi pentagramele trasate pe pământ, cu cenuşă, dar şi „foliile termoizolante" cu care coborâtorii din spaţii improvizează un adăpost conform normelor proprii. Unii se încălzesc la focul vetrei, alţii cu heater-ele. Lumea basmelor pare mult prea complicată celui ce caută explicaţii raţionale în iraţional, încât pentru naratorul eşuat în ea lucrul cel mai important devine nevoia de „a-şi pune halucinaţiile în ordine". Aici, la limita incertă dintre realitate şi vis (visul multiplu, capabil să schimbe cu uşurinţă natura şi dimensiunile scenelor) se desfăşoară trama romanului lui Radu Pavel Gheo. Situaţia propusă e cu adevărat subtilă: realitatea poate fi aici visul şi invers, iar neputinţa de a identifica în mod corect condiţia fiecărui termen din această ecuaţie cu două necunoscute permanente este generatoare de tulburare, de tensiuni intelectuale. Oricât de neverosimile, „viziunile" de pe Fairia au corespondent în secvenţele viitorului, care nu se pot lipsi nici ele de proiecţii false, de trucaje menite să creeze lumi artificiale, mai impresionante decât realitatea efectivă.

Pe traseul călătoriei simbolice apar peisaje pline de culoare şi de mirosuri tari, cu rostul de a umple ochiul de uimire şi sufletul de o bogăţie a naturalului nepervertit. Aglomerări de amănunte sugestive invadează tablourile hanurilor străvechi, ori ale pieţelor zgomotoase din burgurile pe unde Brave Soul îşi caută fecioara regală hărăzită. Naturalul şi supranaturalul coexistă fără vreun conflict major în asemenea secvenţe de mitologie umanizată, bântuite – ca într-o panoramă duminicală – de un carusel de imagini şi vârtejuri de sunete. Fiinţe spectaculoase, cu portrete în continuă transformare, alunecă sprinten între uman şi animalier. Lumea aceasta are gratuitatea şi sclipirile ademenitor-amăgitoare, menite să răspundă dorinţei noastre de fabulos şi de absolut. Unele situaţii trimit gândul spre utopiile secolului al XVIII-lea, unde scenele „australe" ale călătoriilor fantastice mai scoteau la vedere diverse societăţi de oameni înaripaţi, cu oraşele lor fanteziste:

„Şeful «celor-care-ştiu» ne-a dus spre o intrare îngustă, pe unde am pătruns în interiorul zidului gros care încă se înălţa. Înăuntru am dat peste o construcţie nebunească. Oricine şi-ar fi dat seama că într-o aşa cetate nu poate locui niciun om normal. Străduţele înguste de abia te strecurai, întortocheate şi mărginite de pereţi înalţi, mă făceau să mă simt strivit. Fiecare zid de piatră era ciuruit în partea de sus de zeci de scobituri – probabil locuinţele oamenilor-păsări. Mi-am dat seama că înaripaţii construiseră câteva şiruri de ziduri care pe noi ne înfiorau, dar de deasupra lucrurile se vedeau, desigur, altfel."

Pentru ca epocile ficţiunii să se amestece definitiv, oraşul-cuib va îngloba, ca un boa constrictor care îşi sporeşte neîncetat inelele de piatră, o farfurie zburătoare:

„...Aşa se întinsese piatra peste partea de jos a navei extraterestre: încastrase talpa ruladei metalice, înţepenind-o pe soclu pentru totdeauna. M-am gândit mai întâi că zburătorii turnaseră acolo ceva asemănător cimentului, dar nu! Era piatră veritabilă, îi crescuseră şi muşchi la poale. Iar în strânsoarea ei ruginea o navă extraterestră! Când am ajuns mai aproape, ne-am dat seama că nava vibra uşor, ca şi cum ar fi pornit motoarele."

Plină de neverosimil şi de poezie este scena întoarcerii „acasă" de pe Fairia, cu vehiculul fantezist al unei vechi corăbii de lemn, care navighează de-acum pe trasee cosmice familiare astronauţilor din cortegiul lui Brave Soul.

„Asteroidul de care ţi-am povestit e ultima mea amintire, reală sau visată, înainte de a-mi fi dat seama că peisajul din jurul nostru devine tot mai cunoscut. *Skylark* – al doilea *Skylark* – se îndrepta spre casă. Încet-încet, parcă ne-a revenit vlaga. Am simţit cum ne dezmorţim, ca şi cum cineva ne-ar fi injectat apă vie în sânge. Ne-am ridicat şi, cuprinşi de o fervoare pe care nu mi-o pot explica, ne-am repezit la pânzele corabiei. Douglas Pei a trecut la timonă şi am început să navigăm ca pe apele unei mări de pe Fairia, o mare de smoală ce ne înconjura din toate părţile. Ne cuprindea o bucurie blândă, dar de nestăvilit, ce creştea încetul cu încetul: bucuria întoarcerii acasă. Eu nu-mi revenisem încă din surpriză, mai ales că în faţa noastră se profila Pământul, albastru şi luminos în razele micuţului nostru Soare, înconjurat de inelul argintiu format de staţiile orbitale."

În *Fairia*, scrisul e subtil şi rafinat, ceea ce basmul, ca specie, de regulă nu pretinde. Radu Pavel Gheo povesteşte însă la modul cuceritor, e un veritabil „vrăjitor" al ingenuităţii pe care o mai păstrăm în suflete. Magia cărţii trece dincolo de obiectele şi fiinţele miraculoase ale basmului său galactic. Ea emană prioritar din arta cu care acesta din urmă ne este povestit. Cu performanţele sale stilistice, Fairia nu se adresează vârstei prepuberale, ci copilăriei „remanente", celor al căror suflet se poate „face copil" (vorba lui Arghezi) la orice vârstă din viaţa lor.

În promoţia anilor '90, prin care postmodernismul SF-ului românesc s-a transformat dintr-o noţiune labilă şi incertă într-o soluţie relativ bine reprezentată, Radu Pavel Gheo şi-a asumat misiunea – fără îndoială, dificilă – de a susţine critic şi teoretic această campanie de înnoire tematică, ideatică, dar şi pe planul sensibilităţii individuale, creatoare, ori a mentalităţii de grup. *Despre science fiction* (2001) este o carte alcătuită pe principiul unităţii în diversitate. Cele trei secvenţe mari se completează reciproc într-un efort de a oferi o imagine substanţială asupra domeniului analizat. Organizarea materialului este a unui meticulos, preocupat de construcţie şi manifestând o vădită grijă de a nu produce, prin suprapuneri incidentale ale articolelor, supărătoare repetiţii. Părţile (analiza unor teme generale reflectate în portretul cel mai recent al anticipaţiei, studiile de caz rezervate câtorva scrieri exemplare şi grupul de „cronici răzleţe" la volumele de după 1990) stau într-un echilibru acceptabil şi, împreună, participă la înscenarea unui demers critic complex. Nu întâmplător, acesta din urmă porneşte de la consideraţiile teoretice şi practice ale unei „prefeţe" intitulate *Argument în apărarea literelor umile.* Aparent, autorul pledează pentru literatura comercială (cum am văzut că o făcea şi Cristian Lăzărescu în unele din paginile sale), dar e greu de spus că ridică această preferinţă la nivelul unui principiu coordonator al criticii proprii. Nu-l putem suspecta de ignorarea unei posibile resurecţii a prejudecăţilor – încă rezistente – ale ştiinţelor literaturii, pentru care frontierele dintre genuri, ca şi cele dintre nivelurile creaţiei specifice (*Hochliteratur* şi *Trivialliteratur*) au fost şi rămân pe mai departe impenetrabile. Într-o accepţie fundamentalistă, SF-ul ar trebui să se mişte perpetuu pe palierul literaturilor inferioare, deşi lui Radu Pavel Gheo un fapt i se pare „clar: clasarea unei scrieri drept «literatură de consum» sau «literatură înaltă» nu impune automat valoarea acelei scrieri". Un bun sistem de referinţe critico-teoretice (Kingsley Amis, Michel Butor, R.-M. Albérès, Darko Suvin, Roger Caillois, Umberto Eco, Tzvetan Todorov, iar de la noi Florin Manolescu, Voicu Bugariu, Mihai Coman, sau Alexandru Ciorănescu pentru exegeza utopiei) îi permite autorului să opereze cu lejeritate printre diverse opinii consacrate în teoria genului. Radu Pavel Gheo are însă o inteligenţă ascuţită şi analizele sale nu vor fi niciodată comentarii comode în jurul citatului. Un orgoliu de profesionist veritabil îl îndeamnă la distincţii proprii, la constatări şi deducţii cu amprentă personală, susţinute pe texte notorii, dar şi pe listele bibliografice, bine cercetate valoric, ale unor tineri în plină afirmare. Înainte de a se lansa într-o operă personală, autorul ţine să facă dovada că nu-i sunt străine „etajele opiniilor critice", dând câteva pagini de fiziologie literară în care găsim descrise amănunţit mecanisme de lectură şi interpretare cu care se confruntă SF-ul. Paginile respective pot fi citite ca un preambul la studiul *Science-fiction-ul şi judecata canonică,* unde analiza termenului de canon (auctorial, dar mai ales literar, cu particularizările confortabile: canon tematic şi cronotopic, canon stilistic şi naratologic) serveşte în cele din urmă denunţării hotărâte a tendinţei canonizante.

Restrictivismul tipologic şi genologic al acesteia e văzut opunându-se spiritului însuşi al timpului; un spirit ce stimulează nu conformismul canonic, ci, dimpotrivă, „disoluţia genurilor şi speciilor literare şi îmbinarea criteriilor de ierarhizare ale specialiştilor cu gusturile estetice ale maselor de cititori". În acest context, a nu accepta abolirea graniţelor dintre genuri, specii şi moduri literare, dintre text şi metatext, devine, pentru SF, un gest sinucigaş. „Moartea" genului n-ar fi decât cramponarea de canon, de manierele vetuste, aşadar proliferarea repetitivă şi fără perspectiva unui „altceva" înnoitor. Situaţia este în fond dilematică, pentru că, pe de altă parte, a accepta abolirea limitelor consacrate conduce genul spre dizolvarea în marea literatură, cu toate consecinţele ce pot decurge dintr-un asemenea pas.

„Cronicile răzleţe" urmăresc producţia SF a anilor '90, cu inevitabilele ei creşteri şi scăderi. Cărţi originale sau traduceri, criticul se vede constrâns să se plieze pe materialul existent, de unde puţinele lui soluţii de selecţie şi opţiune. Lectura sa e larg valorificatoare, plasată sub semnul construcţiei generoase şi nu al demolărilor din principiu. Câţiva autori importanţi ai anilor '90 (Sebastian A. Corn, Michael Haulică, Liviu Radu şi Ona Frantz) şi-au găsit în Radu Pavel Gheo un critic de întâmpinare dotat, capabil să le pună în lumina potrivită scrierile (care au gradul lor de noutate deconcertantă şi, în consecinţă, prin poziţia lor ex-centrică faţă de reperele tradiţionale, riscă să deruteze lectorul neprevenit). Judecata valorică nu se exercită niciodată în gol. O descriere succintă dar sugestivă a cărţilor, discutate de pe poziţiile unui connaisseur ce priveşte fenomenul dinlăuntrul său, dar şi din afară, îşi are – în structura cronicilor din *Despre science fiction* – rostul ei argumentativ, impus de metodă. Pentru relaţia autorului cu generaţia din care face parte e important, de asemenea, să amintim că unul din cele două ample „studii de caz" incluse în volum tratează detaliat, cu bune observaţii şi delimitări critice, manifestul literar al SF-ului nouăzecist: antologia *Motocentauri pe Acoperişul Lumii.*

(Urmare din pag. 32)

La *Documenta* din 1977 a susţinut, în cadrul Universităţii Libere conduse de Joseph Beuys, o conferinţă despre acţiunea din mina Herja, cu demonstraţii privind valorile plastice şi simbolice ale artei populare maramureşene. Între 1977-1978, a predat la Institutul de Artă şi Comunicaţie Vizuală al Universităţii Justus Liebig din Giessen. În picturile şi sculpturile sale regăsim, trecute printr-un sever filtru analitic, elemente de cultură populară, îndeosebi cele ce conservă atitudinea creatorilor anonimi faţă de existenţă. „Ca şi meşterii din popor – scria Petru Comarnescu – Mihai Olos creează nu numai cu gândul la el însuşi, ci şi la lumea căreia îi aparţine şi de aceea are sorţi de a fi român şi universal totodată, de a fi tradiţional şi modern, cu o notă foarte personală de artist-intelectual, de meşter-poet." Unul dintre motivele care îl preocupă este „fusul cu zdrangăne" (zurgălăi), un obiect din industria casnică ţărănească, cu o ingenioasă împletire între funcţional şi sculpturalitate. Din modulul acestei piese el dezvoltă construcţii spaţiale originale. În pictură, principiile constructiviste se concretizează în analiza motivelor care se desfăşoară, prin repetiţie, pe întreaga suprafaţă a tabloului, animată astfel de elemente optice. Personalitate complexă, de o rară mobilitate spirituală, Olos este şi autor de poezie, iniţiatorul unor *happenings*: Evenimentul *Aur-Grâu*, la minele Herja, în subteranul minelor, 1972; *Pământul,* Cuhea, 1973; *Gând românesc pentru Germania şi Dedeochiul – Omagiu lui Rilke şi lui Beuys,* Giessen, 1978; *O statuie umblă prin Europa: Întâlnire cu Le Corbusier* (Ronchamp), 1974, *cu Dalí* (Figueres, Port Lligat), *cu Gaudi* (Barcelona), *cu Beuys* (Düsseldorf), 1980, cu monumente culturale sau naturale în Italia, Grecia, Turcia, Danemarca, 1974-1988. Este, de asemenea, autorul unei lucrări de artă monumentală cu program cinetic (120 m^2), la Cinematograful „Dacia" din Baia Mare.

(Prof. univ. Constantin Prut)

(Sursa: Wikipedia, unde pot fi găsite multe alte informaţii)

Ars longa...

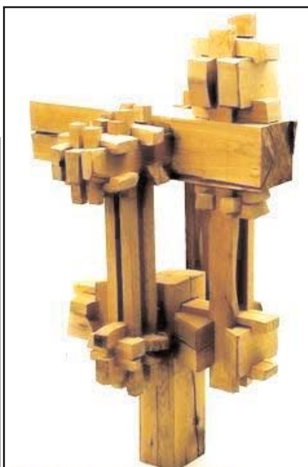
Mihai Olos

Mihai Olos, artist plastic complex (desen, pictură, sculptură, artă digitală, experiment/happening), s-a născut pe 26 februarie 1940 în satul Ariniş, din Maramureş, unde a absolvit şi primele şapte clase. Urmează apoi Liceul „Gheorghe Şincai” la Baia Mare şi Institutul Pedagogic din Cluj-Napoca, secţia de pictură (absolvită în 1963), unde îl are profesor pe pictorul de artă monumentală Coriolan Munteanu. Lucrează ca profesor de desen la Şcoala Populară de Artă din Baia Mare, pictează, desenează, scrie poezii, frecventează cenaclurile din oraş şi din judeţ.

Participă la expoziţii încă din vremea studenţiei, are primele expoziţii personale la Baia Mare (1965), Borşa (1966), Bucureşti (1968). În 1969 are prima expoziţie în Italia, la Roma. În 1974 călătoreşte în Franţa, iar în 1976 participă la expoziţia *Documenta* 6 de la Freiburg, Germania. Primeşte o bursă de o jumătate de an la Universitatea din Giessen, călătoreşte în Franţa, unde îi întâlneşte pe Mircea Eliade, Emil Cioran, Ştefan Lupaşcu şi multe alte mari personalităţi. În general, în ţară şi Europa, cunoaşte un mare număr de artişti şi scriitori notorii, unii incomozi pentru regim, motiv pentru Securitate de a-l urmări îndeaproape, ba chiar de a se încerca discreditarea sa; în 1984 este concediat de la Muzeul Judeţean.

Decembrie 1989 îl prinde în occident. Are o expoziţie de picturi şi sculpturi în lemn, la Nijmegen, Olanda. Se implică în politică, dar este total dezamăgit de evoluţia lucrurilor, iar în 1993 decide să se stabilească în Germania, fără a renunţa însă la cetăţenia română. Are în continuare expoziţii în România, dar şi în Ungaria, Slovenia, Germania, iar la expoziţii de grup participă în multe alte ţări, Cehoslovacia, Polonia, Japonia, Italia, Statele Unite ale Americii, Canada, Elveţia, Franţa etc. Are lucrări în colecţii publice din România, Polonia, Japonia, Germania, Franţa, Bangladesh, Italia, Olanda.

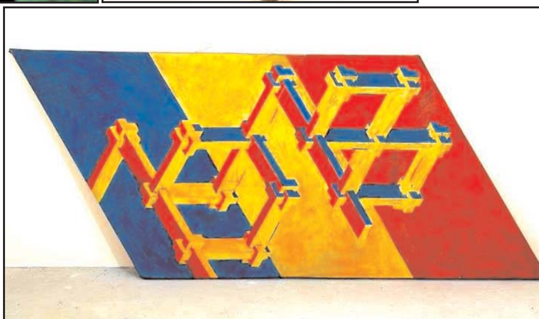
Este apreciat ca unul dintre cei mai importanţi artişti plastici ai generaţiei sale.

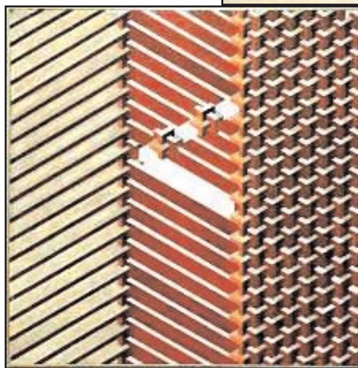
Se stinge din viaţă la 22 februarie 2015 la reşedinţa sa din Amoltern, Germania.

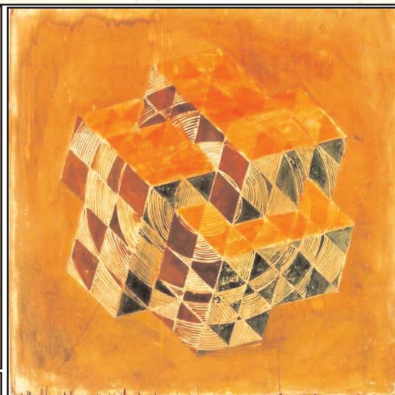
Mihai Olos este unul dintre artiştii care au contribuit radical la înnoirile de atitudine şi limbaj artistic în arta românească din a doua jumătate a secolului XX, influenţa programului său de explorare a mediului cultural zonal şi a resurselor cosmopolite continuând să amprenteze demersurile angajat inovatoare ale actualităţii. În aceeaşi măsură în care s-a integrat în cultura universală şi a integrat cu naturaleţe programele ei de vârf în cultura naţională/zonală, el a şi impus prezenţa artei româneşti, ca pe un aport original şi major, universalismului în expansiune. (...)

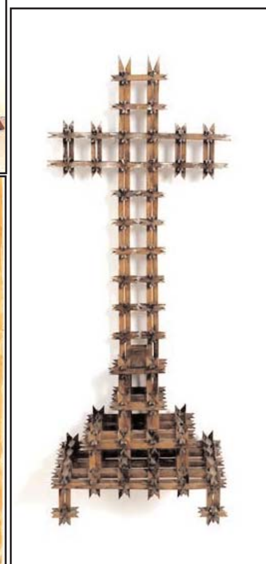
În centrul spectaculoaselor sale creaţii, deschise mereu spre un fond arhaic viu şi activ, ca sursă de sens şi ca sursă a ideilor şi soluţiilor plastice şi temerarelor extensii şi substituţii de gen, ale artei neoavangardiste, Mihai Olos a adaptat jocurilor constructiv abstracte ale neoconstructivismului un ingenios obiect artizanal al tradiţiei locale, de o desăvârşită ingeniozitate ludică, exploatându-l în variate versiuni artistice şi funcţionale, de la pictură şi sculptură/obiect la proiect arhitectonic şi urban. Dar, simultan, el a pus în act, fie ca principal actant, asumându-şi condiţia de semn complex, interpretând scenarii complexe ca naraţie condensată (ciclul *O statuie umblă prin Europa*), fie regizând acţiuni cu grupuri de participanţi, ca în acţiunea *Aur şi grâu,* din mina Herja, sau în acţiunea filmată *Gând românesc pentru Germania şi Dedeochiul – Omagiu lui Rilke şi lui Beuys.* (Prof. univ. Alexandra Titu)

Continuare la pag. 31)

Număr ilustrat cu lucrări de Mihai Olos.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Mircea DUŢU – prof. univ., Bucureşti
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Mihaela ALBU – scriitor, Craiova
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Florin HORVATH – scriitor, Zalău
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Ştefan STAREŢU – istoric, Braşov
- Olimpia IORGA-POPESCU – profesor, Ploieşti
- Alexandru DĂRĂBAN – publicist, Sângeorz-Băi
- Radu Ştefan VERGATTI – istoric, Bucureşti
- Emanuel BĂDESCU – istoric, Bucureşti
- Preot Ioan DURĂ – Belgia
- Milena MUNTEANU – scriitor, Canada
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Daniela GUMANN – scriitor, Austria
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Marcel LUCACIU – scriitor, Zalău
- Sara MINA – scriitor, Bucureşti
- Episcop Macarie DRĂGOI – Suedia
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca